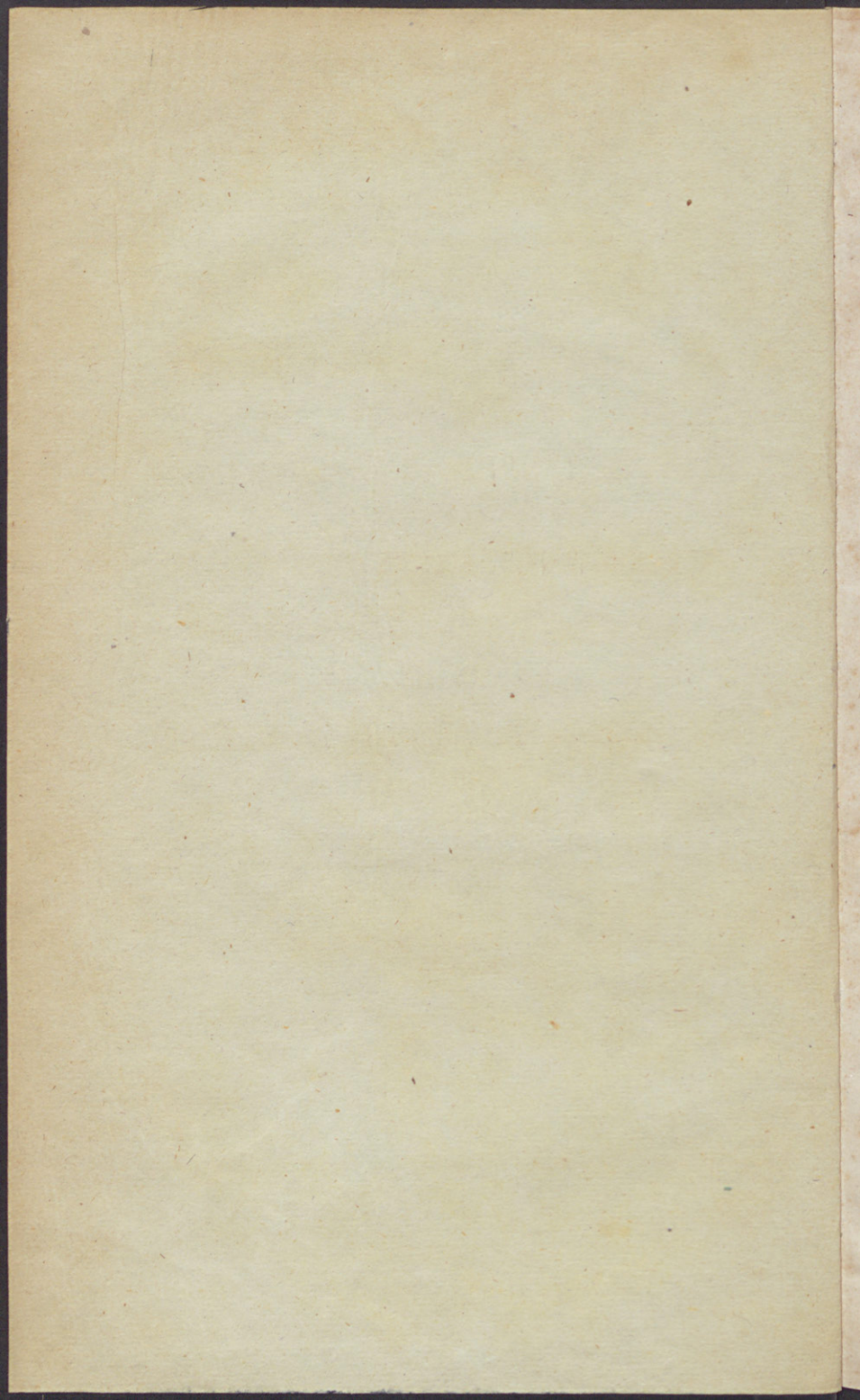

756192

sz.
sz.
sz.

L

2633

MAGYAR ORSZÁG
KARAINAK, S RENDEINEK
SZAVAZATI JOGA
A KÖZ GYÜLÉSEKEN.

STÁTUS RENDSZER ÉRTELMÉBEN
IRTA,
S KÜLÖNÖS FIGYELEMMEL
AZ EGYHÁZI RENDÉRE,
ÉS A
SZABAD KIRÁLI VÁRASOKÉRA

FEJTEGETTE
PODHRADCZKY JÓZSEF,
FŐ MÉLTÓSÁGU MAGYAR KIRÁLI UDVARI KAMARA SZÁM-
VEVŐ SZÉKÉNEK TISZTE, TEKÉNTETES NEMES TRENTSÉN,
ESZTERGAM, ÉS BORSOD VÁRMEGYÉK TÖRVÉNY SZÉKES
BIRÁJA, S A MAGYAR TUDÓS TÁRSASÁG
LEVELEZŐ TAGA.

B U D Á N,
GYURIÁN ÉS BAGÓ BETŪVEL
MDCCCXLVII.

Duo sunt, quibus omnis Respublica servatur:
in Hostes Fortitudo, et Domi Concordia.

Polybius Lib. VI.

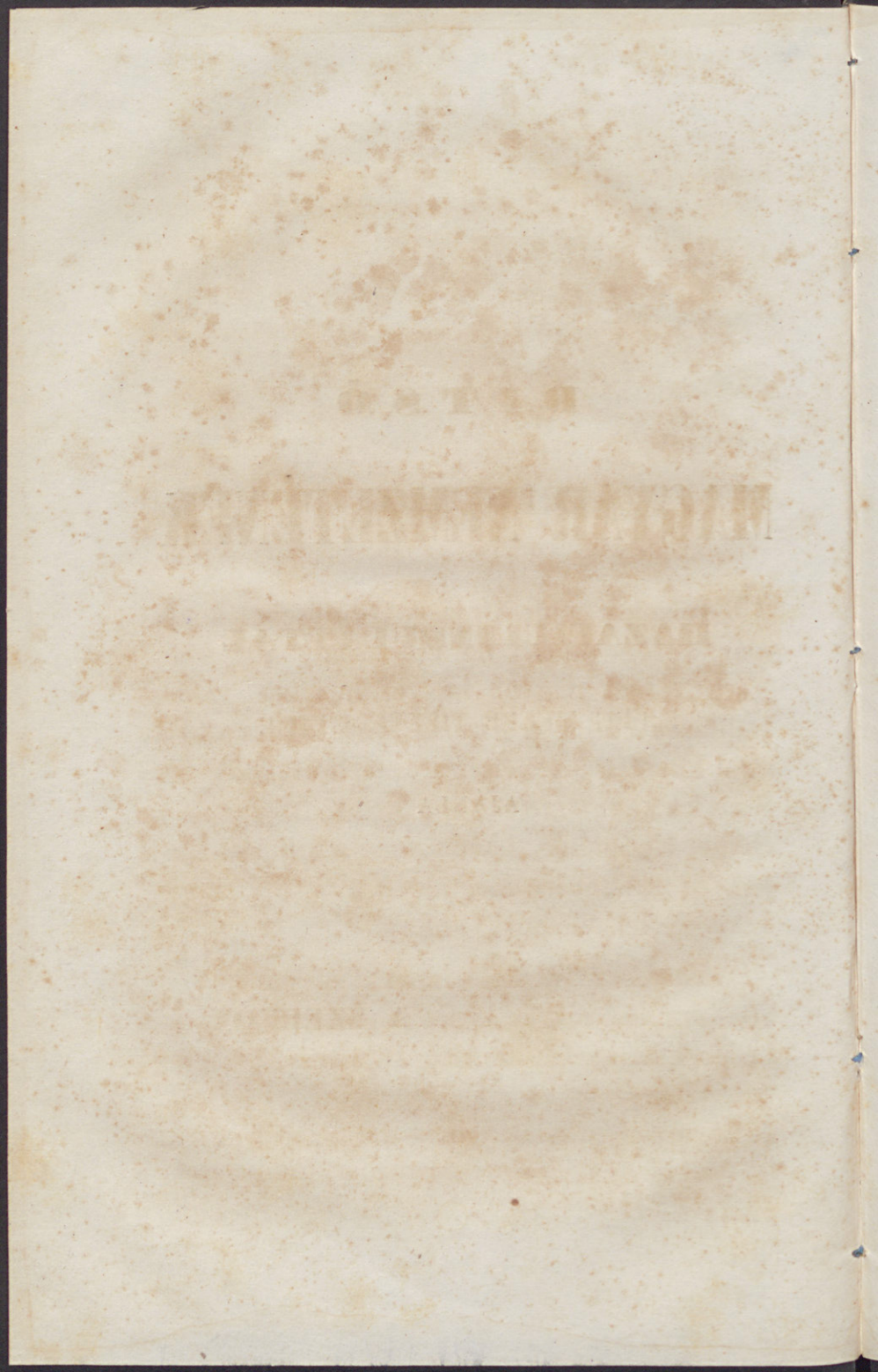
D I T S Ö
MAGYAR NEMZETÉNEK

HAZAFIUI INDULATTAL

S LEG MÉLEB TISZTELETTEL

AJÁNLA

A SZERZŐ.

Elő Szó.

A Közeleb mult Ország Gyűlésein (hogy már a leg utolsót ne emlétsem) alig volt Tárgy, mel nagyob hévvel hozatott volna Indításba, mint a Szabad Királi V á r a s o k által követelt, s méltán követelt Egyenkénti Szavazat; melet nem tsak Magyar, s Német Ujságaink, hanem még a külföldi Lapok is széltében megpendítettek, s nagy részvétellel vitanak.

Ezekhez járulnak ama kedvetlen, s a köz-jóra nézve igen káros következésü Vete- kedések is, melek az Alsó Táblánál ülő Egy- házi Rendnek megtámadtatott Szava iránt 1825. év óta szinte nagy izetlenséggel, s törvényes Igazainak tetemes sértegetésével vitetnek.

E kellemetlen Vitáknak elhárítása okáért vettem föl mind a két sérült Félnek igazságos Ügyét; hogy ezel is utat törnék az ol szükséges Egyességre, mel nélkül állandó Megmaradásra számot nem tarthatunk.

Nintsen is töb mondani valóm, ha tőlem ujab Magyarág, s különb Irás, mint a mellekkel élek, nem követeltetnek. Az első nálam nem új, hanem a régi, mert ahoz szoktam. Nálam a miszerint nem kelendő, helette mindig hogy egybefoglaló szótskával élek; néha el is hagyom, elhagyásának gyönyörű példája öregebik Rákótz y György Erdeli Fejedelemnek tsak ezen Levele is, melet tsupán azért közlöm, mert Gyűjteményemben levők közül legrövideb.

„Georgius Rakocz y Dej gratia Princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes. etc.

Illustr. Reueren. Spec̄les, Maḡci, Gener. Egregy, et Nles̄ fidelels Nobis syncere dilecti, Salutem et gratiam nostram. [Elhittuk, Keglték eddegh két paranczolatunkat is vehette, melynek edgykeben az keszen letelről, s masikaban az fel ülesről paranczoltunk Kegltéknek, nem is ketelkedünk benne,

Keglték annak eleget ne tenne mind Istenre, s hazajanak tartozó kötelessegenek szeretetire nevezve is; mind az által Kegltéknek ex superabundanti, s ultimarie akaránk Kglisen paranczolari, az fel ülésnek se orát, se napot ne halazzon, mingyárt fel üllyven, s mellénk jeoven. Alioquin bizonynal hidgye Kgltek, ha ki ebben ellenkezni, s mulatozni lattatnak, hiualkodo szemmel nem nezhettyük, s bizonynal az olyanokhoz keormeos kezzel is hozza akarunk nyulni mind most, s mind ez utan. Secus non facturi. Quibus, de caetero, gratiose propensi manemus. Datum in Castris nostris ad Possessionem Köucezes positis die 15. May Anno 1614.

G. Rakocj. m. p.

Illustr. Reueren. Speclibus, Magnificis, Gener. Egregiis, et Nobilibus, supremo et Vice Comitibus, Iudicibus, Iuratis Asessoribus Sedriae, Toti denique Vniuersitati Dnorum Magnatum, et Nobilium Comitatus Borsodien. etc. Fidelibus nobis syncere dilectis.“ P. H.

T. Ns. Borsod Vármegye Levéltárából,

Tsalaád névvel sem tudtam mind ekoráig megbarátkozni, hogy a gyökeres régi Magyar Nemzetség szó helett, meggyőződés ellen, használjam. Már az 1834. évi Tudományos Gyűjteménynek VIII. kötetében nyilvánított vélekedésem igazolására ez uttal még 1407. évi Óklevelet is közölhetek tsak ugyan T. Ns. Borsod Vármegye Levéltárából; benne Tsalaád egyenesen Job-ágot, vagy is Szolga-népet jelent:

„Sigismundus Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque Rex, ac Marchio Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius, nec non Bohemiae, et Lucemburgensis haeres. Omnibus Christi fidelibus tam praesentibus, quam futuris, praesentium notitiam habituris, Salutem in omnium Salvatore: Ad Universorum, tam praesentium, quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire. Quod nos consideratis, et in memoriam nostrae Celsitudinis reductis sinceris fidelitatibus, et fidelium servitiorum praeclaris meritis, ac multifariis et laude dignis complacentiis fidelium nostrorum Kompolth, et Ladislai philistorum,

filiorum Stephani de Negyzallas per ipsos a multis retroactis temporibus iugiter, et laudabiliter, nobis, et Sacro Regio nostro Diademati, in cunctis nostris, et Regni nostri agendis, prosperis scilicet et adversis, exhibitis; volentes igitur eisdem ob praemissorum intuitum, aliquam suorum meritorum recompensam, licet maioribus nostrae Maiestatis essent digni muneribus, Regio aliquantisper occurrere cum favore: mera et plena potestatis et Auctoritatis nostrae plenitudine, ac ex certa nostrae Claritatis scientia, memoratos Compolt, et Ladislaum, filios annotati Stephani filisteos, simul cum cunctis ipsorum haeredibus, et haeredum suorum successoribus universis, ab omni nota ignobilitatis et popularis conditionis metu, ac plebea sarcina perhennaliter prorsus expiantes, eximentes, absolventes, ac lucide expurgantes; in Coetum Regni nostri Nobilium, et catervam Procerum nostrorum, verae Nobilitatis Titulo praeferentium, et sub vexillo Regni nostri militantium transferentes, aggregamus. Nichilominusque saepe nominatis Compolth, et Ladislao, tanquam veris Nobilibus annuimus gratiose: ut ipsi in quodam Descensu Zenth Kozmademyen vocato, in quo iidem Com-

polth, et Ladislaus domos, ac curias proprias tantummodo se habere, quemque aliis habitatoribus carere, penitusque desertum fore asserunt, in Comitatu de Hewes existentem, et nunc apud manus eorundem habito, et universis suis Iuribus, Iurisdictionibus, nec non terris cultis, et incultis, pratis, caeterisque quibuslibet utilitatibus ad eundem rite spectantibus, cuiusvis nominis vocabulo vocitarentur, Captivos eorum, utriusque sexus homines, de partibus Bozen: eductos; vulgo Chalad vocatos, sub ipsorum facultate habitos, in praedicto Descensu condescendi facere, et ad instar aliorum Jobagionum locare, ac eosdem, sub vero Nobilitatis Titulo, ipsi, ac eorum haeredes, et successores universi, tenere et habere valeant, atque possint. Salvo Iure alieno. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam, praesentes concessimus Literas nostras privilegiales, duplicis autentici Sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus Reverendi in Christo patris domini Eberhardi Episcopi Ecclesiae Varadiensis, Aulae nostrae Maiestatis Supremi Cancellarii, fidelis nostri dilecti, Anno Domini Millesimo, Quadringentesimo Septimo, Quarto Calendas

Novembris, Regni autem nostri Anno Decimo Nono.“

Írásomról bátran mondhatom, hogy benne az Eredetiséget követem, midőn p. o. Erdély helett, éketlen s meg nem lágyított Erdel kiejtést használom; mert Erd silva, s el trans utóljárótól ered, értelmére „Trans-Silvania.“ az az: Szilágyságon tul fekvő Tartomány,

Igy van a dolog Kőnv, liber névvel is Kőnyv helett; ennek sem köny, lachrymae a Gyöke, mint néhai Feszler Ignácz „Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen, Erster Band Leipzig 1815. Seite 338. vélekedett; hanem a Kő, lapis; azért a Régieknél is tsak kőnv, jelesen Nagy Váradi Káptalan mondja 1370. évre Kálmán királról „qui cum horas canonicas ex debito pontificalis dignitatis exolveret, Kewnw es Kálmán vocabatur.“ Batthyáni LL. EE. Tom. III. p. 224,

Hasonlító Fokot szinte tsak egy b-vel írom; mert ezt a Régiek sem kettőztették: még más okát is adhatnám, ha Grammaticát írnék.

A lágyító Ypsilonnal is gyéren élek, például tsak az Igénlem ígét hozom föl,

XII

mel annyit teszen, mint: ad verbum ita esse.

Ezeknél fogva nem ok nélkül tértem el, hol különbözök, a divatozó irás szokásaitól. Írám Pesti-Hegy Uj-Várában, Szent István Királ Napján, Buda szerentsés meg vétele után, Száz Hatvanadik Esztendőben.

Podhradczy József, m. k.

E Könyvnek Tartalma.

1. §.	lap.
Magyarok Gyűlései, és Szavazati Joguk a Köztársaságban	1
2. §.	
Státus, és Státusok	10
3. §.	
Az egész Egyházi Rend Státus	19
4. §.	
Az Ország Nagyai, s Nemessei szinte Státusok	29
5. §.	
Szabad Királi Városok azonkép Státusok . . .	35
6. §.	
Fölső, s Alsó Tábla	58
7. §.	
Rendek	61
8. §.	
Ország Gyűlésein mind a Négy Státusnak jelen kell lennie, hogy szabadon voksol- hasson; különben a Törvények nem hozat- nak egész Ország hírével, s köz-akarattal	67

9. §.

Régenten Hirdetések által hivattak Ország
Gyűlésekre a Magyar Karok, és Rendek . . . 86

10. §.

Miben állott, s minő időszakra lehessen, s
kelljen az Egyházi Rendnek Szavazati Jogát
helheztenni 95

11. §.

Az 1608. évi Koronázat utáni I. Törvény
Tzikk hozatásának Okai, s Értelme az Egy-
házi Rendnek Státusi Jogaira nézve . . . 107

12. §.

Az 1608. évi koronázat utáni I. Törvény
Tzikknek Szabad Királi Városokra alkal-
maztatott Magyarázata 130

13. §.

Magyar Ország Köz-Gyűlésein tartani szo-
kott Rendnek Előadása 138

14. §.

Ez egész Köny Tartalmának rövid Kivonata 143

Alphabetisches Verzeichnis der
Bücher

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

Nyomtatás közben ejtett tetemeseb Hibák.

<i>Lapon,</i>	<i>sorban,</i>	<i>helett,</i>	<i>olvasd.</i>
31.	26.	aut.	ut
37.	30.	kálészolni	kálészolni.
56.	22.	praevalenaut.	praevaleant.
61.	22.	Poganos.	Paganos.
64.	13.	Perasztok.	Parasztok.
64.	21.	bultzúzás.	bultsúzás.
70.	16.	fejedelem is.	fejedelem is Bartfaiakról.
87.	37.	Episcoporum.	Episcoporum.
105.	20.	condorditer.	concorditer.
141.	35.	conardiam	concordiam.

1. §.

Magyarok Gyűlései, és Szavazati Joguk a Köztársaságban.

Plinius Maior szerint, a Szitya Népek *Megye Gyűléseket* tartottak. — Arrianus pedig de Exped. Alex. Lib. IV. Cap. 5. írja: „Legati a Rege Scytharum ad Alexandrum veniunt, factum excusaturi: non esse ei illata arma communi totius Gentis Scythicae consilio.“ De ne menjünk föl ol igen meszire, midőn a dolgot közelebi Régiségek-ből is fölvilágosíthatjuk. — Bölts Arszlán keleti tsászár írja Tacticájában Kollár Ádámnál Amoenitates Historiae, Iuris Publici Regni Ungariae. Vindob. 1783. 8-o. Vol. I. Cap. 2. hogy a gyűlésekes Magyarok, kiket görög Irók szokása után Törököknek nevez, mindenre igén szemesen vigyáznak, s mit sem titkolnak jobban, mint az együtt tartott Tanakodásaikat. „Sunt vero Turcorum populi ad omnia sollicite attentissimi, nec quidquam magis, quam Consilia sua, in arcano habent.“ E szokásukat pedig saját tapasztalása után beszéli, s akor tanulta ki tőlök, midőn a békességet fölbontó, s Thráciát háborgató Bolgárok ellen társaságukban hadakozott: „Consecuti sumus hanc

scientiam usu, et mediocri experientia; cum eorum auxilio, contra Bulgaros, qui, violato pacis foedere, Thraciae vicos populabantur, uteremur.“

E Hazában Csongrád Megye volt az, melben Béla Királynak névtelen Jegyzője szerint a XL. Fejezetben, Zeer nevű helen, Arpád fő-vezérsége alatt, a leg első rendes Gyülekezet, vagy Ország Gyűlése tartatván, sarkalatos szabadságos Törvényeink megállapitattak. Azért e helet, az ottan Szerbe, az az, Rendbe szedett Ország minden Törvényeiről, Szernek neveztek; mel helnek neve mostanában is Pusztá Szer nevezetű egy régi monostoros Szentegyház romaival esméretes Pusztán vagyon. (Zeer Monostra Péterffy Károlynál P. II. p. 275.) A Törököknek sokáig e vidéken tartott kegyetlen uralkodásuk alatt pusztult el Körtvéles helységgel együtt, melnek épen által ellenében esik.

Hasonlókat mond Kézai Simon is Lib. II. Cap. I. Takson fő-vezér korából: „Tunc Hungari cum Tocsun eorum Duce, Consilio inito, eg essi... totam Graeciam, et Bulgariam spoliantes, ex ipsis aurum, gemmas, lapides pretiosos, Captivos sine numero, et armenta infinita rapiunt, redeuntes tandem cum gaudio in Pannoniam.“ —

És Lib. II. Cap. 2. „Constituerunt quoque inter se Rectorem unum, nomine Kadar de Genere Turda oriundum, qui communem Exercitum iudicaret, dissidentium lites sopiret, castigaret malefactores, fures ac latrones; ita quidem, ut si Rector idem, immoderatam sententiam definiret, Communitas (e szó alatt Kéza, mint már mások is észre vették, Ország Gyűlést, vagy is minden Nemeseknek Gyülekezetöket szokta érteni) in irritum revocaret, errantem Capitaneum, et Rectorem deponeret, quando vellet. Consuetudo

enim ista legitima inter Hunos sive Hungaros, usque ad tempora Ducis Geiche, filii Tocsun inviolabiliter extitit observata. (Consuetudo du Fresne Glossariuma szerint, est Ius quoddam moribus institutum, quod per legem habetur; nam quod Rex, vel Imperator edicit, Constitutio, vel Edictum vocatur).

Antequam ergo baptizati fuissent Hungari, et effecti Christiani, sub tali voce Praecones in Castris ad exercitum Hungaros adunabant: Vox Dei, et Populi Hungarici; quod die tali, unus quisque armatus, in tali loco, praecise debeat comparere, Communitatis Consilium, Praeceptumque auditurus. Quicumque ergo Edictum contempsisset, praetendere non valens rationem, Lex Scitica per medium, cultro, huiusmodi detruncabat, vel exponi (iussit) in causas desperatas, aut detrudi in Communium Servitutem. Vitia itaque, et excessus huiusmodi, unum Hungarum ab alio separavit; alias, cum unus pater, et una mater, omnes Hungaros procreavit, quomodo unus Nobilis, alter Ignobilis diceretur, nisi victus per tales casus, Communis haberetur.“ — Vesd egybe Verbótzí I. 3. §. 2.

Kézának fölhozott szavai magyarul e kép hangzanának: Választának maguk közül Birót is Turda Nemzetségéből, ki a hadat itélné, peres ügyeit óltaná, s a gonoszokat, lopókkal együtt büntetné. Ha azonban e Biró igazságtalan törvényt tenne, azt a' Köz Gyűlés meg másolhatván, a Birót is megfedhetné, sőt még a Vezéreket is szabadon letehetné. Mel Törvény Getse, Takson fiának vezérségéig tartott.

Minek előtte tehát megkereszteltettek volna Apáink, Hirdetők által il parants alatt gyűjtették össze a vitézlő, vagy is nemes hadi Népet: Isten, s Köz Gyűlés parantsa; hogy kiki ezen, s

ezen a helen megjelenjék a Köz Gyűlésre, annak parantsa vételére. E parants áthágóinak, ha elfogadható okot nem adhattak, kés üttetett belökbe, vagy szám üzettek, vagy pedig örök szolgálásra kárhoztattak. E Törvény ejtett annyiakat szolgálásra; mert a Magyarok nemes és szabad szülőktől származván, különben nem történhetett, hogy egyike nemes, másika pedig szolgál legyen.“

Apáink Köztársaságát tehát Nemesek, az az Urak, és Nemtelenek, vagy is szolgál Népek tévék. — Szolgálásra vettetésről pedig olvass Práy Györgynél (*Dissertationes Historico Criticae in Annal. Veter. Hunnor. Avar. et Hungaror. Vindob. 1775. fol. p. 240—241*) régi koriratból fölhozott szomorú példát: „*Accidit autem temporibus Toxon, Hungarorum exercitus versus Galliam ascendisse, qui in reditu, Rheno transmeato, divisi sunt in tres partes: due sine honore, una cum honore in Hungariam descendit: quas duas partes Dux Saxonie, sine Septem, Hungaros omnes interfecit: Septem autem ex ipsis reservatis, amputatis auribus, misit in Pannoniam, ite, inquit, ad vestros Hungaros, taliter enarrantes, ut amplius non veniant in hunc locum tormentorum.*

Et quia hii Septem Hungari se occidi, cum sociis aliis, non elegerunt, Communitas talem sententiam dedisse perhibetur: Ut omnia, que habebant, amiserunt, quam in re stabili, quam mobili, ab uxoribus, et pueris ipsos separantes, pedites sine calceis, proprium nil habere permisit, denique eciam in simul de tabernaculo, ad tabernaculum mendicando, usque dum viverent, ire compulerunt; qui quidem Septem, ob offensam huiusmodi, Mogorick sunt vocati, — qui, Zent Lazar, usque modo, Zegun nuncupantur. Et he sic vocate, quod Sanctus Rex Stephanus (qui) omnes illicite procedentes corrigebat, istorum generationes vidit

per domos et tabernas cantando ad ipsorum sectas et trussas (ire) voluit edoceri; qui per singula, qualiter eorum patribus per Communitatem acciderat, ernarrarunt. Sed Beatus Stephanus considerans, quod sine capite, et principe, nemo bonus extitit, ideo eis commisit, ut ad subieccionem aversorum Sancti Lazari de Strigonia subdere se teneantur; et ideo vocari Zent Lazar Ziginy constat.“ —

Mel sorokat így fordítunk magyarra:

„Történt Takson fővezér idejében: hogy a Magyarok hadi serege Galliára útvén, midőn jövet Rhénuson által kelnének, három tsapatra oszolván, közülök kettei kudartzot vallana, s tsak egyike térne vissza betsülettel; mert ketteit a Szászok vezére, héttől megválva, mind egy lábíg levágotott, az életben hagyot hetet pedig, fülciket elvágotván, utnak ereszté, menjetek, úgy mond, haza társaitokhoz, elbeszélvén nékiek mind ezeket, hogy többé e kénzó helre ne jőjzenek.

Azért tehát, mivel e betstelenséget tűrő hét Magyar így megtsufitva jöve haza, ithon a Köz Gyűlés il sanyaru ítéletet hozott szerentsétlen fejökre: hogy minden vagyomaiktól, sőt még feleségeik, s gyermekeiktől is meg fosztva, mezitláb bologjanak, és Sátorok előtt kéregessenek; Kiknek utódaik mái napig Szent Lázár Magyarkáinak neveztetnek. Mert Szent István királ, ki el nem szivelé Országában a galád trágárokat, látván ezeknek nyomorult utódaikat ajton ként danolva kódulgatni, s hasonló tréfa üzö társaikhoz tsapszékbe mendegélni; mihelt ezen megvetett állapotuk okát meg értette, hogy apáikért bűnhödnek, megszánván őket, ottan az Esztergami Szent Lázárról nevezett Megtértek házába küldé, tudván, hogy a fejtelenség tsak gonoszra viszi az elvete-

medett embereket. Tehát ez okért neveztetnek Szent Lázár Szegényeinek.“

Il nyomorult, és szánakozásra méltó, vagy hasonló sorsuk volt mindnyájuknak, kik a' Köz-társaságban szám űzettek. ez az: *exponi in causas desperatas*; avagy szolgák lettek; vagy szolgaságra kárhoztattak; mint Kézai Simon Függeményében *de Udvornicis* igen hitelesen beszéli: és mind azoknak, kiket hadban elfogtak. Az utolsókról olvasuk *Pilgrinus Iorchi Püspöknek 974. évi Levelében*, melet VII. Benedek Páának küldött: „*Christiani autem, quorum maior pars populi est, qui ex omni parte mundi illuc tracti sunt captivi.*“ — (Fejér György *Cod. Dipl. I. p. 261*).

Magyar Nemzet Gyűléseire vezetnek Béla királ névtelen Jegyzőjének jelen sorai is a VI. Fejezetben: „*Tertius Status Iuramenti sic fuit: Ut isti principales personae (a Nemzetségek Fői) qui sua libera voluntate Almus sibi Dominum elegerunt, quod ipsi, et filii eorum nunquam a Consilio Ducis, et Honore Regni omnino privarentur.* Az az: hogy a Nemzetségek fői, kik szabad akaratukból Almust választották Uroknak, sem maguk, sem fiaik soha a Vezéreknek Tanátkszozásaitól, s az Országnak tiszti Hivatalaitól meg ne fosztassanak.

Tsak hogy e szerződést nem Almus fő Vezérel, hanem Szent Istvánnal, nem is egyedül a Vezérek, hanem a Száz Nyoltz Magyar Nemzetségek Fői tevék, midőn bele egyezésével az egész Magyar Nemzetnek az előbi Köz-társaság Monarchiára változott. — Akár hogy okoskodjunk, a névtelen Jegyző után oda nem juthatunk bizonyosan, hogy a Magyarok már Szent István királsága előtt éltek volna fejedelmi hatalom alatt; mert az egykoru bársonban született Koszta görög tsászár szerint (*de Admin. Imp. Cap. 40.*) szövetséges Apáink

Köztársaságukban egész függetlenségben élvén, senkinek sem hódoltak: „Octo vero hae Turcarum Gentes, principibus suis subiectae non sunt, sed singulae pro fluminibus, quibus distinguuntur, mutuo inter se contractu statuerunt, quamcunque partem bello infestari contigerit, ei communitur, omni studio et cura suppetias ferre. Habebant autem primum Ducem Exercitus Principem, e prosapia Arpade, cum quo duo alii, Gylas et Carchan, qui ludicum vicem obtinent.“ — Épen ugy, mint Kézai Simon beszéli.

A' magyar tehát Szabad Nemzet volt, senkit sem uralt, anélkül kevesebé valakinek hódolt. Nemes, és Szabad Nemzetnek nevezi a' Magyart bölts. Arszlán görög tsászár is említett Tacticájában: „Haec igitur Gens, Virorum copia florens, ingenua est, et libera.“ — És Georgius Cedrenus Historiar. Compend. Tom. II. edit. Bonn. 1839. 8. p. 566: „Turcorum Gens Unnica fuit, habitans ad Caucasi montis partes septemtrionales, populosissima et libera, nulliusque unquam Nationis dominium experta.“ Szabadság nélkül élni sem akart a Magyar, úgy vélekedett régenten, hogy ha ellenségnek hódolna, más világon is szolgálja lenne. Ezért, midőn elfogatott, ha más kép meg nem menekülhetett ellenségétől, mintsem hódoljon, inkább kardára dült s át szegezé magát. Leo Diaconus írja Hist. Lib. IX. Cap. 8. a Rőtökről, vagy is Magyar Oroszokról: „Memoratur illud quoque de Tauro Schytis, eos nunquam usque ad hanc diem hostibus dedere se victos: verum salute desperata, gladio viscera transverberare, seque ipsos sic interimere. Id faciunt, quod opinionem habent ejusmodi: ajunt, siqui in bello ab hostibus occidantur, eos post mortem, animarumque a corporibus discessum, Interfectoribus apud inferos servire. Quem famulatum verentes Tauro Schythae

potius, quam Percussoribus suis ministrent, rei remedium voluntaria morte quaerunt.“ — Apáink is il értelemben voltak, mint Kézai Simon Lib. II. Cap. 1. az Ágostai ütközetről szólóban említi: „Quos quidem (az elfogott Németeket) ut ceperunt: omnibus caput detruncarunt pro exequiis Sociorum“ itt az Exequiae szolgálatot jelentenek.

Azért is, mivel Szabad Nemzet vala, Köz Gyűlésein, szabad, az az, nem erőszakos, de még is törvényes, 's nem féketlen Akaratát (mert a' Köztársaságban sem voltak Törvény nélkül, ere nézve írja a' keleti bölts tsászár: „Ezen Nemzetet mel egynek parantsától halgat, keservesen, 's nagyon megbüntetik Előljárói, ha valamiben vét) szabadon kimondhatta, 's a' lett Határozattá, mit egyező, vagy nyomosab okokkal támogatott Akarattal végezett.

A' Közjót mindig magányérdek elébe tette a' Magyar Nemzet még a' Köztársaságban is; az az: nála a' nyomosab okok határoztak. Mire követésre méltó példát hoz föl Koszta görög tsászár de Adm. Imp. Cap. 38. Etel közt lakott Apáink felől: „Paulo vero post Chaganus ille, Chazariae Princeps, per legatos petiit a Turcis: ut ad se Chelandium mittant Primum eorum Boëbodum. Itaque ad Chaganum Chazariae profectus Lebedias, interrogavit: quae ipsius vocandi causa esset? Cui Chaganus: ideo se eum vocasse, ut, quandoquidem Nobilis, Prudens, Strenuus, Primusque Turcarum esset, Gentis suae Principem faceret, eo pacto, ut sibi subesset. (Az az, hogy szavát fogadja. Lásd Dankovszky Hungariae Constitutionis Originis. Poson. 1826. 8. p- 120. hol a' subesse igének jelentését ekép magyarázza: ut cedas verbo et ordinationi nostrae:) At ille respondit: Affectuum tuum erga me et Voluntatem exosculor, gratiasque dignas dico; quando vero tali Principatui non suf-

ficio, parere non possum. Sed est alter a me Boëbodus, Salmutzes nomine, qui et filium habet Arpaden nuncupatum; horum sive ipse Salmutzes, sive filius eius Arpades Princeps fiat, tibi que subii-
ciatur. Placuit itaque haec oratio Chagano, viros-
que cum ipso ad Turcas misit; qui, ubi cum iis
sermonem communicassent, visum potius il-
lis fuit, Arpadem Principem constitue-
re, quam patrem Salmutzen, utpote di-
gnio rem et prudentia, consilio ac for-
titudine insignem, talique Principatui
parem.“ —

Most is ezen szabad Akaratnak szabad kimon-
dásában áll a Szavazati Jog, mint a mult század
elején tartott Magyarok Gyűlésén a köz státus
Rendszer értelmében hozott Végezés tartja. De az
il szabad Akaratnak kimondása, vagy is szabad
szavazás, a Nemzetek Törvényei szerint, Státusi
Jog; vizsgáljuk meg tehát: *Minő Állapot a Stá-
tus? és kik legyenek a Státusok?*

E' két nyomos kérdésnek eldöntésétől függ
mind a két Résznek, az Alsó Táblánál ülő Egy-
házi Rendnek, s a Szabad királi Városoknak föl-
vett Ügyök; *méltán követelik e, s követelhetik e az
egyenkénti Szavazatot?* — Azért szükséges annyit
vitatkozni, mennyi e kérdésnek tisztába hozására
megkivántatik. —

2. §

Státus,

Avagy Státusi Állapat.

Nálunk, még a Köztársaságban is, tsak azok tarthatták magukat Magyar Nemzet Tagainak (Nemeseknek) tsak azok folhattak be a Köz-tanátskozasokba, kik arany Szabadságban születtek. „Centum enim et Octo Generationes Pura tenet Hungaria, et non plures, mond Kézai Simon Korirata Bevezetésében: aliae autem — Advenae sunt, vel ex Captivis oriundi.“ A' szolgák pedig, mint olvastuk, a Köztársaságban, semmi Jussal sem birtak; azért a királi Méltóság behozása után is Törvényeink általában tsak azoknak engedtek Jogot, kik Nemesi Szabadságból részesültek. Mert, ha változott is ősi Alkatmánya Nemzetünknek, midőn királság alá jutott: de a Népek sorsa tsak nem a régi maradt, mel a Köztársaságban volt, azal a kivétellel: hogy Szent István alatt (Lib. II. Cap. 17) a Szolgák is kiválthatták magukat, és Szabadok (Libertini) lehettek; sőt szerzett érdemeikre nézve, még Nemességre is föl kaphattak. — Ide nézett Kun László királ 1279. évi Levelében Cod. Dipl. V. 2. p. 504—507. „Cum palam sit, secun-

dum Iuris Civilis Statuta, natalibus suis a Principe restitutos, ad eam Libertatem redire, in qua omnes Homines fuisse, ante Iuris Gentium Potentiam, dinoscuntur.“ És IV. Béla még mint ifju királ 1225. évi Adományában, Cod. Dipl. III. 2. p. 481. „Cum a primo rerum exordio, Libertatis omnium equalis fuerit condicio, divina consulit pietas, in id ipsum regia debet annuere benignitas, ut, pro quibus Merita efficaciter interpellare iudicantur, ad pristinum Libertatis aëra restituendi fore censeantur. Cum ergo gloriosa Res sit Libertas, nullo nobiliter remuneratur devote famulantium Libertas, quam eo, quod per favorabilem Donationem, ad Altiora provehatur per Gratiam, quod non habet per corrupte carnis Naturam.“

Az il arany Szabadság, Nemzetek Törvényeiben Fejnek is (Caput Civile) nevezteték; Kronikáinkban is előjő, jelesen Turótzinál P. II. Cap. 63. — azért Carpzovius Benedek a Státust, Practica Rer. Criminal. Imperial. Saxonica, Francof. 1684. fol. P. III. Quart. C. II. n. 6. p. 9. e' kép magyarázza: „Civile Caput, est Status, seu Conditio Hominis in Libertate, Civitate, et Familia consistens.“ És Pomeresch János in Tirocinio Iuris super IV. Institutionum D. Iustiniáni Libros. Ienae 1672. 8. Lib. I. Tit. 3. De Jure (szabad) Personarum; „Ius hoc, hoc loco, qualitas, seu conditio Personae est, in Libertate, Civitate, vel Familia consistens. Vocatur etiam Status Hominum.“ — „Libertas quidem, ex qua etiam Liberi vocantur, est naturalis facultas eius, quod cuique facere libet, nisi quid vi, aut Iure prohibetur.“ — (Eben gyökerezik a Státusok szabad Szavazata is, a Gyüléseken.) Ex his quoties unum amittitur, aut mutatur, Capite quis dicitur minui.“

'S a' Szabadság vesztésről Tit. 16. De Capitis Deminutione: „Est autem Capitis Deminutio, prioris (szabad) Status mutatio: eaque tribus modis accidit. Nam, aut *maxima* est Capitis Deminutio, aut *minor*, quam quidem *mediam* vocant, aut minima.“

D e M a x i m a.

„*Maxima* Capitis Deminutio est, cum aliquis simul et Civitatem, et Libertatem amittit.“ „Libertatem, et consequenter quoque Civitatem. Civis enim (Taga a Hazának) esse non poterat, nisi Liber: quia Libertate amissa, e consortio humano, quasi quis eximitur. Unde Servitus, Mors Civilis, hinc *maxima* Capitis Deminutio, Libertatis amissio est.“

D e M e d i a.

„*Minor*, sive *Media*, Capitis Deminutio est, cum Civitas quidem amittitur, Libertas vero retinetur; quod accidit ei, cui aqua et igni interdictum fuerit, vel ei, qui in insulam deportatus est.“

Hason száműzésre van példánk Turótzsi Kronikonában P. II. Cap. 63. „Dux Almus, severitate Regis Stephani minoris, Mediam capitis sui diminutionem passus fuerat.“

D e M i n i m a.

„*Minima* Capitis Deminutio est, cum Civitas retinetur, et Libertas; sed Status Ho-

minis commutatur: quod accidit his, qui cum sui iuris fuerint, coeperunt alieno Iuri subiecti esse; vel contra.“

De Servo Manumisso.

„Servus autem manumissus — nullum Caput habuit.“ Nullum Caput, scilicet Civile. Ratio: Caput enim Civile, in Libertate, Civitate, Familia consistit; quorum nihil Servus habuit; cum Manumissione vero incipit habere Caput, et novus quasi Homo fieri.“

A Szolgáknak tehát, mivel még fejöktől is fizettek, mel adó *Capitatio* nevezet alatt esméretes, Fejök, az az Szabadságuk nem volt. Il szomoru állapot adhatott alkalmat e szójárásra: „Még a feje sem az övé.“ azért Személeknek sem tartattak, őket marhaként (Res) ellehetett adni s áruba botsátani, mint feles Okleveleink igénylik, közülök tsak ezt irtuk ide, melet néhai Kaprinai István, dobai Székely Samunál eredeti példányban látott:

„Nos Benedictus Prepositus, et Conventus de Lelez significamus universis: quibus expedit, presentium per tenorem: quod constituti coram nobis Henricus et Nicolaus filii Iohannis de Comitatu de Ungh. qui etiam pro Petro fratre ipsorum responderunt; quamdam ancillam eorundem Fata vocatam, quam in nostri presentia personaliter statuantes, hereditariam esse dicebant, venderent Iacobo de Pank Comiti videlicet de Ungh pro sex marcis perpetuo possidendam, quam pecuniam Iacobus supra dictus eisdem persolvit plenarie coram nobis. In cuius rei testimonium nostras literas concessimus nostri sigilli munimine roboratas. Datum Anno Domini M^o.CC^o. nonagesimo.“

Il Jussának állandó birásában volt a Magyar Nemes még XVII. században is; ha pedig kedve telt benne, szolgáját szabadságra is eresztette, mint ezen nemes Borsod Vármegye Jegyző könyvéből kiírott Levél igazolja:

„En Bodo Mihaly adom emlekezetire minden embereknek, az kiknek illik, az en levelemnek rendiben: Hogy megh tekintven sok emberseges embereknek törekedéseket, adtam fiurul fiura valo Szabadságot Nemes Borsod Varmegyeben Tisza Keziben lakozo Oros Lukacz nevü Jobbagnomnak, hazhelyevel adom, tartozo feldevel, retevel, erdejevel cum omnibus pertinentiis, felveven penigh az evictiot magamra, es ver szerinth valo atyamfiayra, hogy ennek utanna sem maradokim, sem magam, sem magat, sem maradokit megh nem haborittyuk, söt szabad legyen ő Fölsegetül Nemes Levelet hozhatni. Melynek nagyobb bizonsagara es erősegere attam ez peczetes levelemet, ilyen böczületes Nemes uraim előtt, ugy mint: Szilvasi Ferencz, Bodo István, Keresztes Andras, Szabo Peter uraimek előtt. Datum in Leh 6. die July Anno 1653.“

De miért állítám elő il csoportosan ezeket? Azért, hogy a rejtek és homálos Status szovat megfejthessük, mel ol állapot, melben egész Szabadság (Libertas) az Ország minden Igazaihoz képeesség (Ius Civitatis) következőleg, Örökségek szabad birására is (Ius Familiae) teljes Jog adatik. Kiknek mind ezen Jussaik meg voltak, s vannak, más Nemzeteknél, söt már régi Romaiaknál is Statust tettek. Cicero in Verrem III. 35. Szabadság vesztést „demptionem de Capite ipso.“ s az egész szabadságban levőt, in Pisonem „integri Capitis.“ nevezi. Mivel tehát a régi Romaiak ebéli állapotuk igen meg egyezett a Magyarokéval, e hasonlatosság okáért írja Verbótzii II. 6. „Sci-

endum... quod... omnia fere Iura Regni huius, originaliter ex Pontificii, et Caesarei Iuris fontibus progressum habeant.“ Holott a látán neveken kívül egyebet e tárgyban magukévá nem tettek Apáink; mert a Státus Rendszer náluk, mint a fölhozattakból bizonyos, már a Köztársaságban megvolt. —

Szivemet mindenkor mélt szomorúság foglalá el, valahányszor pirulva olvasám, miként gyalázzák Elleneik ditsó Apáinkat, kiket, Isten tudja, minő szemet néppé festik. A nemzeti betsület érzésének leírhatatlan ösztöne emlékeztetett ara, hogy heltelen vádaikat itt is megtzáfoljam.

S t á t u s o k.

Magyar Hazánkban, királság óta mindig Négy Státus volt, s vagyon 1. 1608. post coron.

Első: Státus Praelatorum. Trip. I. 2. és Szent István Lib. I. Cap. 3. Lib. II. Cap. 2.

Másad: Státus Magnatum. Szent István Lib. I. Cap. 4.

Harmad: Státus Nobilium. Szent István Lib. I. Cap. 4.

Negyed: Státus Liberarum Regiarum Civitatum. Szent István Lib. I. Cap. 6.

Quatuor conditionatae illae Regnicolarum Classes, quarum Membra, ratione Instituti vivendi, Natalium, ac Privilegiorum, peculiari Iurium communione invicem iunguntur, et in Comitibus Suffragii: in Bonis vero suis terrestri Iure gaudent; ut sunt: *Praelati, Proceres, Nobiles, Liberae*, ac *Regiae Civitates.*“ — Emer. Kelemen, Institutiones Iuris Hungarici Privati. Bud. 1818. Lib. I. p. 156.

Tévednek tehát, és tévesztenek, kik azt hiszik és tanítják, hogy Szent István Királunk Monarchia föl állatása után, az országos Gyülekezetekben egyedül a Nemzetnek, vagy is inkább a Magyar Nemzetségek főinek tanátsával élt volna. Ezen vélekedés már a Köztársaságban virágzó Státus Rendszerrel homlok egyenest ellenkezik; *mert, nemcsak tanátsot adhat ma is a Magyar Státus, hanem Királa egyező akaratával az Ország Dolgai felől végezhet is.* A mint hogy még Szent István Királsága előtt is valóban végezett; Hartvic a Szent Királynak általunk kiadott eredeti Legendájában, írja: „Post obitum vero patris, stephanus adhuc adolescens, favore principum (a Magyar Nemzetségek fői által) et plebis (Nemesség által) in patris solium laudabiliter provectus.“ Itt a *Plebs* épen azt jelent, mit Verbótzinél II. 3. §. 5. és 4. §. 22. a *Populus*.

E Státus Rendszert Szerződésnél fogva (mint Béla Királ névtelen Jegyzőjének VI. Fejezetében olvastuk) fön tartá magának a Nemzet Szent István Királsága alatt is; mert Hartvic, Romába küldött Ascricusról szólóban elég világosan mondja: „Impetratis ergo omnibus, prout petiit, presul ascricus letus ad propria remeavit, secum ferens, propterque inceptum iter prospere peregerat. Benedictionis ergo apostolice literis (II. Sylvester Pápa Levelét) cum corona (mel most I. Gejza királ Koronájával, melet Ducas görög tsászár küldött néki még mint Vezérnek egyet téssen) et cruce (a kettős keresztet Országunk Tzimerét) simul allatis, presulibus cum clero, comitibus cum populo, laudes congruas adclamantibus, dilectus deo stephanus rex appellatus unctione crismali perunctus, diademate regalis dignitatis feliciter coronatur. Postacceptum regalis excellencie signum, qualis vite vir, et discrecionis fuerit, cum epi-

copis, et primatibus hungarie statutum a se decretum, manifestum facit.“

Tsalatkoznaak azok is, kik ok nélkül vitatják, hogy a Nemesség csak 1291. és 1298. év tájban tulajdonította volna magának a törvény hozási Jogot; Batthyáni Ignátnál LL. EE. Tom. II. p. 227. 1136. évre olvassuk: „quod Rex Bela inclitus, in Conventu Strigoniensi — filio suo Ladislao, communi Regni (az az Regnicolarum) Consilio Boz-nensem Ducatum dedit.“ — Törvényes vala a Köz Gyűlés IV. Béliának 1237. évi Óklevelé szerint is: „Cum superfluas, et inutiles quorumdam Antecessorum nostrorum Donationes de communi Baronum nostrorum, ac totius Regni Consilio decrevissemus revocandas.“ Pray Hist. Regum Hung. I. p. 236. —

De már Szent István Lib. II. Cap. 14. állítja: „Secundum Decretum Regalis Senatus.“ Itt a *Senatus* nem jelent tanácsot, mel a Szent Királynál Lib. I. Cap. 7. nyilván *Consilium*: hanem Gyülekeze-tet; valamint csak ugyan Lib. II. Cap. 19: a *Concilium* is szinte Gyülekezet „Secundum Regalis De-cretum *Concilii* penitus interdictum est.“ Itt már *Regale Concilium* nyilván Ország Gyűlés. Mel ér-telmet csak az tagadhatná, ki nem tudja: hogy Ország, vagy Arszág régenten királt jelentett; azért Ország-Birája, ma is ludex Curiae Regiae: Ország Ut, Via Regia. „Sic Arsaces quaesito simul constitutoque regno, non minus memorabilis Parthis, quam Persis Cyrus, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus (tedd ezekhez: et Slavis Carolus Magnus; mert nevéből származott a kral, királ szó) Cuius memoriae hunc honorem Parthi tri-buerunt, ut omnes exinde reges suos *Arsacis* no-mine nuncupent.“ (Justin Lib. XLI. Cap. 5.), Is-mét ott Lib. II. Cap. 35. „Consensimus igitur petitioni totius Senatus, ut unusquisque domine-tur propriorum (Örökségén melet e Haza elfoglalá-

sakor megszálott, szabadon uralkodhassék (similiter et Donorum Regis, dum vivit: (ugy szinte a királi adományon is) excepto quod ad Episcopatum pertinet, et Comitatum.“ — Du Fresne Glosáriumában: „Senatores, Nobiles, ugy mond, ex Senatorio et Nobilium Ordine.“ — Igy volt ez más nemzeteknél is: „Lex Francorum consensu Populi fit, et constitutione Regia.“ Carolus Calvus in Edicto Pistensi Cap. 6.

3. §.

Az egész Egyházi Rend Státus.

Királi Méltóságnak behozatával csak annyiban történt Ország Gyűléseinken változás, hogy Szent István a' Közstátus Jogot követve, az üdvözítő Keresztén Hittel (Lib. 1. Cap. 1. et 2) az Egyházi Rendet is, mel szinte Szabadokból, az az, Nemesekből állott, Státusába fölvevé, s más Keresztén Fejedelmeknek példájára, mint Törvénye Bevezetésében nyilatkozik: „Antiquos, et modernos imitantes Augustos“ első helre emelé. Az Egyházi Rendről mondja fiához Szent Imre Vezérhez intézett Oktatásában: (Lib. 1. Cap. 3. §. 1) „Ugy őrézd ezeket, mint szemed fényét; ha ezek hajlandóságát birandod, nem leszen mit félned ellenségidtől.“ — Már az 1109. évi Egyházi Gyűlésben Seraphin Érsek alatt elvégeztetett: „Ex auctoritate Apostoli, pro Regis nostri Salute, et Regni ejus Stabilitate, in omnibus cotidie Ecclesiis orandum censemus, et districte precipimus: Ut si quis contra Regis Salutem, aut Dignitatem, quolibet modo, aliquid conspiraverit, aut conspirare aliquid temptaverit, seu temptanti sciens consenserit, anathematizetur, et omnium fidelium communione privetur. Ut si quis hujusmodi aliquem noverit, et probare valens, non indicaverit, predictae subiaceat dampnacioni.“ Bat-

thyáni LL. EE. Tom. II. p. 196. — Érzették is gyakorta Fejedelmeink Szent István bölts oktatásának foganatát; mert hogy igen régi időkre ne menjünk, nemde II. Ferdinánd királi székébe ültetésének fő eszközlője Pázmán Péter volt, (Kazi Historia Regni Hungar. Lib. II. p. 134) s hogy őt a Magyar Fejedelemségtől Bethlen Gábor meg nem foszthatá, e nagy Státus férfiunak s az egész Egyházi Rendnek köszöné, (Práy György Gabrielis Bethlenii Principatus coevis Documentis illustratus. Pest 1816. 8. Tomi II. és Kemény János Autobiographiájában) mel hivségiért Pázmán Péter, töbed magával a beszterzei Gyűlésen számkivetésre íteltetett. (Katoná Hist. Crit. Regum Hung. Tom. XXX. p. 290) Ha helén volna, Történeteink foltán, még pedig Protestans Irókból igen hitelesen meglehetne mutatni: hogy a' ditsőségesen országló Austriai Ház mult századokban egyedül tsak az Egyházi Rend álhatatoságával győzedelmeskedhetett az erdeli Fejedelmeken. De örökös országlásának megállítása is Magyar Országon, az Egyházi Rend szavazatával menévéghez az 1687. Ország Gyűlésen, mivel, mint az akori Naplók igazolják, ő vala első, ki anak elfogadására szovalt. A Pragmatica Sanctiovalis 1722. évi Julius 3. tartott Beszéd szerint, III. Károl tsak az Egyházi Rendnek bele egyezésével boldogult; ide nézett Csáky Imre Gróf Kalotsai Érsek és Bibornok, midón Bétsben a Nemzet nevében e kép szónoklott: „Omnes omnino, non inducti, non persvasi Regni Status, et Ordines, una Voce, Votoque, uno Corde et Ore, sponte, libere, deliberateque, ac benevole in id consenserunt“ sat. De még 1741-ben is, midón Életünket s Vérünket föl áldozánk, Eszterházy Imre Primás volt Nemzetünk tolmátsa.

Tagadhatatlan Igazság ez is, mint fölhozandó Óklevelekből bőveben meg értendjük: hogy tsak nem

I. Ferdinánd országlásáig, valahányszor a' Nemes-ség fejenként Ország Gyűléseire fölsereglett, az egész Egyházi Rend is vele egybe gyűlt. Jelenkor az egész Egyházi Rend többé már öszve nem gyűl; Törvényeink is tsak nem kizárólag Praelátusokat emlé-tenek; szükség tehát tudnunk, kiket értett a tisz-tes Régiség Praelatus-ok alatt?

„Praelatus, Du Fresne Glossáriuma szerint: Praefectus Ecclesiae, quomodo hodie Episcopus vocamus. — Ita etiam appellantur quivis inferioris Dignitatis Rectores, ut Plebani et Curiones. — Eodem Praelati nomine designati Abbates — Sed et Monasteriorum Praepositi ita nuncupantur— Quod nimirum aliis praesint, Praelati sunt appellati.“

És a' Káptalanokról „*Canonici Capitulares*, úgy mond, azért neveztetnek így: *quod Ius habent Capituli*. — *Constat id ex Praeposito, Decano, Scholastico et Cantore*, (s a többi tagokból) *qui Praelatorum insigniti sunt axiomatic.*“

Épen il értelemben szól II. Endre királynak 1231. évi 2. Törvény-tzikke: „*Praelati Ecclesiarum, et Archi Episcopi, et Episcopi, ad pauperum querimoniam audiendam, et infractae forte libertatis confirmationem, nisi canonica praepeditione fuerint impediti, tenentur interesse.*“ (Kovachich *Vestigia Comitior.* p. 101.)

Ha ezen Törvény-tzikk Praelatus alatt egyedül tsak Érsekeket, s Püspököket értene, ezeket a Praelatusoktól ol igen szembe tűnő kép meg nem különböztetné: „*Praelati Ecclesiarum, et Archi Episcopi, et Episcopi.*“ — Törvényeink tehát Praelatusok alatt nem tsak Érsekeket, s Püspököket értenek, hanem Apátokat, káptalan, és szerzetes Prépostokat, a' Káptalanbeli Prépostokkal egyetemben pedig a Kanonokokat

is. Néha külön is megneveztetnek, mint Sigmondnak 1397. évi őszve hívó Levelében olvassuk: „universosque Praelatos, Abbates, Praepositos, et Barones Regni nostri, nec non de quolibet Comitatu ipsius Regni nostri singulos quatuor probos et nobiles viros, plena potestate ceterorum consociorum ipsorum ad omnia ordinanda fungentes, versus Themésvár, ad festum B. Michaëlis Archangeli nunc praeteritum pro Congregatione, et Consilio Generali deducendos fecissemus accersiri.“ (Kovachich Suppl. ad Vestig. Comitior. Tom. I. p. 294.)

Ezeket tudván, érteni fogjuk Verbózt is II. 49. az 5. §. „Et per Praelatos intellige, non solum Dominos Archi Episcopos, et Episcopos; sed etiam Abbates, atque Praepositos, tam saeculares (Káptalanbelieket) quam regulares“ (szerzeteseket). A Káptalanokat pedig Prépostival mindig egyetemben veszi, jelesen a 2. és 3. §. épen úgy, mint az 1608. évi koronázat utáni 1. Tzikk az 5. §. Ezen értelmet igazolja Sigmond királ is Cod. Dipl. X. 1. p. 454—458. „Et quia pridem, ut puta, in Dominica Ramis Palmarum, in Anno Domini 1387. tunc evoluta, universis Venerabilibus Dominis Archi Episcopis, Episcopis, aliisve Ecclesiarum Praelatis, et omnibus indistincte Baronibus, Nobilibus, et Regni Proceribus, ad Albam Regalem, solito more, convenientibus, et eorum Vota, nemine discrepante, in nostram personam concorditer dirigentibus, in thronum regalem — condescendentes — Sacro Regio Diademate inuncti sumus et coronati.“

Az Egyházi Rendnek Státusi Állását tanusítja a Státus Rendszer is; mert ugyan azon Szabadságokkal él, melekkel a Nemesek. (Trip. I. 2. 1647. 16. 10. §.) az az: szabad állapotára vagy (habetus Libertatis) Hajdanában még az Egyházi Ren-

deletek szerint is, tsak Szabadok (Liberi) lehet-
 tek Papok: „Qui originali, (született szolgálai) aut
 alicuius conditione (szolgai kötelességgel) obligati
 sunt, non debent ab Episcopis ordinari, nisi forte
 eorum petitio, aut voluntas accesserit, qui aliquid
 sibi in eos vindicant potestatis. Debet enim esse
 immunis ab aliis, qui Divinae Militiae
 fuerit adgregandus.“ Synodus Vernensis sub
 Pipino ad an. 755. Capitul. Lib. I. Cap. 128. —
 Így volt ez nálunk is; mint Kálmán királ alatt
 tartott Egyházi Végzések igazolják, Cap. XXV.
De Servis non ordinandis: „Nullus servus Cleri-
 cus ordinetur, nisi antea Dominus eius plenam si-
 bi dederit Libertatem.“ — Péterffy Concil. P.
 I. p. 58. s az 1382. évi Esztergami Gyűlés: „Con-
 stituimus etiam: ut hi, qui sunt ad Sacros Ordines
 promovendi, mond Demeter Érsek, nobis, aut Suffra-
 ganeo nostro, ante diem Ordinationis suae, debe-
 ant per suos Praesentatores praesentari, ... non Ser-
 vi, nisi forte essent manumissi.“ Batthyáni LL.
 EE. Tom. III. p. 276 és 1450. évre p. 483. Pó-
 rok, és szolgaságban levők nem vehették föl az Egy-
 házi Rendet, ha tsak előb föl nem szabadítottak:
 „Consecratio, Episcopos, et reliquos Domini Sa-
 cerdotes, tam a servilibus, quam a ceteris adscri-
 ptis conditionibus, semper liberos facit. Idecirco
 praecipimus: ut nullus ab eis alia, nisi Divina Ser-
 vitia exigat.“ — Tsak ugyan Synodus Vernen: Lib.
 VI. Cap. 118. — Vagy valamel Szerzetbe nem
 léptek, s ez által, minthogy a Szerzetes Állapot
 legtekéltelesebnek tartaték, magukat szolgaság alól
 föl nem mentették: „illi specialiter Monachi dicun-
 tur, qui sui curam agunt, nec aliud cogitant, nisi
 tantum modo de Deo.“ — Geraldus in vita S. Ste-
 phani fundatoris Ordinis Grandimont Cap. 3. Du
 Fresne Glossariumában. — Ezen állapotra tekintve
 emelé főhelre Szent István is az Egyházi Rendet

Státusában. Innend vagyon, hogy nálunk még most is megrögzött s bevett régi szokás szerint, a mint valaki fölveszi az Egyházi Rendet, az az: Pappá lesz, ha nem nemes is, mind az által személtére nézve azonnal minden nemesi Jogokban részesül: azért őket Törvényeink a Nemeshez egyenlővé tesszik 1715, 27. 1. §. és Verbótzai I. 2. 1. §. „Et quamvis Personae spirituales (quarum medio salutem humanam Dominus, et Salvator noster administrari voluit) Personis saecularibus digniores habeantur; tamen omnes Domini Praelati, et Ecclesiarum Rectores, ac Barones, et caeteri Magnates, atque Nobiles, et Proceres Regni huius Hungariae, et ratione Nobilitatis, et Bonorum temporalium, una eademque libertatis, exemptionis, et immunitatis praerogativa gaudent.“

Ez volt még csak 17^o_I^o_S. Ország Gyűlésen is a Magyaroknak köz ohajtása, hogy a Szent István által főhelre állatott Egyházi Rend ezen állapotában meg tartassék „Quando quidem conveniens esset Augustissimum Imperatorem, veluti perpetuum Dominum et Regem suum, Venerabili Clero assidua complacentia reveveri, hocque fine Augustam eiusdem Aulam frequentius accedere; ideo alte fatam Suam Maiestatem Sacratissimam suppliciter exorari: dignetur, pro Eminentia dicti Primi Status, inter eundem, nec non Augustae Suae Aulae Ministros, ac aliorum Regnorum et Provinciarum, prouti et Regni huius Proceres, Barones et Magnates, eum benigne instituere Ordinem seu Rang, quo competens dicti Primi Status, intuitu singulorum eiusdem, tam Archi Praesulum, Episcoporum, tum vero reliquorum Membrorum, Respectus et Observantia, per Divum condam Sanctum Stephanum, Regni huius Primum Regem et Apostolum Lib. I. Cap. 3. tam serio commendata, debitum

suum locum obtinere possit, ad mentem etiam Concilii Tridentini Sess. 25. de reform. Cap. 1.“

Ugy vagyon, köztiszteletben kell a boldogító Keresztén Hitnek szolgálait tartani, hogy szent Hivatalukat véghez vihessék, melben Köz tekintél nélkül ők sem mehetnek előbre, az az, a Keresztén Morálnak méleb gyökereit nem verhetik az emberek sziveikbe; pedig hasztalan hozattatnak minden Törvények, ha a hazafiak vallástalanok; náluk nélkül a jó nevelés teljes lehetetlenség; segedelmökkel azonban a szilaj erköltsök is megszeliidülnek, mire példa István zágrábi püspök, születésére nézve Magyar, ki 1232. évi alapító Levelében Cod. Dipl. III. 2. p. 277—286. ezeket hagyta a Keresztén Hit jótékony befolásáról örök emlékezetben: „Universitati igitur omnium volumus declarare: quod dum nos, divina favente gratia, regimen in Ecclesia Dei recipere meruimus pastorale, licet inter silvestres et indomitas gentes positi, in primo introitu, salubri meditatione quaedam bonae spei principia, Deo dante, incepimus inchoare, nec tamen decrevimus terrori supradicti populi cedere. Quos licet per multos labores Christi fides iam suscepit diligendos, ubi cum humanum posse non adfuit, divinum adiutorium, nostro proposito vires ministravit. Opitulante, siquidem gratia Spiritus Sancti, construximus Ecclesiam in Nova Chasma, in villa videlicet, quam nos fecimus congregari; in qua creavimus et stabilivimus Praeposituram et Capitulum ex duodecim Canonicis; tamen ex voluntate et consensu dilectorum in Christo fratrum nostrorum, Capituli Zagrabiensis, ea videlicet intentione, ut quanto plus nomen divinae magnitudinis debet extolli, tanto plures suis servitiis salubriter adoptentur.“ — A jó Keresztén, jó hazafi is. —

Az Egyházi Rend él „etiam Iure Civitatis.“ mel-
 aban áll, hogy a Szabadok töbi Jussaik közt orszá-
 gos hivatalokat, és tiszti méltóságokat viselhetnek;
 már pedig az Egyházi Rend Országunk kezdetétől
 fogva, nem tsak belső, vagy egyházi, hanem
 külső, az az világi hivatalokat is viselt, és most is
 visel. Mire nem kell Törvénykönyveinknél egyéb
 erősség: azért az Egyházi Rend ezen állapata te-
 kintetéből is valóban Státus.

De némelek épen e Státus állapotánál fogva,
 mivel a Papok hajdanában még Vármegyék ré-
 széről is követeknek választattak, jelesen már
 1309. és 1447. években, (Kovachich Vestigia Co-
 mitior. Budae 1790. 8. p. 170—175. és 265—270.)
 azt következtetik, hogy a Káptalanok és Prépostok
 egyetemben a Vármegyéhez, az az, a Nemesi
 Státushoz tartoztak, s ezen egyetemi Jognál fogva
 választattak volna el Nemesség részéről követek-
 nek. — De e támasztott feneketlen fogás tövel he-
 gyel ellenkezik a Státus Rendszerrel; mert még az
 1608. évi koronázat utáni I. Törvény Tzikk is vi-
 lágosan kimondja: hogy a Prépost Káptalanával
 egyetemben külön Státus, a Nemesi Státustól; már
 pedig, ha régenten az Egyházi Rend a Nemesség-
 gel ugyan azon egy Státust tett volna, mit tsak föl-
 tenni sem lehet, Törvényeink az Egyházi Státust
 a Nemesi Státustól ol gondosan és szembe tűnő
 képen megnem különböztetnék.

A divatozott követségi elválasztás tehát, in-
 káb azt igazolja: hogy a Nemesség minden időben
 elesméré az Egyházi Rendet Ország-Tagának, s
 enél fogva magához hasonló Státusnak lenni, ugy
 hogy őt még személe helett is Ország Gyűlésekre
 küldé. — E Jussát az Egyházi Rendnek, vetélke-
 dések idején kívül, a Protestansok se hozták so-
 ha kétségbe. Nemes Borsod Vármegyében, mint
 Jegyzőkönvei tanusitják, még I. Rákóczy György

főispánsága alatt is, melet holtáig mint erdelyi fejedelem is viselt, Egyházi Személek szinte elválasztattak törvényszékes Biráknak, kiket most Ülnököknek neveznek, jelesen 1628-ban 5. Aprilisben Eölvédi Albert Egri Káptalannak olvasó Kanonoka és Dékána. 1634. Cheh János tapolczai Apát, és mislei Prépost, egyszersmind Egri Káptalannak olvasó kanonoka. 1649. Vanoviczy János Ujheli, és Sajó Ládi Paulinusok Vicáriusa. A mi több, s nagyob enél, Forgách Sigmond Borsod megyei főispán 1642. e Vármegye Székének fölépítését is Czeglédy Albert Prépostra bizá, mint az ottani Levéltárban levő eredeti levele bizonyítja: „Substitualtam es rendeltem Kepemben cum plenipotencia Comitum Supremi, Czeglédi Albert Praepost Uramott, keruen szeretettel Kglmetekett, illendő Tisztelettel és böczülettel, tanquam plenipotentiarum, ac substitutum Supremum Comitum, uegye be Kglmetek, es egy bizonios Terminust praefigaluan, egyenlő ackarattal az Tisztviselő Uramott marasza, ualaszsa es alicza Kglmetek.“

Jóllehet ezek történt dolgok, ez előtt még sem jött senkinek is eszébe állítani: hogy az Egyházi Rend, azon egy Státus volna a Nemességgel. — Még 1808. évi Ország Gyűlésnek 9-dik Ülése szerint is, mel September 29-kén tartatott, Külön Státus az Egyházi Rend. De ha az Egyházi Rend tsak ugyan külön Státus, e Státusi Jussánál fogva, a Religiót is képviseli az Ország Gyűlésein.

Végre, s utoljára, az Egyházi Rend Örökségeket is bír; — tehát vagyon néki: „Ius quoque Familiae.“ azért e' tekintetből is Státus, mel ol képesség, hogy valaki szabad Örökségének tekelletes birásában legyen, azt egész úri hatalommal birhassa, tetzése szerint használhassa, s felőle törvények értelmében szabadon rendelkezessen. De ezel a Jussal is él az Egyházi Rend saját Öröksé-

gére nézve: az Egyházi Jóságokkal szinte egész úri hatalommal, tsak hogy azokat Szent István Törvénye szerint Lib. II. Cap. 2. el nem idegenítheti. — De azok, kik a Köz-Státus Jog után bent vannak in Iuribus Libertatis, Civitatis, et Familiae, Státusok; — tehát a Magyar Egyházi Rend is Státus. A Státusoknak pedig Szavazati Joguk vagyon, következőleg az Egyházi Rendnek is.

Egyházi Jóságokról lévén szó, elnem mellőzhetem az 1808. évi Ország Gyűlésnek October 17-kén tartott 21-dik Ülésében fölhozott szovait. „Mondódik ugyan: hogy a Papi Jóságok a koronához való Jóságokból szakasztódtak. De ezen állítás az eredeti Donációkkal, és hiteles Történetek Irói Bizonyosságival megtzáfoltatik. Az Egyházi Rendben levők Dézsmája is, tsak olyan jövedelem, mint akár mitsoda másnak haszonvétele.“

A Tizedet némel buzgó hazafiak tsak azért szeretnék az Egyházi Rendtől elszedni, mert most már Hadba nem megyen: de e halálos ítélet nyakát szegi a Kilentzednek is, melet Nagy Lajos hason ok alatt engedett a Nemességnek: „Ut per hoc, honor noster augeatur, et ipsi Regnicolae nostri nobis fidelius possint (hadakozáskor) famulari.“ 1351. 6. §. 3.

4. §.

Az Ország Nagyai, és Nemessei szinte Státusok.

A Nemzetek Törvényei szerint, az Ország Nagyai és Nemessei is tsak azon Státus Rendszernél fogva Státusok, melnél az Egyházi Rend: mert Szabadok, (sunt in Statu Libertatis) mert a Hazának minden Jussaival élnek, következőleg Hivatalokat, és Tisztiméltóságokat viselnek, (habent etiam Ius Civitatis) mert szabad Örökségeik is vannak; (habent quoque Ius Familiae) ők is tehát kétségen kívül Státusok.

Az Örökségeknék szabad birása más Nemzeteknél is annyira megkívántatott, hogy az elenyészett római német Birodalomban tsak azok teheték a Státust, tsak olaknak engedtetett Szavazati Jog, kiknek Szabad Örökségeik, vagy mint az Egyházi Bendnek szabad Birtokaik voltak, mint Struviusnál megírva találjuk in Corpore Iuris Publici Imperii Romano Germanici, Ienae 1737. 4. Cap. XVI. „Sunt autem Status, mond a II. §. Cives Imperii immediati (szabadok, függetlenek), qui Sessionem habent et Votum in Comitibus, ideoque de Republica participant, atque in Terris suis immediatis (Szabad Örökségeiken) gaudent Iure terri-

toriali.“ és a III. §. „Tacite itaque patet, quisnam hodie sit indubitatus Character Statuum Imperii: Sessio scilicet, et Votum in Comitibus. Ex quo etiam concludimus, quod illi, qui nulla ratione ad Comitibus admittuntur, Status non sint. — — Altera Nota Statuum, Immedietas, dum Sessio, atque Votum in Comitibus, immediatis Territoriis inhaereat. Haec autem Immedietas, Legibus Imperii, in tantum requiritur, ut, qui ratione Terrae, vel Iurium aliis plane Statibus sit subiectus, ad qualitatem Status Imperii admitti non possit.“ Végre az V. §. „Sed de eo disquiritur: an qualitas Status, a Personae dependeat Dignitate, an vero Terris sit inhaerens. Olim quidem Votum in Comitibus, Ducatus, atque Terrae nomine praestabatur, ita tamen, ut illud saltim personale esset, nec ratione diversarum Provinciarum Vota auferrentur. Quare etiam hodie adhuc Austriae Archidux, Bavariae Dux, singula saltim Vota in Principum Collegio praestant, licet plures possideant Provincias. — Et licet hodie non desint, qui Vota personalia esse iudicent, potius tamen, ex Qualitate Status, atque Legibus Imperii contrarium potest definiri. Patet hoc ex eo, quod Character Status, sit Sessio, et Votum in Comitibus, hoc autem ratione certi Territorii, vel a quibusdam Praelatis, et Comitibus ratione Iurium Imperii praestatur. — Tertio plures sunt Status, qui ratione diversorum Territoriorum, plura etiam Vota habent, quod fieri plane non posset, si personale esset.“ sat.

Nálunk is szinte tsak Birtokosoknak engedtek Szavazati Jogot, mint az 1708. évi Ország Gyűlés Irataiból világos, melekben töbi között a hazafiúsitatottakra nézve tervezteté: „Illi porro Indigenae, qui ad modernam Diaetam ex eo, quod etiam possessionati esse comperiantur, per

Literas Regales vocati sunt, Iuramentoque se coram Statibus et Ordinibus legitimarunt, ad interim Sessionem suam capere et continuare possint; donec in futura Diaeta, de eiusmodi Indigenarum Convocatione, tum vero Sessione ipsorum quidpiam stabiliter determinetur.“ — Ezek az Ország Sérélmei közé 4-dik Conditio végére sorozvák. — De még az 1751-ki December 27-kén és 1764. évi Febr. 23-kán kelt Heltartósági Körlevelekben is oda utasítatnak a Vármegyék: egyedül a hazai Mánásokat, és birtokos Indigenákat iratnák össze, mert csak ezek volnának királi Levéllel Ország Gyűlésre meg hivandók.

Szabad Örökségeik felől pedig a Státusok 1723. évi Febr. 18-kán fölterjesztett Irásuknak 20. tziikkében e vallást tevék: „Quae ultra Statuum, et Ordinum, de recentibus Colonialibus Praediis, sub proxime praeteritis Motibus (Rakocziánis) ex recenter dispersis Incolis ad Incolatum redire volentibus, sed per Dominos Terrestres non admissis sonans Postulatum in benigna Maiestatis Vestrae Sacratissimae Resolutione; ne videlicet Fundi Conscriptionem Portarum ingressi, in posterum ad propriam Dominorum Terrestrium necessitatem applicari valeant, stante adhuc Diaeta praesenti statuendum demandaretur: aut, si quispiam Dominorum Terrestrium ad propriam necessitatem huiusmodi fundos convertere voluerit, excepto casu in Tit. 4. P. I. ille ab iisdem, adinstar aliorum Contribuentium, Onera contributionalia supportare teneatur: contra eorundem Praerogativam Tit. 9. P. I. iam in benigna etiam Resolutione ad 11. confirmatam, adducerentur, pro eorundem; non secus et clausulae: ut contribuentes incolae publica Onera facilius portare valeant, exmissione, humillime supplicant; ex quo Status, et Ordines Regni, Partiumque eidem annexarum, nonnisi ad triennium,

circa praestationem Quanti, circa eorundem Subditos, cum modalitatibus expressis, praestandi condescendissent: Semetipsos autem Contribuentes contra naturalem eorum, in praemisso Tit. 9. P. I. expressam Libertatem, efficere nullo modo possent: humillime ideo Maiestati Vestrae supplicantes: ut iustis suis Iuribus, et omnibus Proventibus intra terminos Territoriorum suorum adiacentibus, libere semper, prouti voluerint, frui permittantur, ab omnique Conditionaria Servitute, aut Datarum Solutione, per omnia immunes ac exempti conserventur, qui etiam universa et quaelibet Bona, Iure Regio, ac plena cum Immunitate possiderent, et in usu, ac dispositione Bonorum, ac nulli subiecta Iurisdictioni, cum plenissima facultate, etiam extra casus repetiti Tit. 40. P. I. ab ipsa Regni aetate, prout voluerint, sine omni prorsus onere fruerentur.“ sat.

Ezeket tsak azért véltük meg említendőknek, látnók, miként egyezne meg a Magyar Státus Rendszer, a köz Státus Joggal.

Azonban, ha szinte szabad Örökségeik voltak, s még most is vannak a Magyar Nemesnek; ő még sem vonakodott nagy lelküleg adózni, valamikor a Közjóval egybe kaptsolt Igazság megkívánta. Mátyás királynak 1486. évi VI. Törvény könyvének 64. tizikéből észre vehetni, hogy hajdanában a Magyar Nemes is fizetett Házi-Adót pedig még szakadatlanul, tsak nem II. Rákóczy Ferencz koráig, mint Nemes Borsod Vármegye Jegyző könyveiből világos, melekben a fizetett Házi-Adó iránt tsak nem évről évre találatnak Határozatok, melyek következők is: „Anno Dni. 1661. die 9. Mens. Febr. in Confinio Onod celebr. est Cottus Borsodiens. Sedes Iudiciaria.

Statutum Comitatus.

Mivelhogy feles nemes emberek találtattanak

Nemes Varmegyenkben, mind az Vegh hazakban, s mind peniglen kívül is, intra ambitum Comitatus istius nostri commorantes, az kik nemes Varmegyenknek megh maradasara fel uetet Contributio- kat nem akarjak Szolga birainknak megh adni, seõt birainkat becstelenséggel is gyakorta illetik: Annak okaert, communi totius Universitatis Dominorum Magnatum, et Nobilium Voto ac Suffragio statutum est: hogy valamely köztünk lakos nemes emberek, a modo in posterum, reajok vetendõ és limitando Contributiojokat megh nem akarjak fizetni, seõt exactor Szolgabirainkat mocskos szokkal illetik, teõbbe Nemes embereknek az olyanokat nem agnoscallyuk, seõt akar mi nevel nevezendeõ periben, dolgaiban, tam pro, quam contra alios movendis, minden patrociniumukat, törvényünket es igassagunkat tüle megh vonnyuk mit (igy) semmit nem praestalni akaró emberektül, és haszontalan tagoktul.“

És

„Anno Dni. 1661. die 6. Mens. Septembr. In Oppido Aszalo celebrata est Generalis Congregatio Cottus Borsodien.

Statutum est.

Miuel az Veghbeli Nemes Emberek és Armalistak eo sub praetextu, hogy közülök ki Praesidiarius, ki egy, ki mas fizetesen vagyon, azert két felé nem fizet es szolgál, Nemes Varmegyenk nagy karaval és minnyajunk fogyatkozásával; Azért Szolgabirak Uraim elsőben is convocálván a Véghbeli Armalistákat, közönsegessen, proponályak a Nemes Varmegye részérül assumalt és fel vetet Contributiokat, és kérdgyék megh, ha akarnak e azokban az Nemes Varmegyével egyet érteni, és mint közönseges dologhban egy arant Contribual-

ni? ha assumallyák, bene, Alioquin mindgyárt kivonván az Regestumbul az nevét, és a Nemes Vármegye előtt arrul fideliter relatiot tévén, annak utánna nemes Ember tagjanak ne agnoscáltassék a Nemes Vármegyének.“ —

Szépen egybe fér Nemesi Szabadsággal is az Adózás; sőt szent kötelesség köz Jóra, köz Szükségekre adózni. A házi Adóval pedig közigazság szerint már tsak azért is tartozik a Nemesség, mivel ő választ Megye Tiszteket; ha választja, fizesse is. —

5. §.

Szabad királi Városok is Státusok.

Polgárságnak is találjuk valami nyomát már a Köztársaságban, jelesen a szabados Kálmárokat, kik szabad árulhatásért adóztak: „Nam, cum vectigalia sint nervi Reipublicae, et ea ex Vectio-nibus Mercatorum sumantur, constat, hunc Ordinem esse Negotiatorum favore dignum.“ Cicero pro Lege Manilia. — Nálunk az il kereskedői Szekerek hajdanában Mázsás Szekereknek nevezettek: „extunc, si Currus, in quibus huiusmodi Ballae, et Pondera adferuntur, magni, onerati, vulgo Masa dicti.“ 1405, 15. — Előjő ezen nevezet Sigmond királynak 1435. évi Óklevelében is, melet Kész - Markiaknak adott: „Item, quod ipsi, praeter Currus magnos summarios, vulgo Mázsás Szekér vocatos, qui more antiquo, in certis Civitatibus, et Locis Regni nostri Hungariae ad id specialiter deputatis, et deponi, et disligari solent, currus communes, et leves pannis, et aliis rebus venalibus... oneratos, tam per se, quam alios mercatores inducere, et induci facere, deponereque permittere, .. et negotiari facere, ac disligare permittere valeant, atque possint.“ (Wagner Analecta Scepus P. I. p. 55—56)

— Sőt már Kun László Királynak 1280. évi Ókle-
velében is olvastatik „Currus, qui Masa vocatur.“

Mázsát II. Endre Királ Varasdiaknak 1209.
adott fölszabadító Levelében Pondus-nak nevezi:
„nullus autem burgensis Tributum et Tricesimam
solvere teneatur, nisi qui vadit in Teutonium cum
suis mercimoniis, de quolibet curru ponderato sol-
vet tres denarios.“ (Kerchelich Notit. Prael. p. 188.)

Köztársaságban volt kereskedők felől minden
kétkedést megszüntet Koszta görög tsászár, ki
de Adm. Imp. Cap. 38. e kép ir: „Bello autem in-
ter Turcas (midőn Lebediában laktanak) et Patzi-
nacitas tum Cancar (Kán Karból, az az: fejedelmi
Karból valók között) cognominatos exorto, Tur-
carum Exercitus devictus fuit, atque in Partes duas
divisus, et earum una quidem Orientem versus,
Partem Persidis incoluit — — Altera vero Pars
Occidentem versus Sedes posuit cum Boëbodo suo
ac Duce Lebedia, in Locis Atel-cusu (Étel, az az
Vízközt) nuncupatis, quae nunc Patzinacitarum
Gens incolit. — — Post aliquot vero annos Turcas
invadentes Patzinacitae, eos cum Principe Arpa de
persecuti sunt. Turcae itaque profligati, fugientes,
Terram ad Sedes collocandas quaerentes, Magnam
Moraviam ingressi, incolas eius expulerunt, ibique
Sedes suas posuerunt, tenentque etiam in hodiernum
usque diem. — Ad Turcas vero Orientem
versus in Persidis Partibus habitantes, quorum
supra mentionem fecimus, Negotiatores suos
mittunt etiamnum, ii, qui Occidentem incolunt,
praedicti Turcae (Arpád Magyarai) invisuntque il-
los, et Responsa saepe ab ipsis per hos (kereske-
dőik által) accipiunt.“ — Kereskedést emleget Alol-
dus is (In Notulis ad annum 972) midőn Gecse fő-
vezérünkről ezeket mondja: „Et quia terram suam
novit esse bonam, et fertilem; svasit genti suae,
ut arma deponeret, et merces suas potius vicinis

distraheret, quas sibi provincia sua copiose germinaret.“ És 979. évere: „Geiza Ungarorum Dux, pacem amplius diligens, quam bella, — Subditos suos Mercatu distrahens, continuit, ne in arma concurrentes, novo furore Australem hanc terram incursarent.“ — Mert régenten' a Kereskedés szabadságát mindig megelőzte a szomszéd nemzetekkel kötött frigy. Ezen szokásra emlékeztetnek bennünket a vásári Privilegiumoknak eme szovai is: „cum omnibus mercantiis, rebusque, et bonis vestris venalibus libere, secure, et sine omni timore, ac formidine rerum, ac personarum veniatis, properetis; peractisque cunctis vestris negotiationibus emptionibus, et venditionibus, redeatis ad propria, aut alia, quae malueritis loca; salvis rebus vestris, et personis, sub nostra protectione et tutela speciali.“ —

Nálunk kivált a magyar eredetű Szeretseneknek, kik Béla Királynak névtelen Jegyzője szerint (Cap. 57.) Takson fővezérsége alatt Ásiai Bolgár földről költöztek hozzánk, s Pest vármegyében telepedtek meg, kiket Szent László, és Kálmán Királok Törvényei Mahumed vallásuk tekintetéből Ismaelitáknak neveznek, — volt ol kedves foglatosságuk a kereskedés. Tészen róluk említést a Zobori apátság is némel 1111. évi levelében. „Institores autem Regii Fiscii, quos Hungarice Calis vocant.“ az az: Kál-ész, ma az Euphonia szabásai szerint Kalász, a jelentés szerint pedig Kálmár-ész, — azért még most is Kál-észolni, annyit tészen, mint ide s tova járni, kelni. II. Endre Királ a Pesti Szeretsenektől járó adót „Proventus Saracenorum de Pesth.“ 1217-ben feleségének Jolánta királ aszonymnak ajándékozá (Podhradczyk Buda Pest Városok volt régi állapot. a 61. l.) — Tehát a Kereskedést sem a Jövevények (hospites) esmértették meg Nemzetünkkel, mint némelek

akarják velünk elhítenni; hanem magával hozta e Hazába: azért már Vezéreink alatt is közönségesek voltak a' Vásárok: „Szabolts, és Tass (mond Béla Királynak névtelen Jegyzője, Cap. XXI) jöttek Számos vize felé azon helre, mel most Saru várnak hivattatik. Itten Tass... vásárt állított föl, Nyir, és Tisza között, melet nevéről nevezett, s most is Tass vásárhelnek neveztetik.“

Mert „sciendum, ugy mond Koszta tsászár de Adm. Imp. Cap. 27. etiam emporia esse et castella.“

Az il Vásáros Hel később Oppidum értelemben vetetett, mint Németeknél a Markt-Flecken nevezet. Milek: vásár-Hel, Somló-Vásárhel, Péter-Vására, Vásáros-Námén, vásár-Út. Székkel vásár-Hel, latánul Forum Sicularum, most Maros-Vásár-Hel. sat. Oppidumot jelentenek: a Szerda-Hel, Tsötörtök-Hel (Quinto Forum) és Szombat-Hel nevezetű Helek is, a Hel névnek elébe ragasztott Nap, azon napra mutat, melen benne hajdanában vásár tartatott. A Város elnevezés pedig kizárólag csak ol Helre alkalmaztaték, melnek Vára volt, s mivel régenten ezeknek lakosi szabaditattak föl, ez oknál fogva jelenkor is a Szabad Királi Polgároknak közönséges lakó heleiket, Városoknak nevezük.

Béla Királ névtelen Jegyzőjének Ásiából Bulár, az az: Bolgárságból hozzánk költözött Szeretsenei Kereskedés okáért Városokat szálván meg a töbi be vándorlott Jövevényekkel együtt (Hospites) a Várasiak (Cives) róluk látzatnak Polgároknak neveztetni; kiket azután Szent István Királ, mint Szabadosokat (Libertinos) szinte Státusi állapatra emelt. „Iubeo te, fili mi, ugy mond Fiához Szent Imre Vezérhez intézett Oktatásában Cap. 6. §. 4. ut bona voluntate illos nutrias, et honeste (tehát nem

mint szolgáló népeket) teneas, ut tecum libentius degant, quam alibi habitent.“

Ara, hogy már alatta léteztek Szabad Királi Városok, elégséges tanu Hartvic, ki Kopán vezérnek (somogyi fő ispánnak) pártosiról nyilván írja: „Ceperunt enim Urbes eius desolari, predia vastare, possessiones predari, servos cedere, et, ut cetera sileam, ipsi insultare.“ — Első a Szent Királ által fölszabadított Város Székes Fejér Vár volt; bizonyos ez IV. Béla Királnak 1237. évi Ókleveléből, melet 1825-ki Tudományos Gyűjtemény II. kötetében az 50—51. lapokon olvashatni: „inter cetera, in principio eadem Literae (IV. Bélaé) exprimebant: quod — Privilegium Sancti Regis Stephani pariter et Legati tunc Sedis Apostolicae, Hospitibus Albensibus concessum, infausto casu incendiū fuisset conversum in cinerem.“ sat. Enek okáért, mivel Székes Fejér Vár volt az első Szabad Királi Város, a legrégib szabad Királi Városok Szabadságai ezére, mint valami közönséges Szabálra, hivatkoznak. Elsőségre nézve, Székes Fejér Vár volt az Ország Fő Városa is: „Nos circa Albensem Ecclesiam intenti non immerito, utpote: ubi solium regni, et corona conservatur; et ubi Reges Hungariae sacro Consecrationis munere perunguntur, ubi nostrorum etiam Antecessorum sacra corpora requiescunt.“ — (Cod. Dipl. IV. 2. p. 231.)

Fejér-Vár első Szabadságait érti az 1222. évi 19. Törvény Tzikk is: „Job-ágiones Castrorum teneantur secundum Libertatem a Sancto Rege Stephano institutam: Similiter et Hospites, cuiuscunque Nationis, secundum Libertatem, ab initio eis concessam teneantur.“ — És az 1231. évi 27. Törvény Tzikk „Statuimus Job-ágiones Castrorum secundum Libertatem a San-

cto Rege concessam: similiter et Hospites cuiuscunque Nationis, secundum Libertatem ab initio eis concessam perpetuo teneri.“ (Kovachich Vestigia Comitior. p. 116.)

Szabad Polgárságnak ezen törvényes állapothoz képest, IV. Béla Királ már 1238. beiratá Nagy-Szombatiak Privilégiumába: „Civibus in eodem loco residentibus, et qui in posterum venire voluerint, talem concessimus Libertatem, ut ad Regiam Coronam specialiter pertineant; nec cuiusquam Iurisdictioni, Donationi, vel cuiuscunque Translationis modo, committantur.“ (Math. Bel Notit. Hungar. Nov. Tom. II. p. 9) Mivel már Szent István Királ Törvényeiben Lib. II. Cap. 6. írva vagon: „Volumus quidem, ut sicut caeteris facultatem dedimus dominandi suarum rerum; ita etiam Res, Milites, Servi, et quicquid ad nostram Regalem Dignitatem pertinet, permanere debet immobile. Et a nemine quid inde rapiatur, aut subtrahatur: Nec quisquam in his praedictis sibi favorem (consensum) acquirere audeat.“ Ezek foltán hozatott 1291. évben III. Endre Királ alatt jelen Törvény is: „Hospites etiam Liberarum Villarum, Regis scilicet, et Reginae, Nobiles Regni nostri, non possint iudicare.“ (Cod. Dip. VII. 2. p. 143.) „ut.. hospites liberae conditionis, de novo (Gyula Fejér-vár) convenientes, a iudicio Voyvodae. penitus sint exempti.“ ugy mond Kun László 1282 évi Levelében Schesaeusnál. Ruinae Pannonicae Append. a 216. l. S Nagy Lajos 1370. évi Ókleveleben ugyan ott a 217. l. „volumus, ut quicunque liberae conditionis homines, ad praedictam Civitatem nostram Kolusvar causa commorandi venire voluerint, libere veniant, et secure commorentur in eadem, sub nostra protectione et tutela speciali.“

Polgároknak tehát nálunk elejétől fogva Szabad Fejök (Caput Civile) volt, az az: Szabad Személtettek, s így valóban Ország Tagainak nézettek. Enek okaért, 1490. Beatrix királ aszonyal levő Státusok épen nem kételkedének fejedelem választásra meghívó Levelökben Bártfaiaknak il értelemben írni: „Cum itaque Vos Pars, et Membra eiusdem Regni sitis, magni interest, ut et Vos in ea ipsa Electione, per medium certorum ex Vobis adsitis, et ad id Vota quoque Vestra concurrant.“ — (Kaprinai Hist. Dipl. P. I. p. 12.)

De enél régib bizonyságok is vannak, jelesen Első Lengyel Ulászló Királnak 1440. évi Levele, melben III. Fridriknek üzené: „Eidem Serenitati Vestrae, praesentium serie declaramus, personam nosram, vacante Regno Hungariae — per regni eiusdem praelatos, principes, barones, comites, nobiles, et Civitatum, locorumque (királházi) Communitates, unanimi desiderio electum esse.“ — (Katona Hist. Crit. Regum Hung. Tom. XIII. p. 43.) — Jóllehet a Szabad királi Várasok ekor is jelen voltak, s voksoltak az Ország Gyűlésén; még is a Négy Magyar Státus, Ulászló fejedelemnek koronázása felől adott Levelét e renden kezdé: „Nos Praelati, Barones, Milites, Proceres et Nobiles totius Regni Hungariae cum efficacissima facultate, Communitatem eiusdem repraesentantes.“ — (Práy Annal. P. II. p. 346.) — A Szabad királi Várasokat tehát a Nemességhez értette, s vele együtt vette. Lásd a 8. §.

Fejedelem Választás a Státusok egyik főb Jussa, ezt pedig a Szabad királi Várasok minden alkalommal gyakorolták. Bártfaiak Zápolai Imrét is az Ország Főkintstartóját ezen Jogukra emlékeztették: „dum Spectabilis et Magnificus Dominus Michaël Zylagy de Horogzeck Bude a

Regnicolis, et Civitatibus in Gubernatorem fuit electus.“ — (Kaprinai MS. B. in 4. Tom. XIII. p. 15—16.)

Nagy Szeben Várása pedig 1492. évi Levelében (Schesaesusnál Ruinae Pannonicae. Append. p. 209.) I. Miksa elválasztására ekép kötelezé magát: „Nos itaque, qui de numero et collegio liberarum, et aliarum Civitatum, ceterorumque Regnicolarum huius Regni Hungariae sumus... publice iuravimus et promissimus, iuramusque et promittimus.. Serenissimum Dominum Maximilianum Regem... cum Dominis Praelatis, Baronibus, Proceribusque, et Nobilibus, ac liberis Civitatibus huius Regni Hungariae pro nostro Domino et Rege eligere et acceptare.“ — Hunyadi Mátyás Királ is Szabad királi Bártfa Várása Polgárait 1489. évi Levelében nyilván Ország Tagainak nevezi: „Quia vero non minus causam Vestram, qui estis eciam Membra Regni nostri, quam praedictorum aliorum Regnicolarum nostrorum, gerimus.“ — (Kaprinai MS. B. in 4. Tom. XXVII.) — Mel Státusi Állapatukról II. Ferdinánd Királ is tézén emlétést 1619. évi April 21. Posoniaknak iratott Levelében: „Non est Vobis ignotum, Liberas Regni nostri Hungariae Civitates, Peculium Sacrae Coronae esse, suisque Libertatibus, et Immunitatibus, inter caeteros Regni Status frui, et uti.“ — Ezek szerint tehát a királházi Polgároknak szinte volt s vagyon Szabad Allapatuk. (habuerunt et habent Statum Libertatis.)

Egész, az az: független Szabadságban élvén, részesültek az Orzágnak egyéb Jussaiban is, jlesen, elsőbségök tekintetéből, rendesen meg hivatnak fejedelmi lakadalmakra; mel megkülönböztető tiszteletet az Ország Nagyai sem tagadák meg

tőlök. Hivatalokat, és Tiszti Méltóságokat a királi Udvarban szinte viseltek, mint feles Óklevelék bizonyítják. 1138. évben, midőn a Demesi Prépostság alapítatott, a Székes Fejérvári Biró is tanu kép lépett föl „Zastide Albensis Civitatis Comite.“ Batthyani LL. E. E. Tom. II. p. 232. — Itt azonban csak a Budai Polgárokról emlékezünk, kiknek kötelességök vala, Fejér-Váratt koronázások alkalmával a fő Szentegyház ajtói előtt őrt állani, s a föl kent királi Fölséget, vagy megkoronázott királ Aszonyt innen Palotájukba késérteni. Mel elsőbségookról Buda Városának régi német Törvény könyvében a 31. lapon 6. Tzikk alatt ezek jőnek elő:

Von des Küniges vnd Künigin krönung.

„Zu des Küniges oder Künigin krönung sol der stat richter mit etlichen herren des rats, vnd mit anderen erberen statleüten ziehen mit yrem folk gen Weissenburg, do dy kronung sol geschehen; vnd zu Weissenburg süllen sy wol vnd zirtlich geharnascht sten pey der vorde-renthüer an der kirchen, do man den Künig vnd dy Küniginn kron, vnd sullen der kirchtür hüetten eben so lang, vntz das dy kronung ganz vnd gar geschehen ist. Do süllen sy dan dy Künig oder Künigin belaitten pis in ir herberg.“

A töbi Szabad királi Várasok is mindig rendesen meghivattak koronátziókra, nevezetes azon régi tisztelkedésöknek neme, melről II. Miksa Királnak 1563. véghöz ment koronázására emlékeztető Irás ekép szól: „Porro, cum nuntii, et oratores Liberarum Civitatum, quae per speciales literas sacrae Caesareae Maiestatis, ad hanc Coronationem vocatae erant, iam memoratis negotiis omnibus finitis, occasionem omnimodam salutandi novum

ipsorum Regem et Dominum invenissent, antiqua, et solum dictarum Civitatum Consuetudine, ipsius Coronati Regis Hungariae solita observari requirente, communi voluntate eligunt Laurentium Aurifabrum Civem Iuratum, et Oratorem Civitatis Cassoviensis, eumque primarium, qui deputato ad id certo die et hora, una cum omnibus Liberarum Civitatum Legatis, Regiam Maiestatem in suo diversorio, finito prandio, et data singulari audientia, adiit, atque novum, omnium, vinctis prius Regiae Maiestati dextris, Regem salutant, gratulanturque ipsi felicem gubernationem Civitatis, commendans munera earundem specialia, propriis nominibus appellatarum obtulit. Erant autem omnium Civitatum munera persimilia in materia et forma. Quaelibet enim earum Cyphum, sive Cuppam argenteam, cum Operculo argenteo deauratis, pro facultate sua obtulit.“ (Kovachich SS. RR. Hung. Min. I. p. 144.)

Robert Károl alatt 1321. Buda Várasának fő birája egyszersmind Ó-Vári Várnagy volt: „Magister Iohannes filius Hench, Rector Castri, seu Civitatis Novi Montis Pestiensis, et Castellanus de Ovar.“ (Cod. Dipl. VIII. 2. p. 519—522.)

De Örökségeket is birtak, s birhatnak, nem csak Szabad királi Várasok határain belől, hanem akár hol egyebütt is az Országban. Ezen Igazaktól a Szabad királi Várasok csak XVI. században fosztattak meg az 1542. évi Posoni Ország Gyűlésen hozott 33. Torvény Tzikk által, midőn Jogaitkat a töbi Státusok már vagy nem tudták, vagy tudni nem akarták.

Mivel tehát a királházi Polgárok egyetemben véve Szabad királi Várasokban egész Szabadságban élnek, senkitől nem függenek: Hivatalokat szinte viseltek: s még most is fekvő Jóságokat birnak; czecknél fogva a Közstátusjog elvei után, habent Ius

Libertatis, Civitatis, et Familiae, következőleg igazságosan tőlök sem tagadhatjuk meg a Státus állapotot, melet ez előtt mind az Ország, mind pedig a Fejedelem elesmért; ezen tekintetekből irattak a Török igától megmenekült, s ujonnan fölszabadult királi Városok Privilégiumaikba jelen Tzikkék is: „Magistratus, et Cives colectivo nomine sumti, pro vero et indubitato Regni Nobile censeantur, et Quarto Regni Statui, rursus cum Sessione, et Voto, prout antiquitus fuissent, uniantur, ac ad Generales Regni Diaetas per Regales evocentur. Pro Peculio Sacrae Coronae habeantur, nec ab ea unquam separari, alienari, vel oppignorari possint, ac valeant.“ Lásd az 1514, 3. — Mert eleitől fogva Státust tettek; azért már ez előtt is Privilégiumaikba iktaték: „Ut singillativis Literis Regalibus deinceps ad Diaetas Regni (Debretzen Várasa) invitetur, annuendum benigne duximus.“ Debretzen Várasának 1693. évi April 11-kén kelt Fölszabadító Levelében. Az 1637. évi Ország Gyűlésen jelen volt Kassa, Poson, Sopron, Lótse, Bártfa, Eperjes, Nagy Szombat, Szakoltza, Zólom, Nagy Bánya, Szeben, Trentsén, Módor, Korpona s a hét Bánya Városok is magukat nyilván Státusoknak nevezék „Nostrates modeste responderunt (Palatino) quatenus Civitasqueavis, et Comitatus est Status, habemus nostram legem.“ (Kaprinai MS. B. in 4. Tom. XVII. p. 166.) S a Posoniak II. Miksa Királhoz folamodó 1564. évi Levelökben: „Praeterea, cum haec Civitas, penes reliquas Liberas Civitates huius Regni, etiam inter Status, et Ordines connumeretur.“ — (Kaprinai MS. B. in 4. Tom. LI.)

Mivel a Szabad királi Városok az 1608. évi koronázat utáni 1. Tzikk értelme szerint is Státusok, ezen állásuknál fogva, mindegyik Szabad

királi Város Nemesi Számban vetetik; „Magistratus, et Cives, colectivo nomine sumti, pro vero et indubitato Regni Nobile censeantur.“ Mel nemesi Elsőbségökről régib Privilegiumaikj is emlékeznek, jelesen Kész-Markiakéban 1655. meghagyá III. Ferdinánd Szepes Vármegyének: „*Undecimo*: Ut Comitatus Scepusiensis pro vero et legitimo Membro suo Eosdem agnoscat, inter eosdemque liberum Locum, et Voicem, de more aliarum Liberarum Civitatum, in cuius Usu, ante hac quoque fuerunt, perpetuis habeant temporibus.“ — De ha Nemesek a Szabad királi Városok, önként következik, hogy őket Törvényeink, és Óklevelünk, valahányszor az Ország Státusiról emlékeznek, a Nemesekkel mindenkor együtt értik; s ez az oka, miért nem neveztetnek meg külön a Szabad királi Városok a többi Státusok között. E nevezetes helhezetők és fényes Jussaik a Szabad királi Városoknak tsak nem egészen elkerülé a Hazafiak figyelmét; már néhai Batthyáni Ignácz gróf erdeli Püspök tsodálkozva szól (LL. EE. Tom. I. p. 492) az 1447. évi Ország Gyűlésről: „Id unum non est praetereundum, nullos Civitatum Regiarum apparere Legatos, seu Nuncios.“ Kovachich Márton pedig az 1443. évi Ország Gyűlésre il észrevételt teszen: „Ex isto contextu patet, Nobiles tum non viritim ad Comitata comparituros, sed aliquos tantum ex quolibet Comitatu advocandos fuisse; non patet autem, an etiam Civitatibus liberis ac regiiis ad eadem comparendum fuerit.“ (Suppl. ad Vest. Comitior. Tom. I. p. 348.)

De a Régiéknél tudva volt a Szabad királi Városok Nemessége; melet midőn némelek az 1608. Posoni Ország Gyűlésen kétségbe hoztak volna, meg felelének magukért: „De Liberis Civitatibus, secus, ac Suhaj dixit, sentiendum est;

siquidem quaelibet Libera ac Regia Civitas Magnatibus et Nobilibus aequiparatur in earum ambitu. Suhaj vero dixit, quod sint, et aequiparentur Rusticis, quod negavit Illésházy, nemine contradicente; quandoquidem nec Regis sint Subditi, vel Mancipia: Verum Nobiles sint, et ad Coronam pertineant, Peculiumque Coronae, a multis retro annis, fuerint.“ (Sopron Várasa Követe Naplójában Kovachichnál SS. RR. Min. Tom. I. p. 235.)

Kérdést sem szenved tehát, hogy minden Szabad királi Várasnak volt, s lennie kell az Országos Tanátskozásokban szovának, mint Törvényhozó Státusnak. — Itt is lelkes Apáinkról ditsérettel kell sztólanom; ők jóval előb engedtek Szabad királi Várasinknak határozó Szavazatot, az elenyészett Német Romai Birodalomnál, melnek Várasí, Struvius szerint (Corpus Iuris Publici Imperii Romano Germanici. Ienae 1738. 4. Cap. 23. §. 30. p. 842) tsak 1707. év óta szavaznak; az előtt tsupán tanakodó (votum consultativum) voksal birván: „ex Concluso Comitiali d. 13. Maii decretum fuit: ugy mond, ut singulae Civitates Votum Decisivum ipsis P. V. concessum, per Deputationes singulares conservare satagereut.“ — Noha Német Polgáraink jelenkorig sem méltatják még egész figyelmökre szent Agostonnak, hyponi nagy Püspöknek De Civitate Dei Lib. 29. Cap. 7. eme nyomos Intését: „Linguarum diversitas hominem alienat ab homine, et propter solam Linguarum diversitatem, nihil prodest ad consociandos homines, tanta similitudo naturae.“ — Ezen Intés elnem fogadásának szomorú következéseivel rakvák régi Történeteink, meleket olvashatni Turótzinál P. IV. Cap. 25. az 1608. koronázatot megelőző 13. Törvény Tzikkben, Bel Mátyásnál Notitiae Hungariae Novae Tom. IV. p. 571. de kivált II. Ulászló

Királunknak jelen 1506 évi Óklevelében: „pro parte, et in personis fidelium nostrorum uniuersorum Lanionum seu Carnificum Hungarorum Civitatis nostre Rivuli dominarum, expositum extitit Maiestati nostre, gravi cum querela: quod licet ipsi exponentes aequae ita subditi Maiestatis nostre sint, quemadmodum alii Magistri Carnifices Alemanni eiusdem Civitatis nostre existunt, nobisque instar aliorum Civium, et Cohabitatorum eiusdem loci, pro posse ipsorum, taxam contribuant; tamen haec abusus inter ipsos introducta fuisset, quod dicti Carnifices Alemanni quascunque Carnes pro arbitrio et libito ipsorum in eadem Civitate nostra Rivuli dominarum liberam haberent vendendi, et exponendi facultatem: dictis autem exponentibus Hungaris, scilicet Carnificibus, easdem Carnes, ut ipsi Alemanni, vendicioni exponere consueverunt; minime vendi permitterent.“ sat.

Mennyi e féle elkésérítő helet lehetne még elő sorozni csak a Budaiak régi Német Törvény Könyvből is; — elgondolhatni, minő befeléssel voltak legyen Német ajku Városaink a Nemzetiségre. — Találkoznak még is védőik, kik rebesgetik: nem akadhatnánk példára, hogy valaha a nemzeti nyelv ellen szegültek volna. — De ez is csak ol pusztá s feneketlen állítás, mint amaz erősítésök hiteletlen: hogy a Magyar Nemzet tsinosulását is egészen a jövevény Polgárságtól vette, s költsönözte legyen. Én ugyan távolról sem alkalmazatom közönségesen véve az egész Polgárságra mind azokat, miket Cicero I. Offic. 42. de Artificiis, et Quaesturis, qui liberales habendi, quisordidi sint, emlékezetben hagyott: Demosthenessel (pro Phormione) sem tartok egészen, ki állítja: „Est autem in mercatu, et inter homines pecuniarum quaestum facientes, eundem industrium videri, et probum esse, ingens miraculum.“ Talán

még Aranyzáju Szent János jelen Mondása is valami kivételt szenved: „Nec ad rem facit, quod ii (a Kereskedők) sint valde utiles Republicae, quod necessaria, ut vendant, egentibus comparent: hoc enim verum est, sed ideo non illi meliores, quod nobis utilia adferant et distrahant: id enim potius sui lucri, quam nostri causa actitant.“ — Szorgalmukból mind az által még sem következtethetem az annyira magasztalt polgári tsinosulást. Deha eben is előbre mentenek, nem annyira szorgalmuknak, mint inkább szabad állapotuknak köszönhetőek. Állításomat Szent István Királ is igazolja Lib. I. Cap. 6. §. 1. „Roma vero, usque hodie esset ancilla; nisi Aeneades ipsam fecisset liberam.“ —

Sőt ezekből, a' miket fölhoztunk, már nem nehéz a Tzéhek eredetét is megfejteni, mi oknál fogva keletkeztek il Egyesületek? azért tudni illik, hogy Szent Pál tanítását követvén, mint Aranyzáju Szent János igazolja: „ne quis in iudicio (áru eitékében) circumveniat fratrem suum.“ maguknak betsületes nevet érdemeljenek és szerezzenek; a mint valóban e féle Gyülekezetek még most is betsületes Tzéheknek neveztetnek. — Nem lehet rosz néven venni, ha még az 1722. Ország Gyűlésen is e kép vélekedtek Apáink „Mechanicis vero, cum nulla habeant merita in Coronam, et Regem, aut Rempublicam, et tantummodo Avaritiae incumbant, Armales non concedantur.“ — Nem lehetett régenten is ol nagy tsinosulás a Polgárságnál, hogy mesterségeken kívül egyebet tanulhattunk volna tőlök, azért írja Verbötzi in Praef. régi Magyarokról „Nullis quaesturis, aut vulgaribus artibus dediti, sola Militia Nobilitatem definierunt.“ Igy ítél, és tselekedett a külföld is; — mire bizonyságunk Knipschild Fülöpnek „Tractatus de Iuribus et Privilegiis Ci-

vitatum Imperialium.“ Tzimü könve, mel 1740.
 nyomtatott Strassburghban (Argentorati) egész ár-
 kuson. — Vesd egybe azokat, miket Törvény
 Könyünk végén Observationes Processus Causarum
 Militaris Curiae Regiae in facto Honoris, usu re-
 cepto tzim alatt olvashatni „Ungari enim tanta
 constantia in mutuis Contractibus, Promissis, et
 Obligationibus, atque adeo, omnibus Negotiis fidem
 servandam, et nec reipsa violandam, nec ulla
 perfidiae suspicione aspergendam: tanta item ani-
 mi fortitudine, sui honoris existimationem et in-
 tegritatem colendam, et in pretio habendam esse
 consveverunt, ut contra tales, qui aliquid se prae-
 staturos, ad fidem et humanitatem suam polliciti
 essent, neque huiusmodi pollicitationi satisfacissent:
 quique aliorum honorem verbo, vel facto delibas-
 sent, aut offendissent, speciale et severum hoc (Mi-
 litaris Curiae Regiae) iudicii genus in usu semper
 (Óklevek szerint még I. Ferdinánd alatt is) habu-
 erint, et tenacissime observaverint.“ — Inend
 ezen tekkéletésségből eredtek „a nemes lelkü.“
 „Nemes gondolkozásu“ sat szójárások, meleket,
 ha a Polgárság haladta volna meg a Nemességet
 tsinosulásban, inkább polgár lelküségnek és gondol-
 godásnak kell vala elnevezni. Noha jelenkor szer-
 telen Corteskedések által, kivált a szegényeb Ne-
 messég tsak nem boros tömlökké változott. Va-
 lahányszor pirulva látom ezeket, mind annyiszor
 kivánság gerjed bennem: hozzattassék kemény bü-
 tetés azoknak fejökre, kik az emberiséget ennyire
 le alázzák, s boron vásárolnak hivatalokat — Nem
 így Apáink, jó hazámfiak, nem így; náluk tsak
 érdem, és vagyok vetettek tekkéntetbe, hogy a
 Tisztviselő húzó, vonó ne legyen — Most még ileket
 Szabad Királi Városokban nem láttunk!!! Nem mond-
 hatni ugyan, hogy „Szabad Királi Városokban nem
 létezett volna tsinosulás; de miért? azért, mert

Fejedelmek, Egyházi s Világi fő Uraink. Nemesseink minden nevelő, s tanító Intézeteiket Városokban, mint kerétt, azért is bátorságosab heleken alapították. Ez által a Polgárságnak is okot s alkalmat nyújtottak nagyobb tsinosulásra, pénz szerzésre, különféle Mesterségek üzésére, ezek után kintselesre s diszeseb Épületek rakatására, sat. Nagy Bányaiak ugyan már 1472. évben kezdék utszáikat köveztetni, de nem maguk tehetségéből, hanem a Királ segedelmével; ki, mint a Szebenieknek azon évi Privilégiumában mondja Wagner Károlnál (Diplomatár. Sáros p. 188) „qui omnem diligentiam Civitatibus magnificandis et fovendis intendere solemus.“ Vámszedő Privilégium mellett engedelmet ada: hogy heti vásárok alkalmával Szekereseken egy egy denárt vehessenek meg. Óklevelék nyomán hitelesen belehet bizonyítani: hogy Szabad Királi Városainkban még a Kórházak is tsak Fejedelmek, s Úri Rendeink adakozásukból jöhettek létre régenten.

Adjuk meg mindeniknek a magáét. Én, a különben szorgalmas és Keresztén tekkéletességre törekedő, az az: betsületes Kereset után élő, s nem tsaló, húzó, vonó Polgárság felől Atticabeliekkal tartok: „ut quisque (optimus) plurimas in Civitate Artes exercet: ita utilissimus quoque existimatur.“ Ezen meggyőződésemtől vezérelve, karoltam föl, noha gyenge erővel, igazságos Ügyét is a hasznos Polgárságnak, melet magához kell a Nemességnek békétenie, ha tovább is maga alatt nem akar vermet ásni, s e meghasonlott Hazát magával egyetemben elérőtleníteni. Tsak az lehet erős Nemzet, mel ha z a f i a k logait betsülvén, azokat nem tsak megtartja, hanem kellő képen védi is: tsak ol Hazában lehet egyesség s erő, melben egyik Státus, másik hegyébe nem emelkedik. Ugy látszik azonban, hogy a Magyar Nemesség letisztithatlan

gyalázatára, e Politicát egészen elveszté szeme elől; mert 1608. év óta, mintha maga föntartására saját Igazai már elégtelenek lennének, gyáva félelemből kezdé az Egyházi, s Polgári Státusokon hatalmaskodni, nyers erővel irátván Törvény könyveinkbe az 1608. koronázat utáni l. s az 1687, evi 17. Tzikkeket, hogy szabad s egyenkénti Voksai által a többi Státusokon kénye szerint fölsőbséget gyakorolhosson. Il szellemben hatalmaskodott az 1751. Ország Gyűlésen is, midőn Julius 10-kén meg nevezendő Várasaknak be tzikkelezése fordulna elő: „Posthaec leguntur Instantiae Civitatum laurinensis, Comaroniensis, Neoplantae, et Zombor, ratione Inarticulationis, et in numerum Liberarum, ac Regiarum Civitatum cum Voto et Sessione Receptionis. — Declarant Inclyti Status: se in Instructione habere, ut expressa „De non augendo Liberarum, Regiarumque Civitatum numero.“ Lex observetur; Videre enim est, harum Civitatum Numerum in dies augeri, Comitatus autem reduci, adeo, ut metuendum omnino sit, ne in posterum Voto Ipsos Comitatus superent.“

Augustus 24. tartott Ülésben: „Sed alii Privilegia Liberarum, Regiarumque Civitatum concedunt; id solum subversari, ac in considerationem etiam sumendum esse repetunt: Ne Civitatisium Ablegatorum Vota, sua adaequent, vel etiam superent. — — Urgebat Dominus Praeses Civitatum Petita; nec levem Inclyti Status et Ordines posuere, in regulandis earum Votis industriam; presto enim fuere Consilia: alii namque ad Numerum Circulorum, earum Vota regulanda proponebant; alii ad compendiandos Sumptus, quos aegre per eas congeri posse, notum erat, Singulos solum Ablegatos, singulis Civitatibus concedi debere iudicabant.“

„Sed tantas inter Inclytorum Statuum, et Ordinum Agitationes, illud e Sententia perstitit: Ut relicto solito hucusque inarticulatis Civitatibus Votorum usu; memoratae Civitates ad futuram Diaetam relegarentur.“

Augustus 26. tartott Ülésben. „Post meridiem hora quinta Dominus Protonotarius Palatinalis retulit: in tribus Articulis, tres praecipuas occurrisse Difficultates, videlicet: — Tertio, de Inarticulatione Civitatum absque Voto. Quarum, dum memoria facta est, conclamarunt Inclyti Status, et Ordines: earundem Ablegatos iam Sessionem vendicasse; quare excedere iussi hi. — Quo facto exposuit Dominus Protonotarius Palatinalis, cur? nempe, adeo vehementer urgeretur Res Civitatum? Altera huius causa fuit insolitus, nullisque Diaetarum Cursibus conformis casus, quo Votum iisdem, quibus Sessio admissa fuit, datum non fuisset. — Addebat stimulos Dominus Praeses, in admittendum Votum Civitatibus et inde: quod Indigenati nullius Votum in tot, tantisque Disputationibus posuerint. At reddidere Inclyti Status: incumbendum sibi plurimum esse, ne numero Votorum, Civitates pares sibi reddantur.“—

„Assumpto vero Civitatum negotio, Dominus Excellentissimus (Comes Franc. Barkóczy) Episcopus (Agriensis) Orator (Excelsorum Procerum) in haec verba retulit: Non sperasset Sua Maiestas Sacratissima, ut Status, et Ordines Regni, Se in vivis existente, eum sibi afferrent dolorem; ut iisdem Civitatibus, quarum Privilegia Sacro Sancto Suae Maiestatis, Mariae videlicet Theresiae Nomine insignita sunt, Votum, praeter solitum denegarent. Et quod magis Animos Excelsorum Procerum excruciat, memoratae Schedulae additum fuit „Viginti quatuor horarum incassum sine spe sub-

scribendorum Articulorum per Suam Maiestatem Sacratissimam exactarum nequaquam detergenda memoria, fatemur, haesimus attoniti! Nec absre, Excelsi Proceres rogant et obtestantur Inclytos Status, ne harum Votis in tantum adducant Suam Maiestatem Sacratissimam disgustum, neque sinant in irritum abire maximum Supremarum Regni Columnarum laborem et conatum, quem in eo semper collocarunt, ut Regnum a disgustu Suae Maiestatis Sacratissimae praeservarent. Et quid est? quod earum Vota in tantum contravertunt, nunc vel maxime, dum tres Regno, Syrmiensis, Poseganus, et Verótzensis accesserunt Comitatus. Concludit Dictionem Dominus Comes Episcopus Orator.“

Szomorú állapat, hol a világos Igasság daczára, ilen erősségekkel kell az el nem esmért Jusokat védeni. Nintsen közjóra nézve ártalmasab veszél a tudatlanságnál: tsak ol hazában történhetnek e féle viták, hol a hon fiak egymás Jogait nem tudják, vagy tudni nem akarják. De minő vége lett a sok vitának?

„In passu vero Civitatum proiectabant aliqui: ut eadem Civitates conjunctis invicem Votis gauderent. Sed incassum; Inclyti Status enim et Ordines, sive tot, tantasque Disputationes pertaesi; sive adhortationibus, ac altioribus consiliis inducti, omnibus se faciles praebuere ita, ut omnia e voto cederent, et Civitatibus, et Reliquis reliqua adurgentibus.“ (Lásd az 1751, 27. Tzikket.)

Az 1790. évi Ország Gyűlésnek sem volt külön szelleme; Temesvár, Károlyvár, Szabadka, és Posega Városok kérelmeire 1790. December 10-kén tett Fölrásában ekép nyilatkoza:

„Obiectum hoc multis quidem, tum ex Lege, tum ex nexu Constitutionis, ita et ex Reflexione Iuricum Privatorum, subest Considerationibus.

Nam Articulus 1. 1608. post Coron. Liberas Civitates Voto et Sessione Diaetali gaudentes, ad Articulum 3. Ulad. Decr. VII. restringens, Statum reliquarum Liberarum Civitatum reiiicit ad emendationem Decretorum: Articulus vero 17. 1687. ne peramplius numerus Liberarum Civitatum augetur, diserte statuit: quae autem iam post conditas Leges has inarticulatae conspiciuntur, partim Iure postliminii coram Statibus et Ordinibus legitimo, in Statum antelimum repositae: partim ex reflexione peculiarium toti Regno probatorum meritorum, in sequelam specialium, citato Articulo 17. 1687. reservatorum Casuum, annuentibus Regiis Maiestatibus, per Status, et Ordines Regni receptae, singularique hoc favore donatae sunt; ut adeo, seu Leges ipsae, seu vero Civitatum iam in Liberas, ac Regias cooptatarum numerus consideretur, Petito modernarum, sui Inarticulationem sollicitantium, et dispositio, et finis Legum eatenus conditarum obstare videatur.

Cum nihilominus benignam Maiestatis Vestrae Sacratissimae Intentionem, ac in nexu huius, Nobis clementer factam Propositionem, tanti ponderis, tantaeque attentionis esse agnoscamus, ut quidquid in harum satisfactionem a nobis proficisci potest, nihil a nobis desiderari patiamur.

Hinc, ex altissimis erga benignam Maiestatis Vestrae Sacratissimae Propositionem subversantibus respectibus; moti etiam peculiaribus intuitu Civitatum Temesvár, Theresiopolis, Carolostadium, et Posega occurrentibus, in Boni publici maiori incremento fundatis Reflexionibus, et distinctis eorum meritis, per concernentes quoque Comitatus recognitis, ut quatuor haec Oppida, cum competente hactenus Statui Civico Sessione, et Voto Diaetali, in numerum reliquarum Liberarum ac Regiarum Civitatum articulariter reci-

piantur, desiderio Maiestatis Vestrae Sacratissimae humillime deferimus.“ —

E Fölrást megelőző 46. Ülésben 1790. December 7-kén il nézetek voltak: „Postremo, de eo etiam Quaestio emersit: an memoratis Civitatibus Sessio quoque et Votum in Comitibus tribui debeant? magna Ordinum pars eo inclinabat, ne eisdem Seden di, Suffragandique Ius concedatur; seu, ne Suffragiis Quarti Status cum tempore Vota caeterorum Ordinum opprimantur; seu, vero, quod indicio Legum vetustarum, inter Civitates Voto, ac Sessione carentes, atque eas, quibus haec competebant, discrimen constitutum fuisse appareat; atque ideo Civitatum harum Sessionem, ac Votum interea saltem, dum destinata Comitiorum Coordinatio absolvatur, suspendi oportere contendebant. Alii reponebant: Civitatibus Regiis amplio rem tribui Praerogativam non posse, quam singulari cuiuspiam Nobili, ut proinde, in modernis rerum adiunctis, Vota Civitatum Suffragiis caeterorum Ordinum praevalenaut, ne cogitari quidem, cum ratione, posse. Quantum autem ad Leges, quae Civitatum Regiarum Voto Comitiali carentium meminissent, has ad praesentia adiuncta referri nequire, cum nunc Civitas Regia quaelibet Sessione, ac Voto gaudeat; hinc, ne novae cuiuspiam, atque a veteri usu alienae rei occasio praebatur, his quoque Sessionem, ac Votum concedere praestabilius fore existimaverunt; atque Sententiae huic potior Ordinum pars assensit.“ —

Látjuk ezekből, mint osztogat vala kegyelme ket a töbi, kivált a Nemesi Státus, mel 1608. év óta magának elsőbséget tudott kivívni a Szabad királi Városok fölött, mintha a szabad Szavazásban egyik Státusnak nagyobb Jussa volna a másiknál;

holott a Szabad Szavazás a Közstátusjog szerint köz s egyenlő Jus, melet egyik Státus a másiktól meg nem tagadhat a nélkül, hogy a sérült s elnyomatott fél megne szűnnyék Státus lenni. Pedig midőn a Státusoknak egyike gyengitetik, a hatalmaskodó Fél az Ország Szabadságait ássa alá; ekor a nagyob hatalom mindig óriási lépésekkel öregbedik, mig végre mindnyájukat el nem nyomja. E sorsa volt, s lett még ekoráig minden meghasonlott Státusoknak, melek egyesség nélkül fön nem álhatnak; egyességet pedig ott képzelní sem lehet, hol a Státusok egy más Jussait séritgetik.

Azon Jogot, melet a Nemesség magának tulajdonított, hogy szavazati töbsséggel birjon; épen azon Jusnál fogva követelhetik a többi Státusok is. S ha már e követelés igazságos, a Szavazat iránt fön lehetne tartani, ha az 1790. évi Ország Gyűlés 6. Ülésében feszegetett okoknál fogva, azon Vármegyék, melek többekből egyesültek, vagy régenten nagyságukra nézve két Részre oszolva voltak, mint p. o. Maior, et Minor Poson, töb követet küldhetnének Ország Gyűlésekre.

Nem kevesebé homálosak a Fölső, s Alsó Tábla közötti viszonyok is; vizsgáljuk meg tehát ezeket is Alkatmányunk fonalán.

6. §.

Fölső, s Alsó Tábla.

Fölső, s Alsó Tábla szovak idegenségök miatt rosszul hangzanak a Magyar fülében; mert hajdanában tsak az Egyházi, s Világi Urak ültenek a Fejedelemmel, mint enek rendes és törvényes tanátsi: (Verbótzai I. 2. §. 3.) a Nemesség nem ült, egyéb ha lóháton, hanem álva szavazott az Ország Gyűlésein, hol is vettek volna mezőn szabad ég alatt annyi asztalt, hogy nyoltzvan ezer tanakodó Nemesség hozzá ülhessen.

A Fő Státus elsőbségét onnan kell származtatnunk, mert az Érsekek, Püspökök, s töbi Prelátusok, a Magyar Nemzetségek főivel együtt tévék a fejedelmi tanátsot (Szent István Lib. I. Cap. 7. 6. §. „consilium — semper ad Maiores deferas“) Ezekről mondja Oktatásában a Szent királ (Lib. I. Cap. 4.) „Illi tibi, Fili mi! sint Patres, et Fratres.“ — Az Esztergami Érsekről pedig IV. Béla királ 1252. évi Levelében: „Quum enim Strigoniensis Antistes, sit primus inter ecclesiasticos, et seculares Principes, qui nobis consilio, et auxilio, in omnibus arduis et secretis Regni nostri negociis debet assistere.“ (Cod. Dipl. IV. 2. p. 142.) Ezen tisztí Méltóságukra és szabad Örökségeikre

nézve fő Jussal magukat Uraknak nevezék, mert a Nemesi szabadsághól legnagyobb mértékben részesültek, ezeknek okáért a többi Státusóktól Úri Rend tizimmel különböztetnek meg a régi Óklevelekben s egyéb Iratokban. Tehát Hivataluk tekintetéből teszik a Fő Stútust, mint V. István Királ 1270. évi adomány Levelében Roland Bánról szólóban igénli. „Baro iste, cum Regni nostri, propter bone mentis sue optimam dispositionem, semper Status altissimos tenuisset, aliquando Palatinatum, quandoque Banatum, diversos plures Comitatus; nec non aule regie Magistratus, in iudicio iustus, fidelitate purus, conversatione dulcis, omnibus et amandus.“ (Cod. Dipl. VII. 2. p. 14.)

A Magyar hazabeli, és jövevény Nemzetségek Fői természetes Báróknak (Barones naturales) kik pedig Fő Hivatálokat viselének, Hivatalbeli Báróknak (Barones ex Officio) neveztettek.

A Fejedelem ezeknek bele egyezésök nélkül, Ország Gyűlésein kívül, semmi nagyobb országos dolgok felől nem végezett; ha mi Adományt tett, vagy Szabadságot adott is, ezek mind az ő tanátsukkal, s jóvá hagyásukkal történtenek. Ezen elsőbség okáért, a Nagyok neveit, kiknek jelenlétökben e féle Adományok, vagy Szabadságok keletkeztek, az Óklevelekben mindig följegyezve találjuk. E fő lusból eredett a még most is divatozó szokás mel szerint a Privilegialis Levelek végein az Egyházi s Világi Urak rendre elő soroztatnak, noha mindnyájuk be sem folnak többé az il Óklevelek adásába, ki vévén a Törvényeket, meleknek hozatására, most is személok szerint, vagy követeik által, mindenkor meg jelennek.

A Fő Stútusok tehát nem azért ülnek külön, mintha tsak nékiek kellene conservativ véleményeknek lenniök; sem azért, hogy ide, vagy

amoda inkább hajuljanak, mint most szokás mon-
dani; ilyen semmi alapon sem nyugvó mende mon-
dák homlok egyenest ellenkeznek a Közstatusjog-
gal, mel mindegyik Státusnak szabad Szavazati
Just enged; ezt pedig kivált a *Potestas legislativa*
teszi, melhez mind a négy Magyar Státusnak
egyenlő Joga vagyon. Ez mindnyájunkak, kiknek
Nemzeti Szabadság érzése lángol szivönkben, köz
ohajtása.

Karok után következnek a Rendek.

7. §.

R e n d e k.

Legrégib Nemzetek Jussai között fő vala, hogy a hazabeli Szabad, az az: Nemes legyen. Szabadot szolgaságra vetni nemlehetett (Szent István Lib. I. Cap. 4. 3. §.) ha tsak olast mit el nem követett melért szabadságát veszté. É Közstátus-jog megvolt már az Egyiptomiaknál, de a Zsidóknál is, Móses III. Könyvének 25. R. 44. 45. és 46. versekben parantsolá: „Szolgátok, és Szolgálótok néktek a környültetek való nemzetségekből legyen. És a jóvevények közül, kik köztetők laknak, vagy kik ezektől születtenek a ti földetökön, azok legyenek szolgáitok, és örökségnek törvényével botsásatok maradéktukra, és örökké birjátok: az atyátok fiait pedig, az Izraél fiait el ne nyomjátok hatalommal.“

Tehát tsak idegenek lehettek Szolgák. Épen ilen Jussokat találunk a legrégib időkből Magyar Országon is. Kézai Simon írja Függeményében de Udvarnicis: „Factum est, quod cum Hungari possessa Pannonia, Christianos et Paganos, more gentium, quosdam captivos occiderent resistentes, aliquos ex captivis virtuosos ad praelium deducentes secum, aliquam ipsis portionem de spoliis ero-

garent; quosdam vero diversis serivtiis mancipando in proprietatem, circa tabernacula solerent conservare, iidem captivi, ex fructu animalium et praeda sola habebant vitam suam, ut Comani. Mox vero, ut fidem receperunt et baptismum, Romana Ecclesia, Christo cognito, Duci Geichae, et Sancto Regi Stephano dedisse dicitur firmiter in mandatis, ut spolia non committerent; captivos Christianos deinceps relinquerent pristinae libertati, cum multi nobiles inter captivos habeantur.“ — Romai Curianak ezen jótékony befolása nagyot könnyétett a Kercsztén Rabok sorsán.

„Quia vero Regnum erat amplissimum, foltatja tovább Kéza, et gentibus vacuatum, nec etiam Communitas tota, in hoc Apostolico (a Pápanak) assensum tribuebat, dispensatum est post modum per Papam in hunc modum, quod Captivi terras colerent, et ex terrae fructibus viverent, prout alii Christiani. Ideoque captivi terras non habentes, propria voluntate Censum dare susceperunt, qualem Domini tribuerunt. Processu autem temporis, fide roborata, potiores Regni vivere volentes otiose, habentesque captivos sine numero, non dimiserunt eos abire liberos, ut volebat Apostolicus, sed Curiae suae famulantes ordinarunt ex eisdem, quos patrio nomine Udworkicos vocaverunt.“ — A Curia (Udvar) ol Jóság, melhez fényt tevő és a szolgálatért földet nyert Udvari Szolgák voltak kaptsolva.

„Sed quia Hungari novi Christiani grave habebant honus fidei eo, quod disvescere de spoliis eos oportebat, graves labores, et honera suis captivis imponebant; quod displicens Praelatis, Apostolico super his sunt locuti. Audiens vero Apostolicus clamorem Praelatorum, scrutata vita laudabili, Sancti Regis Stephani, de nuntiis,

qui aderant; in talem vocem fertur prorupisse: Ego, inquit, sum Apostolicus, ille autem Verus Apostolicus (Apostolus) Unde et Ecclesias Regni sui, eius committo arbitrio ordinare, Captivos per eundem redemptos ei tantummodo possidere. Propter quod omnes redemit, quos potuit ab Hungaris, invenire; praeter illos, quos Regni Nobiles Ecclesiis dimiserant possidere. (Ditmarus szinte meg említi Szent István Kegyeségét Chron. Lib. 8. „nunquam audivi, úgy mond, quemquam victis tantum parere.“) Ex quibus quidem ordinavit servire suis Castris obsequio leviori. Iobagiones vero Castrum sunt pauperes nobiles, qui ad Regem venientes, terram eis tribuit, de Castrum terris, ut pheuda Castrum, et Castrum, guerrae tempore custodirent. Alii vero Conditionarii ex eisdem Captivis disponuntur — Statutum etiam extitit per Sanctum Regem Stephanum, quod Conditionarius, si se vellet redimere, centum byzantiis relimeret se, et domum. Si vero esset sine coniuge et familia, personam suam XXIV. byzantiis, vel servitio tantundem compensante. Inviti enim Hungari Captivos suos Regi redimere permiserunt. Compulsi quidem sunt per Sanctum Regem Stephanum, ac Praelatos.“ —

Igy rakva voltak Apáink örökségei különféle Szolga néppel. Jussok volt ezeket el adni, földszabadítani, vagy maguk mellett Szabadosokká, s Hadakká tenni. Valamint e reájok mért Kötelesség sok féle volt; úgy a Szabadosok is különféle rendűek valának, ezért Rendeknek (Ordines) neveztetek; az Ország Gyűlésein zászlós, vagy földes Uraik, és a Vármegyék követei által képviseltettek, s még most is képviseltetnek. Külföldön ilen Szabadosok, mint Leisser Ius Georgicum ában Lib. I. Cap. 27. p. 234 — 235. írja:

Reichsfreye Bauern nevezettek „In nonnullis locis, Comitiorum sunt participes provincialium, e. gr. in Francia Orientali. Sicut extra Germaniam quoque simili Iure fruuntur in Regno Sveciae, quod Votum tamen tantum consultativum est, vocanturque Delegati eorum Herrtags-Bauern.“ (Leissnerus Georgicum, sive Tractatus de Praediis. Lips. et Francof. 1698. fol. (Ezeket nem ok nélkül hoztuk föl épen e helen tudnók, kik legyenek állapotukra nézve a gyűléses Svétziai Perasztok. —

E leg nagyobb hatalmu nemesi fő Jusból, hogy a földes Úr szabadon rendelkezhetett szolgálai felől, a Közstátus Jog után erede az ugy nevezett Úri Gyámság (Ius Patronatus) melnek erejénél fogva a földes Úr alatt valóitól köteles tiszteletnek, betsületnek megadását, s reájok szabott szolgálátokat követelhet. Őket, ha hultúzás nélkül megszöknek, visza idéztetheti. Rajtok oda engedett Földekért, bizonyos Adókat vehet: ezek még Uraikat eltartani is kötelesek: viszont az Úr alattvalóit. Az Úr utannuk, ha mag nélkül kihálnak, örökül. Mig élnek őket Uraik Peres Ügyeikben védetik. sat. E gyámságról jelenkorig sem mondott le a Magyar Földes Úr; mert Job-ágait nem tsak az Úrak, s Vármegye Székein, hanem még az Ország Gyűlésein is képviseli; azokra a Fejedelem tsak a Státusok bele egyezésével vethet adót. Hadba sem fogadhatja őket Ország Gyűlésén kívül. Mind ezen nem kis Jovadalmaktól nagy részben elesnének a Jobágak, ha földes Uraik helett mások által képviseltetnének az Ország Gyűlésein; mert közöttük fön levő kötelességek egészen megszűnnének, mint hogy a Job-ágság külön Státust tenne.

Igy lévén a dolog, nem mondhatni, hogy nálunk a Job-ágság épen nem képviseltetnék az Ország Gyűléseken. Ezt nem szabad, nem tudni a Törvényhozó Státusoknak, kivált mostanában, midőn némel Magyar Nemzet Titusi, az egész Státus Rendszert örömet fölforgatnák, tsak azért, mert, mint ők vélekednek „a Magyar Státus Rendszer Koránsem valamel előre át gondolt s rendezett terv; hanem tsupán véletlenség műve, a környülmények, és pillanatni viszonyok szüleménye, melből sokat nem lehet az Ország Intézményeiben kimagyarazni, senki sem is képes egyenesen kimutatni, kit illet, s mil tekintetben a Szavazati Jog.“ (Berzeviczy György Magazin für Geschichte, Statistik und Staatsrecht der Österreichischen Monarchie I. köt.) Ne boszonkodjunk külföldiekre, ha elfogult elmével irnak Alkatmányunk felől, hiszen hazánkfiai vezették őket tév utakra.

Ha tehát nálunk, Constitúciónk értelmében, Uraik, s illetőleg, Vármegyék követei által képviseltetik az adózó Nép; azt a kedvező Törvény erejénél fogva atyailag képviselni is kell: háritassanak tsak el minden visza élések, nem léssen szükség, hogy a Nép maga helett más képviselőket válaszon Ország Gyűlésekre. Mi lenne e Hazából, ha a Magyar Országgi Job-ágság per hajhászó Ügyvédek által képviseltetnék az Ország Gyűlésein, mint Svétziában? Azonban, ha Job-ágaink elegendők maguk képviselésére, képviseljék magukat, az az: vetessenek föl a Státusba, ezel még el nem enyészend a Magyar Alkatmány, hanem erősebb falakkal vetetnék körül.

Ha rajtam állana, Reformokat is nem a külföld után: hanem a hasonlíthatatlan nagyszerű Magyar Constitutio szerint tenném, mel örök időkre alkotott. Ezek most egyszer elegendek legyenek, mint egy előben, figyelem gerjesztésül. —

S. §.

Ország Gyűlésein mind a Négy Státusnak jelen kell lennie, hogy kiki meggyőződése után szabadon voksoljon; különben a Törvények nem az egész Ország hírével s bele egyezésével hozatnának.

Meg esmértetvén a Tekéntetes Karokat, és Rendeket, kiknek Közstátus Jog után fejenként teljes hatalmuk vagy Szabad Voksaikkal az Ország Dolgai felől határozni, s a Fejedelem bele egyezésével végezni: tudnunk kell, hogy ha valamelyik e Négy Státus közül meg nem hivatnék, vagy egyik Szavazati Iussában a másikat hatalmaskodással akadályozná; a Törvények, nem mondom egészen érvényteleneknek, de minden esetre, nem az egész Ország hírével, s akaratával hozatnának.

Ha valamikor különben történt, mint Kovachich Mártonnak tette szerint 1298. évben, midőn az Egyházi, és Nemesi Státusokon hatalmaskodó Úri Fő Rend kizáratott. Vagy 1662. mikor a Protestans Hazafiak azért, hogy Vallási Ügyök föl nem vetetett, az Ország Gyűléséről szabad akaratukból haza mentenek; az il rendkívüli Esetek, mondom, Szabálul, mint annyi Eltérések, nem szolgálhatnak. — Így kell itélnünk a meghason-

lások alkalmával tartott Ország Gzülései felől is. — Mind il, s hason Esetekből okosan nem következtethetni, hogy mostanában is megtörténhetik a jelen levők Voksa nélkül a Törvény-hozás. Én a Közstátus Jog nyomán mindenkor a törvényes Állapotot értem, mel Mindnyájuknak, kik Ország Gyűlésre rendesen meghivatnak, s ott Székök vagy on, fejenként Szavazati Jogot enged s tulajdonít, mert nem tsak egy, vagy két Státus, hanem mind a négy képviseli az Országot: ennek okáért Szavazatukkal Mindnyájuknak be kell folniok a Törvény-hozásba; ellen esetben igazsággal nem mondhatni, hogy a Törvények az egész Ország hirével, s akaratóval hozattak. Noha ere Mindnyájuk bele egyezése nem kívántatik; mert régen ten is inkább nyomosab Okok, mint Voksok többsége, határoztak. Az egyenkénti Voksolát tsak ol kétes estekben vetetett elő, midőn valami Tártyat pártoló, s ellene vitázó Felek töbtségét ki venni nem lehetett; mi azonban az aláb 13. §. fölhozott Bizonyítványok szerint, ritkán, az is töbnyire tsak Nádor választáskor történt.

Állításomnak támogatására, melnél fogva az Ország Gyűlésein mind a Négy Karnak Jelenléte, és szabad Voksolása meg kívántatik, most egyszer, a Közstátus Jusson kívül, ezeket hozom föl.

Midőn Hunyadi Mátyás Királ 1462. évben Szent Koronánk kiváltása alkalmával egyezkedett volna III. Fridrik romai német tsászárral, az Ország Szabadságai is szóba kerülén, bátor tanátsi oldala mellett voltanak, e köz tárgyban mind az által velök mitsem végezhetvén, az egész Ország-nak Gyűlést hirdetett:

„Licet, urgente necessitate Regni nostri, ad metas Partium inferiorum personaliter descendere cogitantes, diebus proximis Fidelitatibus Vestris (a Várme gyéknek) per Literas nostras commisimus:

quatenus ad Octavum Diem Festi Beati Georgii
 Martyris modo praeteriti, more Exercituantium, in
 Oppido Bach constitui debeatis: tamen, quia inter-
 rim Fidelis noster Reverendus in Christo Pater,
 Dominus Ioannes Episcopus Ecclesiae Varadien-
 sis, ad Imperatorem Romanorum divertens, certos
 cum eodem habuit Tractatus tam super facto Coro-
 nae Regni, quam etiam Discordiarum, ex
 longo iam tempore ab illinc vigentium: ac omnibus
 istis, cum Dei adiutorio, sua industria prope
 ad bonum finem deductis, rediit: considerantes,
 hanc rem, super omnes alias, quae nunc contingere
 potuissent, maximi esse ponderis et momenti, ut-
 que eius debitam Determinationem, ut speramus,
 in brevi futuram, praefatum Descensum nostrum
 ad Partes inferiores, necessario duximus aliquan-
 tisper prorogandum. Caeterum cum dictum Sacrae
 Coronae negotium, et Turbarum tantarum
 Compositio, universorum Regnicola-
 rum nostrorum Libertatem, ac totius
 Regni Statum concernat; nolimus, nec
 satis esse putavimus, cum his duntaxat
 Praelatis, et Baronibus, ac Nobilibus,
 qui pro nunc apud Maiestatem nostram
 constituti sunt, in talibus respondere,
 seu definire: quia ea, quae ad publi-
 cam pertinent Utilitatem, merito com-
 muni omnium Consilio discutienda
 sunt, et decidenda. Cum autem hoc factum
 nullam prossus recipiat Dilationem, nec non etiam
 alia postmodum instent agenda: Ideo Fidelitates
 Vestras requirimus, eisdem nihilominus firmissime
 committentes; quatenus nulla superinde habita
 Conventione, seu ulteriori Consultatione, ad quin-
 tum Decimum Diem, datarum Praesentium, Sin-
 guli Vestrum, apud Nostram Maiestatem, in
 Civitate nostra Budensi, modis omnibus constitu-

antur. Volumus tamen, et de speciali nostra Benignitate statuimus, ut Nemo ex Vobis, per consveta alias gravamina, ad veniendum compellatur; sed unusquisque Vestrum, prouti citius, et melius poterit, in hac Generali Congregatione comparere ultro festinet; quatenus tam salutare negotium, ad perpetuam deinceps huius Regni Tranquillitatem, et Quietem, cum unanimi Omnium Deliberatione, Voluntate, et Consensu finem tandem accipiat exoptatum. 1462.“ (Epistolae Matthiae Corvini Regis Hungariae, Cassoviae 1744. S. P. I. Epistola 24. p. 57 — 59.)

Mit Matyás Királ a Négy Státusnak szükséges Jelenléteről állít, ugyan azt igénli II. Ulászló fejedelem is Wágner Károlnál (Diplomatar. Sáros p. 136 — 137.)

„Wladislaus Dei Gratia Rex Hungariae, Bohemiae etc. Prudentes, Circumspecti, Nobis dilecti. Ex literis Dominorum Praelatorum, et Baronum huius Regni nostri Hungariae, vobis cum praesentibus exhibendis, clare cognoscere potestis, qualiter Nos, de Vestra, universorumque aliorum Regnicolarum nostrorum, concordia et unanimi voluntate, in eorum Regem, et Dominum elegerunt, et in hoc Regnum honorifice introduxerunt, atque hic Budae in Solium eiusdem Regni nostri, nos collocaverunt, et insuper in Festo Exaltationis Sanctae Crucis, proxime venturo, in Alba Regali, loco scilicet ad hoc antiquitus deputato, coronare etiam decreverunt. Et quia Vos, in hoc Regno nostro, non parvae conditionis, et aestimationis homines esse, et alioquin, rebus nostris non mediocriter favisse, et favere intelligimus; eam ob rem Fidelitates vestras rogamus, et requirimus: quatenus

ad terminum, et locum praefixos, aliquot notabiles, de vestri medio, eligere, et meliori, quo fieri poterit, apparatu, pro Regni huius decore, et nostro item honore, et splendore, transmittere velitis. Quod erga vos omni gratia et favore recognoscere curabimus. Datum in Castro nostro Budensi, feria Sexta ante Festum Assumptionis Virginis Gloriosae, Anno Domini 1490.“

Gyűjteményemben vagyon az Ország Nagyai Levelöknek mása is emez alá-irással: „Praelati, et Barones Regni Hungariae, Budae penes Regiam Maiestatem constituti.“ Melben a nevezett Várnak ezeket üzenék: „Postremo autem, ut non dubitamus, bono assistente Spiritu, matura praehabita deliberatione, Serenissimum Principem, Dominum Ladislaum, Serenissimi Domini Poloniae Regis primogenitum, Regem scilicet Bohemiae, de Vestra, caeterorumque universorum Regnicolarum unanimi voluntate, et deliberatione, in Dominum, et Regem nostrum Hungariae, elegimus, et in Regnum hoc solenniter introduximus, Castraque Budense, et Wysegradiense, ad manus eius assignavimus; decrevimusque communi Consilio, Maiestatem Suam in festo Exaltationis Sanctae Crucis, proxime venturo, in Alba Regali, loco scilicet ad id, ab antiquo deputato, cum Sacra Corona eiusdem Regni, quam cum maxima difficultate recuperavimus, rite et solenniter coronare.“ — 1457-ben pedig Nagy Győrött egybe sereglett Ország Nagyai e kép nyilatkozáának (Schesaeusnál Ruinae Pannonicae Lib. III. p. 166.) „Nos vero, cum propter paucitatem nostram, ad providendum statui huius Regni non sufficeremus, constituimus cum Omnibus Praelatis, Baronibus, et Nobilibus huius Regni, Fratribus nostris, ad festum Omnium Sanctorum, proxime adfuturum,

ad Civitatem Pestiensem congregari, et de omnibus Rebus, quae Pacem, Quietem, et bonum Statum huius Regni concernunt, communi omnium Fratrum nostrorum Consilio, opportune providere.“ — S II. Ulászló 1510. évi Levelében ugyan ott a 167. lapon: „Nos vero, qui nihil unquam, in similibus magnis rebus, communem salutem praecipue illius totius Regni Hungariae, et omnium vestrum concernentibus, absque vestro, et ceterorum fidelium nostrorum Consilio, agere consuevimus.“

E fő Jussoktól soha a Karok és Rendek el nem állottak. Midőn 1525. a féketlen Nemesség Verbótzsi István, és Zobi Mihál vezérletök alatt töbi Státusok kirekesztésével Nagy Hatvanban Nádor választásra egybe sereglett volna, e fő Joguknak tsorbitását nem tsak nem túrték, hanem az Ország, sa Királ, egyet értve, érvénytelen választásukat meg is semmisítették; ez iránt kelt leveleiket olvashatni (Kovachich Mártonnál Suppl. ad Vestigia Comitior. Tom. III. p. 62—68.) — Nyilván kimondák a töbi Státusok: „noster Rex — nolens ea, quae in Praelatos, Barones, Proceres, ac alios Fideles Regnicolas suos — acta sunt, impunita relinquere.“ II. Lajos Királ pedig: „hoc etiam addit: ut, sicuti iuxta antiquam consuetudinem, in generali Conventu, per Suffragia omnium Ordinum, huius Regni nostri Palatini, in hoc Regno nostro creari solent; ita, si quod alicui illorum crimen obiectum fuerit, ante quam Officio privetur, cognitioni Dominorum Praelatorum, Baronum, et totius Nobilitatis, in Conventu generali subiiciatur.“

Az országos Dolgok elintézésében tehát mind a Négy Státus egyetemben részt veszen, s egye-

zõ akarattal, vagy nyomosab okoknál fogva határoz; egyedül maga a Nemesség mitsem végezhet. mint II. Lajos Királ jelen Levelében, melet 1525. a Nagy Hatvani Gyűlésre készülő Vármegyékre iratott világosan igénli:

„Ludovicus Dei Gratia Rex Hungariae, et Bohemiae. etc. Fidelibus nostris, Egregiis et Nobilibus Comitatus N. Salutem et Gratiam. Quamvis in Diaeta proxime praeterita, ea, quae concernunt Regni salutem et libertatem, una vobiscum, ceterisque Dominis, et Regnicolis tractare, et concludere, Ordinationesque factas, executioni mandare parati fuerimus. Accidit tamen cum ingenti displicentia nostra, non sine vestro etiam maximo incommodo, ut hic Conventus, variis tumultibus agitatus, Rebus omnibus infectis ac perturbatis dissolveretur, ac insuper, nonnullorum svasu, alius Conventus in Hatvan, pro Festo Nativitatis Beati Ioannis Baptistae, contra nostram Voluntatem, et auctoritatem, indiceretur. Quid sit in causa huius novi Conventus, aut quid boni afferre vel Nobis, vel huic Regno possit, non videmus; nam, quod pro Regni libertate et commodo faciendum Nobis est, id totum libentissime semper facturi sumus, neque in hoc a voluntate nostra Praelati, et Barones discrepant, quorum eadem voluntas est, ut libertas Regni in omnibus observetur. Non videmus etiam, quid hac nova Diaeta firmum, ac stabile decerni possit; nam Nos illuc non ibimus, veluti hanc voluntatem nostram, palam in Diaeta praeterita vobis declaravimus; neque Dominos illuc ire patiemur: solus autem Ordo vester, aliis Ordinibus absentibus, concludere aliquid perfecti non posset; expensae fierent inanes, tempus annonae colligendae aptum perderetur, pau-

peres Nobiles accedentes nimium gravarentur, Coloni a transeuntibus opprimerentur, possentque ex hoc ipso Conventu alia quoque incommoda toti Regno multa evenire. Sciatis autem, quod Nos Ordinationes pro libertate et commodis Regni factas, exequi iam incepimus, et quidem ab externis Nationibus. Quod autem inceptum est a Nobis, ita continuabimus, ut Regni libertati omni ex parte satisfiat, et Articuli executioni demandentur. Quas ob res, Fidelitati Vestrae harum serie, sub Poena Indignationis Nostrae mandamus, quemadmodum aliis quoque Comitatibus mandavimus: ut ad praedictum Conventum non accedatis, sed domi maneat. Neque vos moveant illa convitia, quae iactata esse dicuntur in eos, qui illuc non irent; Nos enim, qui sumus Rex et Princeps vester, Authoritate nostra Regia decernimus, illos omnes, qui ad praedictam Diaetam non iverint, salvo eorum honore, domi manere posse, et ob hoc nemo Vestrum audeat aliquem, vel aliquos probris, et vituperiis incessere, aut aliqua vi, damno, et iniuria afficere sub poena praenotata. Quoniam autem Regni negotia gravissima, communem omnium salutem, et conservationem concernentia, sine Generali, et illa quidem concordi Diaeta transigi non possunt, Conventum Generalem, ad Festum Beati Michaëlis Archangeli proxime venturum, hic Budae celebrandum, indicimus, mandantes Fidelitatibus vestris harum serie firmiter: ut ad praedictum Conventum, huc Budam convenire, sub poena Decreti, debeatis, de praedictis negotiis Regni tractaturi; interim autem Decimas Ecclesiarum, quibus gentes ad Regni defensionem tenentur, citra omnem difficultatem

exolvere, et vos quoque gentes vestras in Confinibus in pleno numero tenere debeatis. Secus facere non praesumatis. Datum Budae, Feria Secunda proxima post Festum Pentecostes, Anno Domini Millesimo. Quingentesimo, Vigesimo Quinto.“
(Kovachich Vestigia Comitior. p. 582—583.)

Igy tudták, Jogaik föntartásával, a heveskedő Nemességnek megtámadásait a töbi Státusok II. Lajos királlal egyet értve letsillapítani; kik az után tsendes elmével maguk is át látván törvénytelenységöket, veszedelmes hatalmaskodásukkal egészen föl hagyának; miről Szalkai László Primás a Kassaiakat e sorokban tudósítá:

„Prudentes, et Circumspecti Viri, Domini, et Amici honorandi. Quod scribitis, vos perspicere meam benevolentiam, atque studium in vestram Civitatem, vehementer laudo vestram virtutem, qua non obscure confitemini, vos esse memores meorum officiorum. Quin imo semper operam dedi, ut quam tutissime, quietissimeque degeretis, ac deinceps vobis persvadeatis, me fore vestrum et fautorem et defensorem. Ceterum, quod maxime attinet ad rem; Omnes illi turbulenti tumultus, qui ante Conventum Hatvaniensem, et in ipso Conventu erant excitati, iam penitus conquieverunt: omnia pacata et tranquilla sunt: atque hunc rerum statum speramus fore diuturnum; nisi quispiam malus demon discordiam seminaverit. Quicquid autem putabo ad vestram salutem et quietem pertinere, subinde vos admonebo. Interim vos, et Civitatem vestram incolumem conservetis. De rebus Domini Gabrielis Pereny quid sentiam, famulus vester referet vobis. Datum Bude Sabbato proximo ante Festum Pentecostes, Anno Domini Millesimo quingentesimo vigesimo Sexto.“

Ladus Archeps Strigonien. m. p.

Prudentibus, et Circumspectis Viris, Iudici, Iuratisque Civibus, Civitatis Cassoviensis, Dominis et Amicis honorandis. (Eredetinek mása találattik Kaprainai István kézíratai között Tom. B. in 4. Nro 27. p. 227—228.) — E Levél szerint Szalkai László sem volt ol fekete, minőnek őt a fölhevült Nemesség festé.

El nem halgathatok itt némel figyelemre méltó észrevételt: bátor a Hatvani Gyűlés már régen elavúlt óság; de a Nemesség még most is annak szellemében működik, midőn az Alsó Táblánál ülő Egyházi Rendet, s a Szabad Királi Városok Köveit egyenkénti szabad Voksuk gyakorlásában gátolja. Melesleg legyen itt mondva, hogy a Nemesség ez által, e két Státus Jogainak tetemes sértegetésével az Ország legfőb sarkalatos Törvényeit is gyengéti, mi talán figyelmét edig egészen kikerülé; mert I. Jósef királnak 1709. évi Május 28. kelt Leirata értelmében mondja az 1715. évi 3. Törvény Tzikknek 1. §. „Nec Status, et Ordines Regni, eadem Sacra Regia Maiestas secus regi, aut dirigi vult; quam observatis propriis ipsius Regni Hungariae hactenus factis, vel in futurum diaetaliter concludendis Legibus.“ — Az Óklevelek szinte Közstátus Jog értelmében szólanak; jelesen I. Ferdinándnak Bartfa Városát Ország Gyűlésre meg hívó Levelé:

„Ferdinandus, Divina favente clementia, Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Rex semper Augustus. Prudentes et Circuruspecti, fideles nobis dilecti. Posteaquam divina benignitate id, quod iam dudum summis votis expetebamus, summoque semper studio efficere contendimus, Regnum nostrum Hungariae intestinis discordiis, diversisque factionibus diu exagitatam, proximis tandem diebus unire, pacificare, et praeterea eas, quae a Thurca sub his discordiis occupatae sunt Partes,

in nostram redigere potestatem licuit. Operae pretium esse duximus, pro his omnibus tractandis, decernendisque, quae ad conservandam Unionem, Pacem, ac Defensionem ipsius Regni pertinere visa fuerint, generalem Conventum Fidelibus nostris, omnibus Ordinibus, et Statibus eiusdem Regni, sine diuturniori mora indicere, Nosque personaliter ipsi Conventui praeesse: ut communibus Votis, communique Deliberatione, quaecunque ad publicam Pacem, Quietem, et Defensionem videantur spectare, decerni possint tempestive. Quare fidelitatibus vestris committimus, et mandamus, ut ad festum Cathedrae Beati Petri Apostoli proxime futurum, Posonium, quo scilicet ad eundem diem, reliqui quoque fideles Ordines Regni nostri sunt accersiti, speciales homines vestros, cum pleno mandato, atque auctoritate, ad omnia negotia, in praedicto Conventu per Nos proponenda, ac tractanda, ad praedictum diem mittere debeatis et teneamini. Secus, nullo modo facturi. Datum Viennae, Die Decimo Mensis Decembris, Anno Domini millesimo, quingentesimo, quinquagesimo primo.“

Ferdinandus m. p.

Nicolaus Olahus
E Agrien. m. p.

(Eredeti példányból vett mása találatik Kaprinai István kéziratai között B. in 4. Tom. 38. p. 50—51.)

A Négy Státusnak egyetemi Jelenléte s Voksolása még kisebb Gyűléseken is kétség kívül szokás-

ban volt, s meg kívántatott a Magyar Nemzetnél, mint Szegedi Ferentz Cancellárnak 1669. évben kelt jelen Levele tartja, melet azon alkalommal adott, midőn őt I. Leopold Rottál Jánossal, Zríny Péterrel, s Gersei Pethó Sigmondal Eperjesi Gyűlésre küldé a föl földi XIII. Vármegyéhez, s az egybe hívó királi Levél Tzimében a Szabad királi Városok külön meg nem neveztettek; mel hiányon a fölgyúlt követek ol igen megötköztenek, hogy adig őszve sem ültek, mig a sérült Negyedik Státusnak Jogai felől ezen Bizonyítványt nem vették.

„Franciscus Szegedi Episcopus Vaciensis, et Praepositurae Posoniensis Administrator, Sacratissimae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliarius, et per Hungariam Aulae Cancellarius. Notum facio et recognosco per Praesentes: Quod in nuperimis ante nominatae Suae Maiestatis Literis Convocatoriis de, et super instituto moderno Tractatu Eperiesiensi, ad Fideles Suos, in Superioribus hisce Regni Hungariae Partibus, degentibus sub Titulo „*Reverendo, Spectabilibus, Magnificis, Egregiis et Nobilibus, Supremo, et Vice Comitibus, Iudicium, et Iurassoribus, Toti denique Universitati Magnatum, et Nobilium Comitatum.*“ ibidem denominatorum, sine adiectione Clausulae „*Prudentibus item, et Circumspectis.*“ extradatis, Liberae etiam ac Regiae Civitates, tanquam illorum Comitatum Membra, comprehensae, et subintellectae extitissent, neque Suae Maiestatis, aut Cancellariae eam fuisse intentionem, ut dictae Civitates Liberae, quoquo modo a praesenti Tractatu excluderentur: verum in eodem continerentur; neque in posterum haec Omissio in Cancellaria Suae Maiestatis in exemplum trahatur. In quorum fidem

Praesentes Sigillo et Chyrographo meo proprio firmatas dedi Eperiesini Die Prima Maii 1669.“

Idem, qui supra. m. p.

(Nemes Borsod Vármegye Levéltárában levő azon kori másolatból.)

Az Udvari Cancellár e nevezetes Levélben bizonyosokká tevé a fölgyült Követeket, hogy mind az országló Fejedelem, mind pedig a Cancellária, a Szabad Királi Városokat Nemes Vármegyékhez értette, s mint Tagait velök együtt vette. Tehát tsak ugyan Vármegyék Tagai, az az: Nemesek a Szabad Királi Városok; azért a régib Óklevelek is őket a Nemességgel mindig együtt veszik, mint már oda föl az V. §. is III. Ferdinándnak 1655. évi Fölzabadító Leveléből elmondottuk. Elenyésznek tehát néhai Batthyáni Ignáznak, és Kovachich Mártonnak az V. Szakaszban fölhozott kételkedéseik, mintha Szabad Királi Városok az 1443. és 1447. évi Ország Gyűléseken jelen nem lettek volna.

Mostanában mind a Négy Státus név szerint meg emlétetik a királi Leiratokban:

„Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis, Dominae, Dominae clementissimae Nomine: Reverendissimis (Érsekeknek) Reverendis (Püspököknek) Honorabilibus (Apátoknak, Prépostoknak, és Káptalanoknak) Spectabilibus ac Magnificis (Ország Nagyainak) Magnificis, item Egregiis et Nobilibus, nec non Prudentibus ac Circumspectis, Dominis Statibus, et Ordinibus Incltyti Regni Hungariae, et Partium eidem adnexarum, in moderna Generali Regni Diaeta congregatis, hisce benignissime significandum:

Sacram Caesaream, Regiamque Maiestatem, publicarum Constitutionum Regni, super Officio Palatinali, et ei iuncto Locumtenentiali, condita-

rum bene memorem, pro tenerrimo, et vere materno, quo erga Inclytam Nationem Hungaram continue fertur, Affectu, benignissime decrevisse: ut, in uberiores Dominorum Statuum, et Ordinum Regni Consolationem, non expectato etiam unius Anni, Lege declarati, effluxu, in locum nuper fati functi, bonae memoriae, Domini Comitum Palatini, alter ex iis, quos summe fata Sua Maiestas Sacratissima, eatenus benigne candidare dignabitur, absque dilatione, nunc eligatur.

Quae benigna Caesareo Regia Resolutio, Iussu Suae Maiestatis Sacratissimae, iisdem Dominis Statibus, et Ordinibus Regni, hisce clementer intimatur, ac una simul Modus in Electione Palatini observandus, communicatur, in finem illum, ut iuxta eum, iisdem Domini Status, et Ordines Regni Semet dirigere sciant. In reliquo, summe fata Sua Maiestas Caesareo Regia, iisdem Dominis Statibus, et Ordinibus Regni, Omnibus Eorum coniunctim, et Cuiuslibet Eorum singillatim, Gratia Sua Caesareo Regia clementissime, iugiterque propensa manet.

Per Sacram Caesaream, Regiam Maiestatem.
Posonii Die 10. Maii Anno 1751.

Carolus Nedeczky de Eadem. m. p.

Sacrae Caesareae, Regiaeque Maiestatis, Dominae, Dominae Clementissimae Nomine, Reverendissimis, Reverendis, Honorabilibus, Spectabilibus ac Magnificis, Magnificis, item Egregiis et Nobilibus, nec non Prudentibus, ac Circumspectis, Dominis Statibus, et Ordinibus Inclyti Regni Hungariae, et Partium eidem adnexarum, in moderna Generali Regni Dietae Congregatis, hisce benignissime consignandum P. H. (Nemes Borso. I Vármege Levéltárából.)

Postquam Regni Commissarii Candidatorum Nomina adferentes, discessissent, mond továb az

ottani Levéltárban letett Ország Gyűlési Napló, Sede Archi Episcopali Strigoniensi vocante, Archi Episcopus Colocensis, aperto Sigillo, propria Suae Maiestatis Augusta Manu scripta Candidatorum Nomina perlegit in haec verba:

„Pro vocante Officio Palatinali propono:

Ex Statu Catholico:

Dominum Comitem Georgium Erdödy, Iudicem Curiae Nostrae;

Dominum Comitem Ludovicum de Batthyán, Pincernarum Magistrum.

Ex Statu Evangelico:

Dominum Baronem Paulum Rewai,

Dominum Baronem Emericum Zay.

Liberae Dominorum Statuum Electioni.“

Maria Theresia. m. p.

Kijelelés, és Elválásztás 1751. évi Május 11. történt, nem egyenkénti Szavazattal, hanem közfölkialtással. „praeunte Personali Georgio Fekete, communibus Suffragiis per Acclamationem electus est Comes Ludovicus de Batthyán.“

Ennyi világos, és il hiteles Bizonyosságok után, ki tagadhatná még? hogy az Alsó Táblánál ülő Egyházi Rendnek, és Szabad Királi Varasoknak, mint szinte Státusoknak, nem volna Szabad, pedig még határozó Voksuk, melet, Kivált Nádor Választáskor, nem annyiva egyenkénti Szavazattal, mint inkább Köz-fölkialtással gyakoroltak. Pálffy János is 1741. évi Junius 22-kén Föl-kialtással választott: „alta Omnium Voce: Vivat Ioannes Pálffy! Vivat! in Regni Palatinum electus.“ mi egyre megyen, akár fejenként voksoljon, akár pedig a töbivel fölkialtson, tsak hogy minden Státus Tag, Státusi Jogaival szabadon élhessen. Azért berekesztésül ismételve mondom: hogy a Közstátus Jog szükség képen meg ki-

vánja, mind a Négy Karnak Jelenlétét, és szabad Voksolását az Ország Gyűlésein; különben, ha a Határozatok nem épen érvénytelenek is, nem az egész Ország hírével, s akaratával történének.

Ezek után kívánja a Magyar Státus Rendszer, szóljak a Fejedelmeknek (Principum) s a Fölséges országló Ház Tagainak Tzimökről is.

Az Egyházi, s Világi Fő Uraknak első Jussok volt Fő Méltóságokra, hajdanában *Principatus*, mint a VI. §. IV. Béla királynak 1252. évi Oklevelében olvastuk; e fő tiszti Méltóságok később *Regni Baronatus* nevezettek, különösen a Nemzetségek Ágaiból valók, *Barones Naturales*: a többiek pedig királi, vagy is hivatalbeli Báróknak. — Mind ezek a természetes, és hivatalbeli Bárók elő jönnek I. Mátyás királynak némel frigy Levelében, melet 1488. évben Januar 21-kén Szász országí Vezérrel (Duce Saxoniae) Alberttel kötött, s vele szövetségre lépett:

„Isti autem nominatim se inscribere et obligare debent: Reverendissimus D. Archiepiscopus Strigoniensis, D. Archiepiscopus Ragusinus, D. Episcopus Agriensis. D. Episcopus Zagrabiensis. D. Episcopus Transylvaniensis, D. Episcopus Varadiensis, D. Episcopus Quinque Ecclesiensis, D. Episcopus Iauriensis, D. Episcopus Vaciensis, D. Episcopus Csanadiensis, D. Episcopus Boznensis, D. Episcopus Nitriensis, D. Episcopus Szirmiensis, D. Episcopus Modrusiensis, — D. Episcopus Tininiensis.

Item, Barones ex Officio in Hungaria: D. Palatinus Hungariae, D. Comes Curiae Regiae Maiestatis, D. Magister Thavernicorum Regiae Maiestatis, D. Thesaurarius Regiae Maiestatis (Magyar Királi Udvari Kamarának Elnöke) D. Marschalcus.

Item, Principes in Hungaria: D. Banus Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae (Corvinus János

Mátyás királ fia; tehát nem Hivatalára, hanem születésére nézve neveztetik Fejedelemnek) D. Despotus Serviae, D. Banus Boznae, D. Vajvoda Valachiae, D. Vajvoda Austriae (Zápolai István) D. Banus Machoviae, D. Banus Nandoralbensis, D. Banus Zeuriniensis, D. Comes Themesiensis, D. Comes Psoniensis. — Ezek majd mind Nemzetségi Ágaktól származottak; ezért, nem pedig viselt tiszti Méltóságukra nézve neveztetnek Principes, az az: Fejedelmeknek.

Item, Barones naturales in Hungaria (örökös Hivatalokat viselők) D. Dux Laurentius de Ujlak, DD. Comites de Frangepanibus, D. Comes Scepusiensis (Zápolai Nemzetség) DD. Comites de Sancto Georgio, et de Bozin (ezek különösen Grófoknak nevezettek) DD. Comites de Corbavia, DD. Comites de Zrinio, DD. de Losoncz, DD. de Perin, DD. de Rozgon, DD. de Bathor, DD. de Gara, DD. de Hederwara, DD. de Megyesallya, D. Ország de Guth, DD. de Ellerbach, DD. de Pamkirchen, D. Joannes Ernuth, DD. de Lindva, DD. de Pakos. — Ezek is jobadán mind Nemzetségi Ágaktól származtak, s fejedelmi Örökségeikről vették Barones naturales, született Báróságukat. Egybe lehet velök vetni a máj birtokos Grófokat, Bárókat, s Fő Nemeseket.

Item Civitates in Hungaria: Buda, Pest, Alba Regalis, Cassovia, Psoniensis, Sopronium, Leuthcsovia, Barthfa. Ezek is alá írták e frigy Levelet, melet egész kiterjedésében olvashatni Kaprainai István kézirati között B. in 4. Tom. XIII. p. 94—112. — Mi különön a Szabad Királi Várasokat illeti, ezek már 1402. évben is elő jönnek e féle Levelekben (L. Kovachich Suppl. ad Vestigia Comitior. Tom. I. p. 299.) 1452. évi Levélben, pedig Práynál Annal. P. III. p. 89.

Mostanában már tsak azok Fejedelmek (Prin-

cipes) kiket a királi Fölség különös Adomány Levele mellett emel e Fő Méltóságra. Ilen Fejedelm, többek közül a katholika Magyar Anyaszentegyháznak Főe, az Esztergami Érsek, s Ország Primása, Kit azért emlétünk megtisztelet okáért, mert Hazánkban, minden Fejedelmek közül, az Esztergami Érsekek azok, kik leg elsők, s leg régib idők óta élnek e fényes Méltósággal; mel Fejedelmi Méltóságban III. Károl Magyar királ erősítette meg az Esztergami Érsekeket 1714. évben. (Bel Mátyás: Hist. Hung. Nov. Tom. I. p. 534—537.)

A Fejedelmek királ Ó Fölségénél „Illustres Cognati.“ Méltóságos Atyafiak. Egyebeknél Celsissimi, Fő Méltóságuak.

A Fölséges országló Háznak Tagai, Kik ez előtt Celsitudines Tzimet viseltek, 1755. év óta Serenissimi, és Serenissimae mint a Fő Méltóságu Magyar Királi Heltartó Tanátsnak azon évi Május 2. kelt Kórlevele tartja:

„Quoniam Sua Maiestas Caesareo Regia, cum plenaria Augustissimi Imperatoris, et Corregentis Cointelligentia, diversis, iisque meritoriis rationum momentis, clementer permota, Archi Duces, et Archi Ducissas, velut natos Hungariae, et Bohemiae Regios Principes, et Principissas, tam Regiae Eorundem Progeniei, haereditarioque Iuri, quam et cum maxime conspicuis Europaeis Potentiis iam iam inuito, ipsas cum primis Regias Honorificentias concernente Ceremoniali Titulo cohaerente, Regiae Celsitudinis loco, Serenitatis, cum Praedicato: Serenissime, ea quidem ratione imposterum honorandos benigne resolvisset: ut ea praenotata Titulatura, non solum in verbali nuncupatione, et literali dicatura, ab Omnibus et Singulis: verum etiam in quibusvis occurrentibus Dicasteriorum Expeditionibus, in universis Regnis, et Ditionibus Suae Maiestatis haereditariis, ea ta-

men cum distinctione observetur: ut in literalibus dicaturis, Primogenito, Praedicatum: Serenissime Hungariae, et Bohemiae Regie Coronae Princeps, Archi Dux Austriae; reliquis vero, qui Hunc generitura sequuntur, Titulus: Serenissime Hungariae, et Bohemiae Regie Haereditarie Princeps, Archi Dux Austriae; prout et Archi Ducissis: Serenissima Hungariae, et Bohemiae Regia Haereditaria Principissa, Archi Ducissa Austriae, tribuatur.“

Ó Fölségé Fönséges Véreit Dilectio Vestra, Kedvességtök Tzimmel illeti.

Ezek után lássuk miként hivattak légyen össze hajdanában Ország Gyűlésekre a Magyar Karok, és Rendek?

9. §.

Magyar Karok és Rendek régenten Hirdetések által hivattak Országgyűlésekre.

A köztársaságban, mint Kézai Simonnak igen hiteles bizonyása után előadtuk, Hirdetők (Praecones, Nuncii) hívták egybe tanakodó Apáinkat; mel' ősi szokás később is még igen sokáig divatozott. Turótzai kor írója I. Béla királról (P. II. Cap. 46.) beszéli: „Misit etiam Rex clementissimus, per totam Hungariam Praecones; ut de singulis villis, vocarentur duo Seniores. (Szent Istvánnál is Lib. I. Cap. 3. §. 1. Seniores, Cap. 7. §. 2. Maiores, és §. 4. ismét Seniores) facundiam habentes, ad Regis consilium. Quo audito, non tantum hi, qui vocati fuerant: sed etiam omnes rustici et servi, cum universa plebe Hungariae, venerunt ad Regem, in Albam. Rex autem, et Episcopi, cunctique Proceres, videntes immensam multitudinem, timuerunt, ne forte irruerent in eos; et intrantes Civitatem, observarunt eam.“ —

E régi bevett szokást követék XIV. században is, mire bizonyság az 1308. évi Ország Gyűlésnek szinte Hirdetők által történt egybe hívása:

„In nomine Domini Amen. Anno eiusdem Millesimo trecentesimo octavo, indictione sexta, Mensis Novembrii die 27. Pontificatus Domini Clemen-

mentis P. P. V. Anno tertio, Reverendus in Christo Pater, et Dominus, Dominus Gentilis, Dei gratia etc. S. Martini in Montibus Presbyter Cardinalis, in Regno Ungariae, ac Partibus illi conterminis, Apostolicae Sedis Legatus — Post adventum — eiusdem — Budam, per Nuntios ipsius, et literas, pro eiusdem regni negotiis, suae commissis Legationis officio, promovendis feliciter, generali Praelatorum, ac Baronum, et Nobilium, aliarumque notabilium Personarum tam Ecclesiasticarum, quam secularium Concilio ad octavam festi beati Martini Confessoris tunc instantis solenniter convocato, circa ipsam Octavam, ad idem Concilium, eorundem Praelatorum, ac Baronum plurimi, et multitudo Nobilium, et Personarum ipsarum copiosa, personaliter: aliqui vero eorundem Baronum, quorum Personalem adventum ad idem Concilium longa distantia praepedivit, per Procuratores idoneos convenerunt... Cives etiam, et advenae copiosi.“ (Ignat. Batthyáni LL. EE. Tom. III. p. 11—12.)

E honi szokás felől sokkal körülményeseben értesít bennünket jelen Óklevél, melnek eredetie, Szeredai Antal szerint: Series Episcoporum Transsily. Albo Carolinae. 4. 1790. 67—69. 1. az erdéli nemes Káptalanszerben Fasc. 2. nro: 5. taláztatik:

„Venerabili in Christo Patri, Domino, Fratri Benedicto, Dei Gratia Episcopo Transilvano, Fratri suo Karissimo, Frater Ladislaus, per eandem. Archi Episcopus Colocensis, Aulae Regiae Cancellarius, mutuum et sinceram in Domino charitatem. Noveritis, quod Dominus Ladislaus Quintusque Ecclesiensis, et Iwanka Varadiensis Ecclesiarum Episcopi, Nuncii nostri, et omnium Episcoporum, qui Congregationi in Ecclesia

Colocensi interfuerunt, a Domino Rege sunt reversi, qui talem Ordinationem, cum dicto Domino Rege duxerunt faciendam, sicut in Tenore Litterarum ipsius continetur, quarum Tenor talis est:

Carolus Dei Gratia Rex Hungariae. Fidelibus suis universis Nobilibus, et aliis cuiuslibet Dignitatis, et Status, aut Conditionis Hominibus, in Regno nostro constitutis, quibus Praesentes ostenduntur, Salutem, et Gratiam. Cum nos, matura consideratione cum Praelatis, et Baronibus Regni nostri, Generalis Congregationis nostrae in Rakos futurae, Octavum diem Beati Ioannis Baptistae, proxime venturum, pro termino duxerimus assignandum, omnes, et singulos, qui se Regni nostri membra existimant, ad praefatum locum ac diem, autoritate Regia, praecipimus convenire. Nos enim omnibus, et singulis ad eandem Congregationem convenientibus, fide nostra Regia, sub Excommunicationis poena, per eosdem Praelatos lata, cui Nos, si secus fecerimus, sponte subiicimus, pronunciamus, quod ad eandem Congregationem venire, ibidemque consistere, atque ad propria remeare valeant libere, et secure, nullum per nos, seu nostros damnum, iniuriam, aut iacturam aliquatenus accepturi; nos enim fide nostra Regia mediante, sub eadem Excommunicatione assumptimus, Ecclesiarum Dei, Nostra, ac Regalia Regni nostri Nobilium, ac caeterorum Iura diligenter perquirere, ac ea, pro posse nostro, fideliter inviolabiliter observare. Datum in Temesvar, feria tertia proxima post Dominicam Invocavit. Anno Domini 1318.

Item, secundarum Litterarum Tenor talis est:

Carolus Dei Gratia Rex Hungariae. Fidelibus suis universis, Comitibus, Iudicibus, Castella-

nis, et eorum Vices gerentibus, ac aliis Officialibus suis, in Regno suo ubilibet constitutis, Salutem, et Gratiam. Quia cordi nostro Divinae Maiestatis Reverentia vehementer insidet, et ad eius Numinis cultum, mentis nostrae acies sedulo occupatur, Ecclesiarum quarumvis Iura volumus ab omnibus inviolabiliter observari, tanto nos credentes ante oculos Ipsius maioris dona gratiae proponi, quanto Sectatoribus eiusdem propensioris officii munus studuerimus impertiri. Quapropter Fidelitati Vestrae, Regia Discretione mandamus, quatenus Possessiones Ecclesiarum, Iura, ac alia Bona, in vestris Iurisdictionibus constituta, dummodo contradictio Legum non appareat, *ad requisitionem scilicet Antistitis, vel alterius Praelati*, si Parochia exempta fuit, in cuius Dioecesi Bona praenotata consistunt, his adeoque pertinere dinoscuntur, cum omni integritate restitui faciatis, manus vestras, atque aliorum, penitus retrahentes. Contradictores, atque Rebelles, digno supplicio impertientes. Ubi autem legitima Contradictio apparuerit, Partibus ad comparendum coram Nobis, Praelatis, Regni-que Nobilibus pro modo conditionis, propriique Status, diem et locum Congregationis futurae, peremptorium terminum assignantes. Datum in Temesvar, feria quarta proxima post Dominicam Invocavit. Anno Domini 1318.

Has autem Litteras, si necesse habetis, scriptas, mittam ad Curiam Regis, ut sigillatae nobis deferantur, quia praedicti Nuncii tantum pro se, ipsas sigillatas perceperunt. Haec tamen faciatis, in Coena Domini, solenniter publicari ad Populum, atque Clerum ubique, in immunitate sanctae obedientiae iniungentes, et mandantes: ut ad Octavas Festi Ioannis Baptistae ad nos in Apostag, quod

est prope Danubium, super Földvár, venire debetis, quem Locum nobis, et aliis Fratribus, ac Sociis nostris advenientibus, assignarunt, ut simul congregati, ad Locum Congregationis Regni accedere debeamus, habito prius inter nos Tractatu praevio et maturo. Datum Colocae, feria quarta proxima ante festum Annuntiationis Virginis Gloriosae, Anno 1318.“

„Reverendo in Christo Patri, Domino, Fratri Benedicto, Dei Gratia Episcopo Transilvano, Fratri nostro Charissimo.“ — Olvashatni Batthyáni Ignátnál is LL. EE. Tom. III. p. 156—157.

Valamint 1318-ban, ugy szinte 1338-ban is az Egyházi Rendnek Közbenjárására tartott Ország Gyűlést Károl; ki midön hatalmaskodott volna az Ország Karain, és Rendein, az Egyházi Fő Rendek koruk szokását követven, Romában keresének segedelmet; panaszoló Levelökben töbi között ezeket is fölhozván: „Vetitos esse generales Ordinum Conventus, in quibus Regni Status temperabatur (Cod. Dipl. VIII. 4. p. 323.) De ezek tsak közben vetve legyenek meg említve.

E fölhozott Óklevél szerint, az Udvari Cancellár petsétes Királi meghívó Levél mellett hirdetteté széltében az Ország Gyűléseket, külön az Egyházi Rendnek, külön a Nemességnek, s külön a Szabad Királi Városoknak. Az ide néző Tartományokra szinte külön irattak e féle Levelék; mire példa 1397. évről Tragur Várasa (Cod. Dipl. X, 2. p. 435—438.) Igy tartott ez tsak nem egészen 1495-kig, midön azon okoknál fogva, melek az 1492, 108. 1495, 25. s 26. Tzikkeben írvák, elhatározottat, hogy az Egyházi s világi Fő Rendek is fejenként hivatassanak meg, senki magát többé köz tanakodásból holmi szin alatt

elne vonhassa. Ezekre nézve, 1495. évet megelőző egyenkénti meghívó királi Leveleket nem igen lelhetni, egyéb a Vármegyéknek, társ Tartományoknak, Püspökeiknek, Apátaiknak, Prépotaiknak s Káptalanaiknak, ottani, s a honi Szabad Királi Városoknak külön, de egyetemben szólókat. Az öszve hívás pedig mindenkor csak királi Fölség akaratából történt, s történhetett; enek halálával, királ Aszonyok az Ország Nagyaival hívták egybe a Karokat, s Rendeket, vagy az Ország Nádora 1485. 3. 1618. 56. enek nem létében az Ország Birája; s ha ez sem létezett, a Fő Tárnok Mester; néha maguk az Ország Nagyai. —

Az Országos Gyülekezeteknek hiteles maradványi szerint, Fejedelem választásokra hajdanában, az egész Nemzet föl gyült; a Bétsi Kronika P. II. Cap. 36. írja Péter Királ korából: „Anno igitur regni Petri tertio, Principes Hungarorum et Milites, Consilio Episcoporum convenerunt.“ Hasonlót olvasunk V. István Királ Koronázásáról is (Cod. Dipl. VI. 2. p. 12—16.) hol Roland Bánnak jó emlézetére ezeket mondja Oklevelében: „cum divina manus, tandem regnum patris nostri, ad manus nostras, iure successorio, universaliter (mert István ez előtt csak Vezérségben, Ducatus, országolt) convertisset; universi fideles nostri, tam ecclesiastice persone, quam servientes regales, qui tempore coronationis nostre in integrum (az egész Országgra nézve) immensam Congregationem apud Albam fecerant, tam pauperes, quam divites, coronationem nostram videre cum gaudio expectantes, Voce in altum communiter elevata, huiusmodi commendationem, de persona sua, ad nostras aures regias extulerunt: Noveritis, in regnum integrum Rex consurgens! inter omnes Barones, illustriſſ memorie patris vestri, et vestros, hunc

Rolandum Banum, in omni bonitate, et odore bone fame illibatum, cunctis temporibus, secundum Deum, et homines, commendabiliter deguisse; et debere adhuc in posterum exaltari, gratia vestra regia mediante.“ — Az il Gyűlések gyakorta ol népesek voltak, hogy a jelen levők száma nyoltzvan ezeret is meghaladott. Szemmel látó tanu Ranzán Péter Indice II. Pest Városa leírásában: „Is locus apud universos Hungaros fama inclytus, ugy mond; nam in eius agro eligi Reges Hungariae consveverunt. Quo enim tempore eligunt sibi Regem, fieri solet totius Regni, et Optimatum, et Capitum Populorum Conventus adeo frequens, ut numerus Convenientium, saepe excedat summam octvaginta millium armatorum hominum, quorum pars maxima, equis vehuntur. Et quod est admiratione dignum, nihil ulli deest, quod ad victum abunde pertineat.“ Tsak ugyan Turótzai kor írója P. IV. Cap. 3. „Maria Regina, cuncto in unum convocato Nobilium coetu, ugy mond, ipse Sigismundus Marchio — in Regem inunctus extitit.“ — De ilen közönséges egybe hívás, más alkalommal szinte megtörtént, mel szokás az 1492, 108. és 1495, 25. és 26. Tzikkekből is kitetszik.

Voltak idők, mikor Vármegyékből, és Szabad Királi Városokból tsak ketten, hárman, négyén hivattak meg; az Egyházi, és Világi Fő Bendek pedig fejenként fölgyültek, jelesen 1397-ben a Temesvári Gyűlésre, melről Sigmond ezeket hagyá emlékezetben: „ea propter consuleudum circa praemissa, aliaque ardua nostra, et dicti Regni nostri negocia fore existimavimus, universosque Praelatos, Abbates, Praepositos, et Barones Regni nostri. Nec non de quolibet Comitatu ipsius Regni nostri singulos Quatvor probos et Nobiles Viros plena potestate ceterorum consociorum ipso-

rum ad omnia ordinanda fungentes in *Themesvár* ad festum *B. Michaëlis Archangeli*, cuius iam revolutio praterisset annualis, pro Congregatione, et Consilio generali deducendis fecimus accersiri.“ (Cod. Dipl. X. 3. p. 205.) E Gyűlésen ott voltak a Szabad Királi Városok is; Traguriak Követeiknek Utasításába iratták: „Super custodia Regni, si vos petierit (*Sigmond Királ*) vos respondere debeatis, quod Regnum Hungariae magnum est, nos ignoramus passus, et contradam; igitur non sumus tantae discretionis et potentiae, quod sibi nos possimus consilium impertiri, ipse sapiens est Dominus, et meliora consilia, et salubriora nostris, potest habere, et habet.“ Ha pedig pénzbeli segedelmet kérne, mondanák: „quod prius possunt haberi capita nostra, quam inde (*Tragur Városából*) extrahere pecuniam“ sat. (Cod. Dipl. X. 2. p. 435—438.)

Az 1432-ki Ország Gyűlésről pedig ezeket mondja némel *Levelében Kovachich Mártonnál* (Suppl. ad Vestig. Comitior. Tom. I. p. 338—342) „una cum eisdem Praelatis, et Baronibus, nec non plerisque aliis Viris Ecclesiaticis, ac diversorum Comituum dicti Regni nostri potioribus Nobilibus; item Civitatum nostrarum Budensis, Pesthensis, Albensis, Strigoniensis, Cassoviensis, Posoniensis, Thirnaviensis, Soproniensis, Zegediensis, ceterarumque Iudicibus, et Iuratis Civibus, per Nos ad hoc in ipsam Civitatem nostram Budensem vocatis, et accersitis.“ — Meg említenédő ugyan ott 326. lapon 1419. évi *Posoniakat* meghívó *Levele* is.

Kaprinai István Historia Diplomatica Tzimü jeles Munkájában több e féle meghívó *Level*eket közlött, melek tsak nem általában mind a Szabad Királi Városokat illetik, s időről időre folton igazolják, hogy az Ország Gyűlésein mindig Szé-

kök, és Szavazati Joguk volt, melben őket még az 1608. Koronázat utáni I. Tzikkis, noha már annyiból, hogy később e Törvény Tzikk félre értetett, gátolva, de még is meghagyá; mert már ez előtt Státust tevének.

Forditsuk figyelmünket az Egyházi Rendre is, és lássuk mint tartá fön Státusi Jogait az Ország Gyűlésein ?

10. §.

Miben állott, s minő időszakra lehessen, és
kelljen az Egyházi Rendnek Szavazati Jogát
helheztenni?

Az Egyházi Rendnek Szavazata is, mint a többi Státusoké, Közstátus Rendszer értelmében, állott, s áll Szabad Akaratának Szabad Kimondásában; eben helhezteté a Státusi Jogot az 1708. évi Ország Gyűlés is, mit az akori környülállásokban e kép fejtettmeg: „Circa haec notanda veniunt:

1o. Regnum Hungariae ex Quatvor Statibus constare, utpote: Ecclesiastico, Baronum item, et Magnatum, nec non Nobilium, et Civium Liberrum ac Regiarum Civitatum.

Isti Quatvor Status Regnicolarum nomine, de Lege Regni Art. 1. Anni. 1608. post Coronationem, lucidissime demonstrante, intelliguntur; ad Diaetas convocantur, Regem electum inaugurant et coronant, Leges, ad Regis Confirmationem condunt, et denique, Omnia in Generalibus, Conventibus mutuo Consilio, et Consensu Regiae Maiestatis concludunt et perficiunt.

2o. Inter praemissos Quatvor Status, Ecclesiasticus, velut ratione sui Officii dignior Sacculari, Primus habetur, in quo nomine Archi Episcopi,

Episcopi, Praelati, Abbates, Praepositi, aliaeque Personae Spirituales comprehenduntur; et cum his Barones Regni, qui alias pro Ministris Regis habentur, et suprema Regni Officia tenent, suas ordinatas habent sessiones; ex horum numero recensentur: Palatinus, Iudex Curiae, Banus, Tavernicorum, Agasonum, Cubiculariorum, Ianitorum, Pincernarum, Dapiferorum, et Curiae Magistri, nec non Temesiensis, et Posoniensis Comitatum Comites. Demum Magnates, ut sunt Supremi Comitatum Comites; item Dignitate, aut nativitate Comites, et Liberi Barones, Secundum constituunt Statum. Tertium vero Nobilitas. Quartum denique Liberae et Regiae Civitates repraesentant; potiorumque, non numero, sed valore, et pondere Vota consistunt penes primos duos, Ecclesiasticum utpote, et Baronum, ac Magnatum Regni Status. Ad quos quidem, in Regni Diaetis per posteriores duos, utpote Nobilitatem, et Civilem Status invenitur referri, et cum approbatione eorundem concludi solet, et sine horum Consensu, nihil omnino stabiliri potest.“ — (Epistolae Archi Episcoporum Georgii Strigon. et Pauli Colocen. e Comitibus Széchényi Pest. 1807. 8. p. 313—314.)

Ezen Széki, és Szavazati Jogát pedig Szent István Királynak országglása óta soltonosan gyakorolja a Prelátusok Rende, noha voltak idők, mint 1608. midőn némel Tagaiban, valamint jelenkor az Alsó Táblánál ülő Clerus, másik Státus által megtámadtatott. De hogy ne lett volna Széke, és Szava Ország Gyűléseken? Ha Szabad Királi Városok ott ültek, és szavaztak, Ó sem lehetett alázatosab sorsban, hanem a Nemességgel minden tekintetben egy sorsu, és állapotu volt. Mit ere nem figyelmezők is már észre vehettek a Közstá-

tus Jogból, s elő sorozott feles számu Óklevelék-
ből, melek az Egyházi Rendnek ezen Jussait hiven
nem tsak kijelentették, hanem Ót, mint külön Stá-
tust, a töbi háromtól nyilván, s világosan megis
különböztetik.

Azért föl hagyván egyéb Bizonyságokkal,
meleket még egyre halmozhatnék, legyen néhány
elég:

Szent László Királ I. Törvény Könyvének Be-
vezetésébe iratá: „Anno Incarnationis eius Mille-
simo Nonagesimo Secundo, XII. Kalend. Iunii, in
Civitate Szabolch Sancta Synodus habita est, Prae-
sidente Christianissimo Ungarorum Rege Ladislao,
cum universis Regni sui Pontificibus, et
Abbatibus, nec non cunctis Optimatibus,
cum testimonio totius Cleri, et Populi.“

Itt ugyan Pontificeseken kívül, tsak Apátok,
és totus Clerus emlétetnek; mert azon idő
tájban nálunk még tsak Szent Benedek érdem-
dús Fiai, ezek a Magyar Hazával egy koru Szer-
zetesek léteztek. Közülök Ascricusra bizá a nagy
első Szent Fejedelem a romai Követséget, ő hozá
meg II. Sylvester Pápa Apostoli Aldomását Leve-
lével, Szent Koronánkkal, s a kettős Kereszttel,
melet a Magyar nemzet, mint Keresztenség diadal-
mas Jelét, Hazája Tzimerébe föl vevé, s vala-
hányszor ditső Királait fölkeneté, Apostolságuk
Jeléül kezökbe adá. Így tett még 1440. évben is:
„induto praefato Domino Rege nostro, illis
omnibus paramentis, et indumentis,
Sanctissimi Primi Regis nostri, atque
oblatis eidem, ac manibus suis traditis
Gladio, Sceptro, Pomo, ac Cruce Le-
gationis Eiusdem Sancti Regis.“ —
(Práy Annal: P. II. p. 347—348) — Jelenkor is
Apostoli Királaink előtt vitetik a Kereszt.

Szent Benedek nagy érdemű Fiai voltak, kik a pogányság setétségében ülő Apáinknak hirdették az Evangélium Világosságát széles e Hazában. Segedelmökkel ment végbe az üdvözítő Hitnek fölvétele, a Magyar Nemzetnek Megtérítése. Ők, Nemzetünk Apostoli, adának a zsenge keresztén Magyar Anyaszentegyháznak Érsekeket, Püspököket, Kanonokokat, Cancellárokat, sat. Ők voltak az első Oktatók, és Tanítók az akoriban virágzó Tudományokban is. Apostoli buzgóságuknak köszönhetjük, hogy már Szent István királ alatt találkoztak, kik közülök magyar nyelven hirdették Isten igéjét. Örömmel telve olvasom Szent Gellért Püspöknek egykoru Legendájában (Sancti Gerardi Scripta et Acta, edita opera Ignatii Comitis de Batthyán Episc. Transilv. Albo Carolinae 1790. 4. p. 326. et sequ) emez emlékezetre méltó, s magyar szívet élesztő sorokat:

„Igitur ad imperium Regis (Sancti Stephani) congregati sunt monachi de diversis regni monasteriis, de (Péts) Waradino duo, Stephanus, et Anselmus, de Zaladino duo, Conradus, et Albertus, de Beel duo, Crato, et Thazlo, de monte Pannonie quatuor, Philippus, Henricus, Leonhardus et Concius: Hy decem Presbyteri erant et viri literati, quos Chanadinus Comes in currum suum ponens, et in dyoecsin chanadiensem ducens, et primo quidem in Orozlanos, ubi monasterium in honore beati Georgii martiris edificabat, qui in eodem habitaverunt... inter prefatos vero monachos erant septem viri literati, et ungarica lingua interpretes expediti, videlicet Albertus, Philippus, Henricus, Conradus, Crato, Thazlo, et Stephanus, qui etiam per se populo verbum Dei predicabant, per ipsos enim tota Chanadina provincia sacri eloquii (flumine) extitit irrigata, qui

archi diaconatus habentes, edificabant ecclesias in urbibus, et villis: populus autem, licet adhuc nove plantacionis existeret, tamen verbum Dei ferventi spiritu audiebat... isti sunt primi Canonici in monasterio beati Georgii ordinati, quos Episcopus (Szent Gellért) sub maxima diligencia nutrebat, eo, quod non essent alienigene, sed patriote, quatenus per eos Ecclesia Dei posset magnificencius exaltari.“ sat.

Ha Szent Gellért első Tsanádi Püspök, ki nem tudott magyarul, még is gondosan ápolá a magyar ajku Kanonokait, nem mondhatni, hogy a romai katholika Hit a Magyar nyelvet elnyomta volna, annál inkább nem, mert még a XII. századbeli Mise mondó könyvbe is, melben a leg régib halotti magyar Beszéd taláztatik, bele iratott „Fiat sermo ad populum.“ az az: Mise után tartassék Beszéd a Néphez. Ezen Utasítást pedig jóval régib még Kálmán királ alatt tartott Egyházi Gyülekezeten hozott Rendelet előzé meg: Caput II. De Sermone ad Populum. „In omni Dominico die, in maioribus Ecclesiis Evangelium, et Epistola exponatur Populo: in minoribus vero Fides, et Oratio Dominica.“ — Péterffy Concil. P. I. p. 55. — Ezt sem kellett elhalgatnunk.

Kanonokokat emlét Hartvic is Szent István királ életében: „In capite quoque mundi roma sub tytulo prothomartyris stephani, duodecim canonicorum congregationem... statuit.“ — honbelieket pedig maga a Szent királ hoz elő: „venimus ad Castrum nostrum Nitra, Sacerdotes Presbyteros invenimus, ugy mond, qui se capitulares Canonicos Ecclesiae B. Emerami martyris in dicto castro nostro Nitra situatae nominabant.“ — (Cod. Dipl. I. p. 285.) — S az 1397. évi Egyházi vizsgálat Batthyáninái LL. EE. Tom. III. p. 303. „Idem Praepositus, et Capitulum (Strigoniense) concor-

diter responderunt: quod, sicuti ipsi sciunt, et scire possunt; Quando dicta Ecclesia Strigoniensis fuit fundata per Beatum Stephanum Regem, in Metropolitanam, eodem etiam tempore, ipsum Capitulum fundatum fuit.“ A Káptalanok tehát egykoruak az Érsekségekkel, s Püspökségekkel.

Szent Benedeknek ditsért magyar Fiai üdvös befolásukkal s példás életökkel tsak hamar köztiszteletet gerjesztettek az egész Országban mind magukra, mind a Hitre nézve. Ez okból leg nagyob vetekedéssel rakattak annyi Apátságok, később többi Szerzeteseknek Prépostságok, feles számú Monostorok, mert a Hitnek föntartására, s Népek oktatására szükségesek valának.

Apáinknak ezen buzgóságukban is el kell esménnünk a kegyes Isteni Gondviselést; mert ha az Egyházi Jóságok hajdanában mind világi kezekre jutnak vala, gondos Utódaik nem rendelkezhettek volna az 1548. évi 12. Törvény Tzikk értelmében: hogy az eloszlott Káptalanok, Apátságok, és Prépostságok Jozsági a katholika Hitnek föntartására néző Intézetekre forditassanak. Ekép jöttek létre nálunk a Religiói, Tanulmányi, s Egyetemi kegyes Alapítványok, melek még most sem volnának, ha jámbor Apáink az Egyházi Rendnek Jóságokat nem ajándékoztak volna.

Közstátus Jog után, melben ditső Szent István királ az egész Egyházi Rendet részesiteté, az 1298. évi Ország Gyülésre is megjelent: „Dominus Andreas... Congregationem indixit generalem ad hoc: ut (per) Praelatos, et Viros Ecclesiasticos, nec non Nobiles huius Regni, exclusis quibuslibet Baronibus, prout moris est, huic Regno casuro, et per nimios vastus diminuto, salubriori consilio, quo posset, subveniretur... Nos itaque... Episcopi, apud Ecclesiam fratrum Minorum in Pest, An-

no Domini 1298. in festiuitate beati Dominici Confessoris, cum omnibus Nobilibus Hungaris, Siculis, Saxonibus (Szász Palgárokkal, mert minden régi Szabad királi Város német eredetű, mint azon kori Privilegiumaikból bizonyos; itt tehát nem csak az Erdeli Szászokat kell értenünk, mert ezek a Magyar, és az Erdel Országi Gyűlésekre szinte jártanak; hanem a honi, s az Erdeli Szabad királi Városokat is) Comanis in unum convenientes, excepta auctoritate, et consensu Domini Regis, et Baronum totius Regni, prout moris est, invocata Spiritus Sancti gratia, tractare coepimus de his, per quae Regiae magnificentiae, et Statui Regni totius, ac Ecclesiae, et Ecclesiasticarum Personarum, et Ordinum salubriter consuleretur.“ —

E Gyűlésen hozott Törvényeknek berekesztésében mondatik: „Et quia saluberrima Statuta Regia, honori et Statui Regnicolarum magno remedio proficientia, si a praedictis Venerabilibus — Patribus, et ab Incolis totius Regni Hungariae, de legali consensu Domini Regis, et Baronum processerint, prout in superioribus est expressum... concessa debitam reperiant firmitatem, inprimis Rex, et Regni Barones, Sigilla sua adiicientes, Sigillis Praelatorum huic chartae Statutorum apposuerint.“ (Batthyáni Ignátz LL. EE. Tom. II. p. 506—511.)

A nagy tudományu Püspök e Törvénynek fölhozott szovaira: „Exclusis quibuslibet Baronibus, prout moris est.“ az 507-dik lapon, m, be-tű alatt il észrevételt irt: „Complures, qui haec legerunt, multo plures, qui haec nunquam viderunt, sed auditione, eaque satis vaga, perceperunt, hanc nostram Synodum, perpetuis addicendam tenebris pronunciarunt, existimantes, omnem Clerum a Baronibus Regni secessionem fecisse, secessionem hanc ex male intellecta vocula „Exclu-

sis Baronibus.“ subinferebant, errant profecto illi, quia neque ad morem aevi respexerunt, aevo quippe illo vox *excludere* accipiebatur pro *adfluere*, et *confluere*; sic confluxus aquarum, medio aevo *Exclusus aquarum* dicebatur; poterant autem ex ipsis verbis Synodi evidenter perspicere, non fuisse secessionem a Baronibus factam, non fuisse Barones exclusos: ipsa enim Epigrapha id docet „Constitutiones per Praelatos, et Barones, ac Nobiles Regni Ungariae.“ Illud certe dici non potest; moris fuisse, *excludere* Barones a Comitibus, illud ergo Baronibus evenit, quod moris est, unde sequitur, *To exclusis* sensum habere, quem aevo illo habuit, id est: confluentibus quibuslibet Baronibus, quibus verbis amplissima innuitur frequentia. Accedit, quod paulo post, provocent Praelati, *ad auctoritatem et consensum Domini Regis, et Baronum totius Regni*, qua id fronte poterat fieri, si a Baronibus quibuslibet, secessionem fecerunt Praelati?“

Hogy is petsétölhetik vala meg az Ország Bárári e Törvényeket, ha szerzésök alkalmával személők szerint jelen nem lettek volna; heles tehát Batthyáni Ignáznak magyarázata. Tudom, néhai Kovachich Márton Suppl. ad Vestig. Comitior. Tom. I. p. 93. c., betű Jegyzékében egészen más értelem-ben volt: de okai, melek nem meggyőzők, egyedül „*exclusis Baronibus, ut moris est.*“ kitételeken épülnek; pedig az 1276. évi közel koru Ország Gyűlés is ellene mond, melről ifjab Elsébet királ aszony Fejér Györgynél (Cod. Dipl. V. 2. p. 373.) il bizonyóságot teszen: „*Domino Bela Rege, et Domina Maria, charissima consorte eiusdem, de medio sublatis, in communi congregatione, et conventionione omnium Nobilium, et Procerum Regni, de consilio et beneplacito Domini regis Stephani, soceri nostri, et*

Dominae Elisabeth reginae, consortis eiusdem, socrus nostrae perdilectae, ordinatum et stabilitum fuerat, ut possessiones quorumlibet Nobilium indebitae alienatae, redderentur et restituerentur, omni iure.“

Ki is hinné, hogy közép korban, a hatalmas Úri fő Rendek elszivelték volna kirekesztésöket, melet mostanában sem túrnék: valamint az Alsó Táblánál ülő Egyházi Rend, s a Szabad Királi Városok sem nézhetikél. — Azonban, akár jelen voltak az Ország Úri fő Rendei, akár nem, én ugyan e különböző két véleményért, senkivel sem szállok perbe. De még il rendkívüli esetekből nem következtethetni, mintha ara, hogy a Törvények érvényesek legyenek, mind a Négy Karnak Jelenléte, a Közstátus Jog után megnem kívántatnék; e féle eltérések Szabálul nem vetethetnek. Még a Szabad Királi Városoknak megszorított állapotukat sem lehet itt tekéntetbe venni, mert e megszorítás az 1608. évi koronázat utáni I. Törvény Tzikknek vissza értéséből eredett, azért is mind ez ideig törvényesnek tartatik, holott különben van a dolog, mint a 12. §. meg értendjük.

Az 1299. évi Ország Gyűlésen szinte jelen volt az Egyházi Rend: „Nos Frater Iacobus Praepositus, et Conventus Sancti Stephani, Ordinis Praemonstrtensis de Promontorio Waradiensi, universis et singulis Christi Fidelibus, ad quos praesentes litterae pervenerint, significamus, memoriae commendantes: Quod cum Nos Praepositus cum maiori parte Conventus nostri, ad generalem Regni Congregationem, in locum Rakus vocatum, pro statu bono Regni reformando, et Ecclesiae nostrae, accessissemus: Venerabilis Pater E. — Appellationem, mandato et nomine Domini Andreae, Dei Gratia Illustris Regis Hungariae, et Domini Ioannis Archi Episcopi Ecclesiae Celocensis, et

Capituli eiusdem, et omnium aliorum Episcoporum, et Capitulorum Cathedralium, utriusque Provinciae Strigoniensis, et Colocensis, Baronum, atque Nobilium Regni Hungariae factam publicavit.“ — (Kovachich Suppl. ad Vestig. Comitior. Tom. I. p. 226.)

Mel Óklevélre meg jegyzé: „Iam tum Capitula Cathedralia, et a potiori, ut reor, prae Conventibus Monachorum, etiam Canonicorum Regularium in Comitibus Generalibus locum habuerunt.“ De ha ott voltak az Apátok, és Prépostok alatt levő Szerzetesek, miért nem lettek volna jelen a társas Káptalanok Kanonoki is? Kovachich tsak székes egyházi Kanonokokat emlét.

E foltonosan gyakorlott Jogát az Egyházi Rendnek igazolja azon Óklevél is, mel Robert Károlynak a mái Budavári fő Templomban 1309. véghez ment koronázása alkalmával le tett hite felől szól: „In praefata quoque Ecclesia Sanctae Mariae Venerabilibus in Christo Patribus M. Agriensis, Aba Vaciensis, P. Quinque Ecclesiensis, B. Vesprimiensis. A. Zagrabiensis. B. Cenadiensis, L. Sirmiensis, et G. Bosnensis Episcopis, ac P. Scepusiensi Praeposito, aliisque Praelatis, et Clericis religiosis, et secularibus, Ministro Minorum, et Prioribus Praedicatorum, et Heremitarum Sancti Augustini Provincialibus, eteorum, ac Sancti Benedicti, et aliorum Ordinum Fratibus, Nobilibus, insuper Civitatibus, et popularibus Civitatum, Castrorum (hadi Nemesek) et Villarum, atque Locorum Regni Hungariae, in multitudine copiosa praesentibus, praefatus Dominus Carolus Ungariae Rex — iuravit.“ — (Kovachich Vestigia Comitior. p. 170—175.)

Nagy Lajos is 1342. „unanimi Praelatorum, Baronum, et Nobilium Regni sui Voto, et Intentione in Alba Regali — solenniter et honorifice fuit coronatus.“ (Suppl. ad Vestig. Comitior. Tom I. p. 279.)

Valamint Nagy Lajos Királ, ugy szinte leánya I. Mária volt országló Aszonyunk Prelátusok alatt kétségen kívül szinte az egész nagyobb Egyházi Rendet, az az: Érsekeken, Püspökökön kívül, az Apátokat, Káptalan és szerzetes Prépostokat, Káptalanaikkal egyetemben értették, mire bizonyosságunk Sigmondnak 1388. évi levele: „Pridem, ut puta, in Dominica Ramis Palmarum, in Anno Domini 1387. tunc evolutu, universis venerabilibus Patribus Archi Episcopis, Episcopis, aliisque Ecclesiarum Praelatis, et omnibus indistincte Baronibus, Nobilibus, et Regni nostri Proceribus, ad Albam Regalem, solito more convenientibus, et eorum Vota, nemine discrepante, in nostram personam condorditer dirigentibus, nos cum solita solennitate, in Thronum regalem — — condescendentes, Diademate inuncti sumus et coronati.“ (Kovachich Suppl. ad Vestig. Comitior. Tom. I. p. 288—289.)

Ugyan ott 294. lapon mondja Sigmond 1397. évi meghívó Levelében: „Ea propter, consulendum circa praemissa, alia quoque ardua nostra, et dicti Regni nostri negotia fore existimavimus, universosque Praelatos, Abates, Praepositos, et Barones Regni nostri, nec non de quolibet Comitatu ipsius Regni nostri, singulos quatuor probos, et nobiles viros, plena potestate ceterorum consociorum ipsorum ad omnia ordinanda fungentes, versus Themesvár, ad festum B. Michaëlis Archangeli nunc praeteritum, pro Congregatione, et Consilio Generali de-

ducendos fecissemus accersiri, nobisque una cum eisdem inibi existentibus.“

S a következő 295. lapon közlött 1402. évi Óklevélnek kezdete ilen: „Nos Praelati, Barones, Nobiles, Proceres, ac Civitates Regni Hungariae universi recognoscimus, et notum facimus publice per praesentes.“ sat. — De minek ennyi egyre halmozott Bizonyosságok? miután már a 3. Szakaszban megmutattuk: hogy minden időbeli Törvényeink, a Prelátusok alatt az egész nagyob Egyházi Rendet az az: Érsekeket, Püspököket, Apátokat, szerzetes, és káptalanbeli Prépostokat Káptalanaikkal egyetemben értették, s értik mostanában is, még az 1608. Koronázat utáni I. Törvény-Tzikk is. Azért inkább fogjunk, e homálos Törvény Értelmének fejtegetiséhez s magyarázzuk meg az akori szomorú környülményekből, mi okoknál fogva hozott légyen?

11. §.

Az 1608. évi Koronázat után hozatott I. Törvény-Tzikknek valóságos okai, és igazi értelme az Egyházi Rendre nézve.

A régi Törvények homálos értelmét tsak a Történetek nyomán lehet világosságra deríteni, ha hozatásuknak okai fölfödöttenek. Minden egyéb Glossák tsak tévutakra vezetnek; mint a közeleb idők szomorú tapasztalási igazolják, midőn e Törvény-Tzikk hol egy, hol más értelemben vetetett. Belőle már a lefolt Századokban holmi ferde s káros következtetések jöttek napfényre, és háromlottak kivált Szabad Királi Városokra, melek tsak nem mindenkor e Törvénynek erejénél fogva igyekezének a többi Státusok Szavazati Jussaikból egészen kiforgatni.

Az Alsó Táblánál ülő Egyházi Rend, sőt még a választott Püspökök ellen is, 1825. év óta töle költsönöztetnek holmi fegyverek, igyekeztvén némelek azon lántz szemeket, melek Országunk kezdetétől fogva egybe kötik a Magyar Négy Státust, nem különben, mint hajdanában Nagy Sándor Gordius tsumójával teve, egy halálos vágással szerte tépni. De veszedelmes törekvések ezek, me-

lek minden Honát szerető, s ennek boldogulását kívánó hazafit méltán keserűségre fakasztják, mert szerentsétlen meghasonlásra mutatnak. — Helén lészen tehát az ókleveles Magyarázat.

Az Egyházi Rendnek kivált Reformáció óta meg támadtatott Jussait leginkáb Botskai István Erdeli Fejedelem kezdé korlátok közé szorongatni. Viselt hadakozásainak keserű gyümöltsei az 1608. évi Törvények is. De mi ezeket inkább Báthori Gábor Fejedelemmel a hadakozó Hajduknak 1609. évi September 13. Váradon kelt Adomány Leveleléből mondatjuk el:

„Quod cum Annis superioribus, a Praefectis, Capitaneis, aliisque Officialibus Sacrae Caesariae Maiestatis, Regnum Hungariae, in antiquis suis Legibus, et Praerogativis Nobilitaribus, multis modis offensum; et quod gravius, molestiusque fuit, in recepta et consveta Evangelicae, Orthodoxaeque Religionis Libertate, Magnates, Proceres et Nobiles, ac universi Incolae eiusdem, graves passi Persecutiones, offensas; post multas Querelas et Supplicationes non exaudití, ac tandem, post publicas etiam Regni Protestationes, nullo Remedio adiuti, ex parva Scintilla primum, deinde, occasione se commode offerente, contra infensos Suae Maiestatis Caesariae Exercitus, pro vindicanda Legum suarum Libertate, coactive, Arma necessaria, Authore et Duce Serenissimo quondam Stephano, Dei Gratia, Hungariae, Transylvaniaeque Principe, Domino et Affine Nobis observandissimo, piae memoriae, desideratissimo; ac deinde post varias Militum Excursiones, Praeliorumque, et Bellorum Eventus, a Serenissimo Domino Mathia secundo — — de restituenda Religionis, et praeattactarum Regni Hungariae Legum Immunitate — — idem Dominus Stephanus Princeps, una cum Regnicolis admonitus; illico Arma infesta deponere,

et in gremium Suae Caesareae Maiestatis Clementiae, se se inclinare non solum parati fuerunt; verum simul et semel, cum Turcis, et Sua Caesarea Maiestate, ac Regno Hungariae, toti Orbi proficuum, et salutarem Confoederationem optatamque (qua etiam ad praesens utimur) sanxerunt Pacem.“

Ezekhez járult még az elviselhetetlen Török-iga is, mel a nagyob Clérust a curatus, vagy kiseb Clérussal egyetemben csak nem minden Megyéiből kiszoritá. Szomoru állását a Magyar Katholika Anyaszentegyháznak előnkben terjeszti XIII. Gergel Páának jelen Bullája, melet 1584. küldött Draskovith György Kalotsai Érseknek:

Venerabili Fratri Georgio Draskovitio Archi-
Episcopo Colocensi:

Venerabilis Frater noster, Salutem, et Apostolicam Benedictionem. Redit isthinc dilectus filius Franciscus Ditlevius, quem Fraternitas tua, caeterique Hungariae Episcopi, ad Nos miserunt. Ex ipso facile intelliges, quam gratum Nobis fuerit vestrum Officium Nobis, Sanctaeque et Apostolicae huic Sedi praestitum, cognosci etiam de nostra paterna tui, caeterorumque Fratrum, Ecclesiarumque istarum sollicitudine, summoque desiderio Vobis omnibus satisfaciendi cum caeteris in rebus, tum vero in iis, quae ad Catholicae Religionis amplitudinem, Animarumque Salutem pertinere possunt. Quam quam autem persvasum habemus, Fraternitatem Tuam, Episcoposque alios nulla in re, pastoralis Officio, et Muneri deesse, idque etiam optimi Viri confirmant: tamen facere non possumus, quin hortemur Eos, quorum Dioeceses aliqua ex parte in Turcae ditione sunt, ut frequenter eo mittant Sacerdotes, caeterosque idoneos Viros, quorum opera tum docendo, tum Ecclesiasticis Sacramentis administrandis Christia-

norum Reliquiarum, quae illis in locis sunt, Saluti provideatur, praesertim cum id Turca minime prohibeat. Hortamur igitur omnes; damus enim ad caeteros quoque literas eodem exemplo; ut hanc curam suscipiant Deo gratissimam. Deus benedictus amplectatur Fraternitatem tuam, tueaturque Sua gratia, dirigatque cogitationes, atque actiones tuas omnes ad sui Nominis gloriam, commissique tibi gregis Salutem. Datum Romae apud S. Marcum, sub Annulo Piscatoris, Die Prima Septembris 1584. Pontificatus nostri Anno tertio decimo.“ (MS. Kaprinai C. in 4. Tom. I. p. 279—281.)

Az Egyházi Rend tehát csak nem földön futóvá lett; a Káptalanok, Apát és Prépostságok elpusztultak, nem lévén Török birodalom alatt sehol is bátorságos megmaradás. E leverő helhezetben a Püspökök többnyire a Városokban lakó Jesuitákra bizák a XIII. Gergel Pápa által annyira ajánlott Missiokat. Kik hogy lelkeszi s oktatói hivatalaiknak megfelelhessenek, Rudolf Királ az 1548 évi 12. Törvénytzikk következtében nékiek ajándékozá a Turótzai Prépostságot, s ezen állapotuknál fogva, mint birtokos Szerzetes Rendet, minden alkalommal az Ország Gyűléseire is meghívta. Eben bátyját öttse Mátyás 1608. szinte követvén, a Sellei Jesuitákat, mert ők birták a Turótzai Prépostságot, Levele által az Ország Karai közé gyűlteté; mi az Ellen-Párt vélekedése szerint a bétsi Frigynek 8. Tzikkébe ötközőnek látszott, bátor elég világosan bele iraték: „Ungari non consentiunt; quo Iesuitae in Regno Hungariae Iura stabilia et possessionaria habeant et possideant. Sua tamen Maiestas Iuribus suis inhaeret.“ Ugy is lett, mert ez után is nem csak birtokaikban maradtak, hanem az Ország Gyűléseire is megjelentek. — Az Ellen-Fél tehát Illésházi István

vezérlete alatt mindeneket elkövete, hogy az Ország nagy része előtt ol igen gyűlöletes Jesuiták kizáratassanak az Ország Gyűléseiből, ere mutatnak az 1608. Koronázat után hozott I. Törvénytzikknek eme szovai „*Quoniam ex pluralitate Personarum; per Suam Maiestatem Regiam, ad Generalem Regni Diaetam convocatarum, nonnullae aliquando inaequalitates, emergere consveverunt. Idcirco, ad abolendos quosve defectus, et difficultates, quae sub nomine Statuum, et Ordinum Regni nonnunquam irrepserunt, visum est Regnicolis concludere; quinam sub nomine Statuum, et Ordinum Regni intelligi; quive per Suam Maiestatem Regiam, ad publica Regni Comitia, per suae Maiestatis Regales vocari, et Vota sua in publica Regni Diaeta habere debeant.*“

Nevezetes, azért is megemléendő, hogy e Törvénytzikk mind azoknak, kiknek Székek vagyon, egyszersmind Szavazati Jogot is tulajdonít, ugy, hogy a Szavazat Székkel jár.

„*Cum, itaque Regni Hungariae Status, et Ordines, ex Quatvor conditionatis Regnicolis, nempe: Praelatis, Baronibus, seu Magnatibus, Nobilibus, et Liberis Civitatibus constant: (Ime itt nyilván Kimondatik: hogy még ez előtt is Négy KARBól állottak a Magyar Státusok; világos ez azon évben, s még Koronázat előtt irott Soproni Követ Naplójának jelen szovaiból is: „Praefatus Dominus Turzo svasit, ut neutiquam nos a Regno Hungariae, aut eius Partibus divellamus, quin potius in hoc apud Proceres Regni, et Magnates incumbamus, quo nos, tamquam Membrum Hungariae, et unam ex Libris Civitatibus Hungariae, inter reliquos Status, et Ordines tueri, et defendere — — dignentur.*“ (Kovachich SS. RR. Min. Tom. II. p. 214.)

Ideo Regnicolae, sub praesenti Generali Diaeta decernunt; ne Sua Maiestas Regia, praeter hos Ordines, *quempiam*, in Generalem Regni Diaetam, per Regales suas literas advocari faciat.“ —

A 4. 5. 6. és 7. §. ban név szerint sorozvák mind a Prelátusok, úgy hogy Szavazati Jogukra nézve, ez inkább meg erősítő Törvény; azért, ha több indokok sem léteznének is az Alsó Táblánál ülő Egyházi Rend részére; már tsak enek erejénél fogva is vissza kell néki adni Státusi Állapatát, a Szabad Szavazatot. — De e Törvényben a Jesuitákról szó sinsen, pedig ők is méghivattak, mint Mátyásnak jelen Levele bizonyítja:

„Venerabilibus ac Discretis N. Patribus Societatis Iesu Collegii Selliensis, Nobis dilectis.

Matthias Dei Gratia Designatus in Regem Bohemiae, Archi Dux Austriae, Dux Burgundiae, Comes Tyrolis, et Regni Hungariae Gubernator.

Venerabiles, ac discreti, syncere nobis dilecti. Probe vobis constare non dubitamus, qualiter Sacra Caesarea Regiaque Maiestas, Dominus et Frater noster observandissimus, haud pridem, cum Nos Conventum Posonii ageremus, Generalem Diaetam Statibus, et Ordinibus Regni istius Hungariae clementer indixerat, atque eotum, Communi Regnicolarum Voto decisum fuerat, ac determinatum, ut, cum praedictus Conventus Posoniensis, propter sedandos Hajdones praecise et immediate indictus, ac promulgatus, dissolvi minime posset, ac deberet; aliam Nos in Regno isto Diaetam, vigore earundem Literarum Suae Maiestatis, quandocunque necessitas ingrueret, indicere, ac promulgare possemus, ac deberemus. Interea vero, nonnulli Pacis, ac Concordiae inimici non defuerint, qui dictum Tractatum Posoniensem, Articulos Viennenses, atque adeo Pacem Turcicam, magnis sane nostris curis, nego-

tiis et impensis procuratam, infringere, annihilare, et novos subinde Motus in vicinis Provinciis excitare, simul etiam Patriam istam afflictissimam, in pristinas suas miserias et calamitates, denuo conicere conabantur. Quibus, ut in tempore obviam iremus, atque hoc modo, Salutem et Permansionem omnium tueremur, summa necessitate coacti, Protectionem Nostram in Regnum Bohemiae institueramus. Cum igitur in hoc ipso negotio Tractatum cum Sacra Caesarea, Regiaque Maiestate, Domino et Fratre Nostro observandissimo habentes; Eadem Sua Maiestas, sponte, et ultro, pro pia et fraterna Sua erga Nos Affectione, Regni huius Hungariae Fasces et Gubernacula Nobis plenarie cesserit, et Sacrum quoque Regni Hungariae Diadema; cum omnibus suis Clendidiis transmiserit et, assignarit; atque in horum evidentius Documentum et Certitudinem, uti Sua Maiestas ab illo Iuramento, quod tempore Inaugurationis et Coronationis Suae in Regem Hungariae, solemniter praestiterat, Semetipsam exoneravit, alleviavit et exemit; ita quoque universos Fideles Suos Subditos Hungaros, Dominos videlicet: Praelatos, Barones, Magnates, Nobiles, caeterosque Status, et Ordines eiusdem Regni Hungariae, Regnorumque, et Partium Sibi subiectarum et annexarum ea conditione, ab eorum Iuramento, super servanda Sibi Fide, et Fidelitate, clementer liberavit, enodavit, absolvit; curamque omnium eorum deposuit; ac liberos pronunciavit: quatenus Nostram Personam, secundum eiusdem, ad Status, et Ordines scriptam Recommendationem, in futurum suum Regem acceptare, proclamare et coronare, possint, ac valeant. Nobis autem nihil unquam magis curae et sollicitudini fuerit, quam, ut Regnum hoc amplis-

simum tandem in omnibus, Felicitatem, et Tranquillitatem suam pristinam consequatur. Idcirco summe necessarium esse duximus, Generalem in Regno isto Hungariae Diaetam, ad Vigessimum Nonum Diem futuri Mensis Septembris Posenium, vigore praetactarum Literarum Suae Maiestatis indicere, ac promulgare, ibique, de omnibus, supra narratis, ac aliis ad eadem pertinentibus, imprimis vero penitus stabilienda Regni Pace, et Tranquillitate, uberius tractare et concludere, eaque quam primum effectui dare. Quo circa, Vos hisce benigne hortamur et requirimus, atque etiam vigore oblatis a Regno isto, et ad Vestri Omnium Instantiam suscepti Officii Nostri Gubernatoris, harum serie Vobis firmiter committimus et mandamus ut cum Sacra Caesarea, ac Regia Maiestas omnem curam, et Gubernationem Regni istius Hungariae a Se removerit, deposueritque; ad praedictum Diem, et Locum, speciales Vestros Homines, dexteritate instructos, et rerum gerendarum peritos, Ac tot, et tales, e medio Vestri Personas eligere, plenaque cum Instructione, et Authoritate, omnimode mittere et ablegare velitis, ac debeatis, quibuscum de his seriis et arduis, totum Regnum concernentibus Negotiis, in publicum consulere, ac bono fine, determinare possemus ac valeamus. Datum in Civitate Nostra Vienna, Vigesima Nona Die Mensis Iulii, Anno Millesimo, Sexcentesimo Octavo.“

Matthias. m. p.

F. Nag'mihály. m. p.

(Hevenesi Gábor Kéziratiból Tom. VIII. p. 117—119) — Ezen alkalommal Pázmán Péter is jelen volt; Szerzetiért mondott beszédét olvashatni

Kazi Ferentznél *Historia Regni Hungariae Lib. I.*
p. 81—86.

Nem elégede meg az Ellen-Párt egyedül a Jesuitáknak kiküszöbölésével; hanem a bétsi Frigynek követelései folytán, noha ennek V. Tzikkére tett Válaszban elég világosan ki kötetett; „*Ma neat iste quoque Articulus antea conclusus; ne Sacrae Caesarae, Regiaeque Maiestatis Autoritati et Potestati quippiam derogetur; in eius arbitrio relinquitur, Episcopos, quos voluerit, eligere.*“ még a székes heleikből kimozdított Püspököktől is megtagadta volna a Szavazati Jogot, ha tsupán rajta áll vala, mint a fölhozott 1608. évi koronázat utánni I. Törvény Tzikknek 4.§.ból világos: „*Praelatorum autem Statum hunc esse volunt: Ut quicumque Episcoporum Capitulum suum, cum Praeposito suo, sub sua Iurisdictione Episcopali, aut Loca Residentiae suae habuerit; ex tunc idem Episcopus in Conventu Dominorum Praelatorum, et Baronum, pro sua persona propria, Locum, et Vocem habeat:*

Nomine autem Capituli, Praepositus, unacum Capitulo, inter Regnicolas, pari ratione, Unam et coniunctam Vocem habeat.“

De e Törvény, a mennyiben egyedül megyés Püspököknek enged Széket, és Szavazati Just, a választott Püspököknek pedig még ki nevezésüket is gátolá, már nem tsak a Közstátus Rendszerbe ütközött, hanem még a Királi Fölség Jogaiba is bele vágott; mert valamint a megyés, ugy szinte a tizmetes Püspököket is az Apostoli Magyar Fejedelem neveziki, azért e Törvény a választott, vagy is tizmetes Püspökökre nézve mind edig foganatba nem mehetett, nem is mehet, mig a Fölség Királi Jogait föntartandja. Eleget sürgeté e Törvénynek meg tartását öregebik Rákótzai György

Erdeli Fejedelem is Szerződés alkalmával, mint alab megesmértetett, s világosságra hozott 1644. évi Utasítása bizonyítja; de az Apostoli Magyar Királ soha törvényes Jussaitól el nem állott, hanem mikor akart, akor nevezett választott Püspököket, mi tsak az 1708. évi Ország Gyűlésen készült azon Jegyzékből is kitetszik, mel Széchényi György, és Széchényi Pál Érsekek Levelezéseiknek másad Részében a 315—317. lapokon emlékezet okáért közöltetett, melben megyés Püspökökkel választottak is sorozvák.

De hogy is engedhetne eben az Apostoli Magyar Fölség, holott még a földes Urak is, Közstátus Rendszernél fogva, szabadon választanak megyés Papot? A töbi Felkezetek azon kép Egyházaik felől ugy rendelkeznek, mint nékiek tetszik. Mi oknál lehetne e Jogot épen az Apostoli Magyar Fejedelemtől meg tagadni? melet mindenkor gyakorolt.

Továbbá, e Törvény, a mennyiben a Kanonokok egyenkénti Szavazati Jussait: „*Praepositus una cum Capitulo inter Regnicolas, pari ratione unam et coniunctam Vocem habeat.*“ korlátolá, a Közstátus Jog ellenére, mel mindeniknek, kinek az Ország Gyűlésén Széke vagyon, Szavazatot is enged, mint már bebizonyítottuk, sem léphetett életbe; mert az Ország Gyűlések Naplóí, s egyéb Iratok szerint, a Nemes Káptalanok Követei, e Törvény keletkezése után is, valamikor Voksokra ment a dolog, mindenkor egyenként szavaztak.

Volt idő, mikor Romában is tettek Kérdéseket a választott Püspököknek nevezésük iránt; hogy ismét oda menjünk, honnan eltértünk: de még Ő Szentsége ellen is fön tudta tartani Jussait II. Ferdinánd Királ, ki ez ügyben is, mint egyéb országos dolgokban Pázmán Pértertől kérde ta-

nátsot. A nagy Státus Férfinak e vala nyomos,
s Ót köztiszteletre méltató felelete:

Augustissime Caesar, Domine Benignissime.

„Difficultates Romae motas, circa Episcopatus Titulares Ungariae, non sine admiratione legi. Et quemadmodum Sacro Sanctae Sedis Apostolicae Dignitatem, ac Authoritatem, vita mea potiolem habeo: ita vicissim cupio, ne per sinistras Informationes Suae Sanctitati exhibitas, aliquid vel Iuribus Vestrae Maiestatis, vel Privilegiis Incltyti huius Regni derogetur. Ea propter demisse Maiestati Vestrae tenuem meum, hac de re Discursum transmitto. Scio, nec Sanctae Sedis Apostolicae Intentionem esse, ut Iuribus Maiestatis Vestrae derogetur. Nec Maiestatem Vestram facturam, ut Promissiones a Maiestate Vestra Regno Ungariae factae circa Iura Ecclesiarum Ungariae imminuantur. Servet Deus Maiestatem Vestram feliciter imperantem. Sellyae Die 16. Iunii 1635. (Kapriyai MS. Tom. XII. C. in 4.)

Írásba tett Beszélgetését is egész terjedelmében ide írónók, ha már Péterffi Károl Concil. P. I. p. 76. és Kollár Ádám Historia dipl. Iuris Patronatus Hungariae Regum p. 268—270. kinem adták volna; itt tehát csak a Hatodik Tzikket közöljük, melben: „Titulares Episcopi Hungariae, non sunt, sicut Titulares, quos Sedes Apostolica in partibus infidelium nominat: ut Patriarcha Constantinopolitanus, Antiochenus, Episcopi Ephesiorum etc. ugy mond, hi enim nomen gerunt, nullum realem actum Ecclesiasticum, vel politicum retinent, quem antea, dum in Sedibus erant, retinebant. Ideoque sunt meri Titulares. In Ungaria nullus est talis (puszta) titulatus, quam hi Episcopi, Locum, Sessionem,

Ius Suffragii in Comitibus, ac Iudiciis (a Fő kormány Székeknél, vagy egyebütt) aequae retinent, atque dum residebant; nec ullus illorum est, qui non ovibus aliquibus sui Episcopatus e vicino advigilet.“ —

A mi ítéletem szerint, mind ezen nyomos okoknál még nagyobb, s fő dolog, az: hogy az Apostoli Magyar Fejedelem, midőn tisztes Püspököket nevez, ez által Szent Koronánkhoz tartozó Országokra néző Királi Jogait foltonosan gyakorolja. E tekintetből, nem hiszem, találkozzék, ki Apostoli Királunknak ezen fejedelmi Jogát megtámadja, vagy a kinevezett tisztes Püspököket törvényes Jussaikban távolról is bolgatni kívánja.

Botskai István megtámadásának keserű gyűmöltseit kivált ezen Ország Gyűlés alkalmával érzi az egybe hívott Egyházi Rend. Megsejdtvén a fölötté borongó veszél teljes fellegetek, nem hogy megtsökkent volna buzgóságában: hanem inkább, mint valóságos Apostoli Férfiakhoz illett, nagy elszánással készüle a tsata piatzra, készeb mindent el szenvedni, sőt ha kívántatnék, halni is, mint meggyőződése ellen tselekedni:

„Nos infra scripti Praelati, Capitulares, caeterique Status Ecclesiastici Hungarici Legati, Posonium congregati. Memoriae commendamus, quibus expedit, universis: Quod, cum gravissima Superiorum Annorum tempestate, Religionis Catholicae, Ecclesiasticique Ordinis Statum adeo labefactatum, ac prope modum eversum videremus, in diesque maiori conatu Adversariorum oppressum iri intelligeremus; ne aliquam in Nobis Officii partem desiderari pateremur, Deique, ac Religionis causa defuisse videremur, huc Posonium convenimus, ut divina, ac humana auxilia, quanta maxima fieri posset diligentia, conquiremus, Religionisque, ac Sta-

tus nostri Incolumitati consuleremus; Quia vero probe intelligimus, collectis omnium, consentientibusque animorum Votis, plurimum effici posse: dissipata vero, concordiaeque bono distituta Consilia, invalida esse, ac inefficacia; Idcirco, ante omnia, paribus omnium Suffragiis decrevimus: Nos omnes, praesertim in proxime futuris Comitibus, in iis omnibus, quae ad Religionis Catholicae Promotionem, Bonorum Ecclesiasticorum, quae inscripta fuerunt, Recuperationem, Dignitatumque Ecclesiasticarum Personarum, Bonorumque Defensionem spectant, constanter, et incorrupte, idem omnino sensuros, ac dicturos, nullaque spe, aut metu, nullis promissis, aut minis avelli Nos passuros, ut privatim, vel publice, in Causis praedictis quidquam Consensu nostro geratur, quod Religioni, ac Ecclesiastico Statui, sive privatim, sive in communi possit incommodare. Quod, ut bona fide, ac sancte a Nobis statutum, inviolateque servandum, Omnes intelligant, manus nostrae subscriptione, sigillique consignatione roborandum censuimus. Actum Posonii 28. Die Augusti, Anno Domini 1608.“ (Kaprinai MS. Tom. XXIII. B. in 4.)

A minő nagy vala a lelkes Egyházi Rend részéről az elszánás, ol erős volt az ellenszegülés is, mint a feszegtetett 1608. évi I. Törvény - Tzikknek 5. és 6. §-ból világos: „Demum Praepositi, qui nulli immediate Episcopatu subiacent, sed absoluta suae Praepositurae annexa habent Capitula, et Conventus; ii etiam a suis Capitulis, et Conventibus non disiungantur, sed pariter unice coniunctam vocem habeant.“

Valamint a 4. §-ban Érsekeknek, Püspököknek, és Székes Káptalanoknak engede Szavazati Jo-

got; ugy ez 5. §-ban szól a társas Káptalanokról; mert ezeket érti eme soraiban: „*Demum Praepositi, qui nulli immediate Episcopatus subiacent*“ ezeket más értelemben nem vehetni, nem lévén ol Praepositura, mel valami tekintetben megyés Püspök Hatósága alá nem tartozik. *Praepositi et Conventus* pedig Szerzetes Prépostokat jelentenek.

„*Denique, si qui Praepositorum, et Abbatum Infulatorum, et Privilegiatorum essent, qui sua iura possessionaria Praepositarum et Abbatiarum in Regno habuerint, iisque potirentur; ii quoque sub nomine Statuum, et Ordinum Regni comprehensi, Vocem suam inter Regnicolas, iuxta Constitutiones Viennenses (tehát a Közstátus Jogon kívül, még a bétsi Frigy kötésnél fogva is) habeant.*“

E §-ba vevé a Törvény az eloszlott apátságok és prépostságok birtokos Apátit, és Prépostit.

„§. 7. *Sic Generali quoque Ordinis Divi Pauli Primi Eremitae, una vox conceditur.*“ — A Paulinusok Generálisa főleb helet foglalt a Zágrábi Nagy Prépost előtt, enek még a Pannonhalmi Fő-Apát is elébe ült. — Lásd: Nicolai Benger Annales S. Pauli I. Eremitae II. Vol. Posonii 1743. in fol. p. 19. et 419. hol mind ezekről Óklevelüket olvashatni.

Ide tartozik a Zágrábi Nagy Prépost is; mint Aurani Perjel (Verbótzai II. 54. §. 3.) Prior Auranae, ezen Hivatalára nézve, az 1625. évi 61. Törvényzikk értelmében külön, s nem egyetemben hivatik az Ország Gyűlésekre: „*Denique ob certos, eosque rationabiles respectus, Status, et Ordines unanimiter concludunt; ut imposterum futuris semper temporibus, Praepositus Zagrabien-sis pro tempore existens (mint Aurani Prior, mel Perjelség e Prépostsággal örök időkre egyesíteték) peculiaribus Literis Regalibus vocetur*

ad Comitiam, et inter Magnates locum et vocem habeat.“

Tsodálni lehet, miként feledheté ki a Magyar kirali Udvari Cancellária az erdéli Káptalant is meghívni, mintán e székes Káptalan Püspökségével együtt ujjolag föl állatott?

De bátor úgy legyen is, mint már emlétők, hogy az 1608. évi I. Törvény-tzikket a Prelátusok, az az: Érsekek, Püspökök, Apátok, káptalan, és szerzetes Prépostok s Káptalanok Szavazati Jogukra nézve némel részében megerősítőnek tekinthetni; annyiból megis, mivel a választott Püspökök Jussait a bétsi Frigy következtében sértegeti, a Káptalanoknak Prépostaikkal egyetemben, (kivéven a Zagrábit 1625, 61.) a Közstátus Jognak, az az: a nemesi sarkalatos Szabadságnak ellenére, tsak egy szavazati Jogot enged, ez előtt soha sem mehetett fogamatba, egyébha hatalmaskodással; mert mi előtt még e megszorító Törvény hozatott volna, a jelen volt egész Egyházi Rend már is ellene mondott:

„Nos Capitulum Ecclesiae Psoniensis, memoriae commendamus per Praesentes, quibus expedit, universis: Quod Illustrissimi, et Reverendissimi Domini: Franciscus Forgách de Ghymes, Presbyter Cardinalis Sanctae Romanae Ecclesiae, Archiepiscopus Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis, Locique eiusdem Comes perpetuus: Demetrius Napraghy Archiepiscopus Colocensis et Bachiensis Ecclesiarum canonicè unitarum Administrator, Episcopus Ecclesiae Iauriensis, Locorumque eorumdem Comes perpetuus; Frater Simon Bratulich Zagrabiensis, Prior Generalis Fratrum Ordinis Beati Pauli Primi Eremitae; Nicolaus Micatius Varadiensis; et Franciscus Ergelius Electus Quinque-Ecclesiensis, Ecclesiarum Episcopi, et Consiliarii Regiae Maiestatis. Item, Admodum Re-

verendi, et Venerabiles: Ioannes Telegdinus Maior Strigoniensis, Matthias Herovitus Albae Regalis, Ladislaus Maythény de Kesseleókeó Utriusque Budensis, Praepositi; Georgius Himelreich Archi Abbas Sancti Martini Sacri Montis Pannoniae; Paulus Ruber Saghienensis, et Sancti Thomae; Ioannes Pyber Sacratissimae Trinitatis de Superioribus calidis Aquis, vulgò Fölhéviensis, Praepositi, et Canonici dictae Ecclesiae Metropolitanae Strigoniensis; Ladislaus Habardi Conventus Sanctae Crucis de Lelesz Praepositus, Cantor; Andreas Heginus Praepositus Minor Beatae Mariae Virginis, Canonici Agrienses; Georgius Ottautius Archidiaconus Cathedralis, et Nicolaus Jelkoczj Canonici Zagrabienses; Ladislaus Hoszuthothi Praepositus, Andreas Andahazy Prolector, Blasius Syculus Canonici Scepusienses; Ioannes Iuanoczi Praepositus Maior, Ioannes Altabak Sancti Adalberti Praepositus, et Canonici Iaurienses; Paulus David Lector et Canonicus Ecclesiae Nitriensis; Stephanus Chemethy Praepositus Castri Ferrei; Andreas Károl, aliter Vasváry Praepositus Maior Wesprimiensis; Petrus Kalli Praepositus Conventus Sancti Michaëlis de Chorna; et Thomas Túdey Abbas Piliensis, Nostram personaliter venientes in praesentiam, per modum solennis Protestationis, Contradictionis, et Reclamationis, in primis causa Liberae Religionis, et in fine eiusdem Articuli, de Superintendentibus, contra antiquas Constitutiones et Libertates Archi Diaconorum. Item Septimi Articuli Contradictioni Hungariae Tractatus Viennensis, de Sede Spirituali; quaecunque Quaestiones contra Praerogativam, Libertatem, Leges et Articulos Decreti usù continuatos concernerent. Sic etiam de Sexto Articulo, quo Autoritati Dominorum Praelatorum non possessionatorum (választott Püspökökének) vel

Residentia carentium (Török által Megyéikből kiszorítottakénak) derogaretur; vel Comitum Officio adversaretur. Sic quoque de Patribus Iesuitis. Item, quia ipsi Domini Barones, et Regnicolae de medietate decimarum Colonorum Turcico iugo subiectorum (ut quemadmodum medietatem Dicae persolvere teneantur) sic et medietatem Decimae, non autem totam. Item, quod contra antiquos Articulos Ferdinandi Imperatoris, in Decreto Soproniensi, Anni 1553. Article 8. et aliorum, Decimas ipsis Ecclesiasticis Personis non secus dividere liceat, quam ante Annos quinquaginta. Et si qui alii in Tractatione ista moderna, contra Statum Ecclesiasticum, ac Libertates, Praerogativas et Consuetudines eiusdem, longo usu observatas et roboratas, ab ipsis Dominis Regnicolis, prioribus Statutis, et Decretis, contrarii statuerentur; vel per Regiam Maiestatem confirmarentur; protestando contradixissent, et reclamassent; Immo contradixerunt et reclamarunt, coram Nobis publice, serio et solenniter, ad Superiores Appellationem petendo. Nam contra Iuramentum eorum, super non dilapidatione Bonorum, et Proventuum Ecclesiarum, praestitum, contraque Sanctorum Canonum Constitutiones, a priscis temporibus semper observatas, nulla ratione se, in alias Constitutiones, prioribus derogantes, consentire posse, idem Status aperte confirmat. Harum Nostrarum Vigore et Testimonio Literarum mediante. Datum feria sexta proxima, post Festum Sanctae Elisabethae Viduae, Anno Domini 1608.“ (Declaratio Iurium Societatis Iesu. Vien. Austr. 1646. in 4. p. 47—49.)

De ide teljességel nem alkalmazhatni ez Ellenmondó Levelet, fogja valaki mondani; mert mélen halgat a megszorított Szavazati Jogról: úgy vagyon, nintsen benne e Sérelem megérintve,

mivel az egész Ellenmondás a koronázat előtti Tzikkerekre irározott; jóllehet benne vagyon a közönseges Ovás: „*Et si qui alii, in Tractatione ista moderna, contra Statum Ecclesiasticum, ac Libertates, Praerogativas et Consuetudines eiusdem, longo usu observatas et roboratas, ab ipsis Dominis Regnicolis, prioribus Statutis et Decretis contrarii statuerentur.*“ sat. — Enél további Ovákodásra nem volt szüksége az Egyházi Rendnek; mert minden megeshető sérelmeknek ez által elejét vette. Meg áll tehát erősítésünk, hogy e megszorító Törvény soha életbe nem léphetett; kik állításunknak nem hisznek, hidjenek öregebik Rákótzai György erdeli Fejedelemnek; ez, midőn 1644. elkezdette volna Nagy Szombatban a Lintzi Frigykötést, oda küldött Követeinek Kassán Augustus 26. kelt Utasításába, töbi között ezeket iratá: „Jóllehet penigh specialis mentio vagion az Ecclesia, és Episcopalis dignitásoknak Collatióiárul, azoknak Consiliariussághra admitálása, Országgh gyűlésekben Suffragiumoknak colligálása feleöl az Constitutioban; Mind azon által mind ezekben is meny változás legyen, nyilvánással constál. Azért, hogy ő Felseghe koronás Királyunk ez aránt is az Constitutiokat observallia, s ennek utánna az Ecclesiastica functiókat Ury, és Nemes ágyból született persónáknak conferállia, és azok közzül is penigh nem az iffiakat, miként most praepostere vagion, hanem az öregh ideösbeket in Consiliarius Officium adscribállia, kiknek mind ez niomorult hazának állapattya fáyon, s mind experienciáiok lévén, hasznos tanácziot adgianak ő Felséghének; Giülésekben is penigh per Regales, csak oly Episcopusok, Praelatusok, és Abbások convocáltassanak, és voxollyanak, qui in ipsorum Sedibus Episcopalibus, Praepositis, et Abbatibus personalem ha-

bent Residentiam et, alioquin Voxok ne lehessen.“ —

Az Ellen-Párt egészen új Státus Rendszert alakított volna; ő az Egyházi Rendnek nemesi Szabadságát, első rendű Hivatalát, és Örökségeit nem tekinté, hanem a helet; s enél fogva az Egyházi Rendnek Elsőségeit úgy kívánta volna helhez kötni, mint a Polgárság Szabadságai tsak a Váráshoz szorítvák, melből ha valaki végképen kiköltözik, ottan Szabadságai is megszűnnek. Enek okáért, mivel e meg szorítás sarkalatos nemesi Elsőségeknek meg semmisítésére nézett, soha edig foganatba nem vetethetett.

Eszterházi Miklós Nádor 1638. Junius 2. Hefleinből írván a Nagy Szombati Egyházi Gyűlésre, inté őket:

„Ne plura Beneficia uni conferantur, cum in Comitibus, numerus votorum minuatur.“ — (Péterffi Concil. P. II. p. 347.)

Nyitra Vármegye 1617-ben iratott Utasításában meg hagyá Követeinek: „Ut in colligendis Vocibus advertant, ne aliquae Personae Ecclesiasticae seorsive Voces suas in Capitulo, ubi Residentias habent, proferant. et sic duas Voces dent.“ —

E Jogának szabad gyakorlásában maradt az Egyházi Rend az 1681. Ország Gyűlésen is, melnek 23. Ülésében, illetőleg Naplójában a Nádor Választásról ezek mondattak: „Primas Archiepiscopus Strigoniensis concludit primam suam Vocem pro Paulo Comite Eszterházi, tum idem factum est per omnes, praeter Capitulum Szegniense, et Civitatem Szegniensem, qui Vota sua in Nicolaum Erdődy Comitem Banum direxerunt.“

Valamint egyébkor rendes és törvényes állapotában: úgy szinte II. Rákótzai Ferentz támadása

idején is fön tartá Magyar Nemzet a Státus Rend-
szert; még az 1707. Ónadi Gyűlés is il értelemben
határozott:

Huszon kettődik Articulus.

„A szabad Nemzethez, mellynek Szabad
voxa, vagy Akarattyanak szabados Ki-
mondása vagy on, illendő lévén az, hogy
minden Egyházi, s Világi Méltóságban lévő Urak-
nak Nemeseknek tudokra légyen, mi tractáltatik,
s végeztetik az Országnak közönséges Gyülekeze-
tében. Annak okáért köz akarattal elvégez-
tük: hogy minden Praelatustok (Pap
Urak) úgy Világi Uri Rendek, s Neme-
sek, arról való Hazánk Törvényei szerént, s
azokban fel tett büntetés alatt, efféle Generalis Con-
ventusokra, s Gyülekezetekre personaliter, szemé-
lyek szerént tartoznak compareálni, ha tsak né-
mellyek közzülök törvényes helyes mentséggel
meg nem akadályoztatnak, és a köz Jót egyező
értelemmel és segítséggel tractállyák. És
kivált képen a Vármegyék Zászlójokkal, s Petsét-
tyekkel ugy legyenek jelen, hogy a kik a köz Gyű-
lekezetre jönnek, azok tartassanak Vármegye Uni-
versitásának, az otthon hagyattak pedig tsak ma-
gános Particularis Személyeknek.“ — (Az eredeti
nyomtatott Példányból.)

Az Ónadi Gyűlés Végezéséhez képest íratott
jelen Parants Mérei Mihál Esztergami Kanonokra:

„Franciscus. etc. Admodum Reverende, Nobis
honorande: Salutem, et Divinam Benedictionem.
Ex Decreto Statuum confoederatorum, de emissionem
ex Regno Patrum Iesuitarum Commissariis per
Districtus ordinatis, Dominatio Vestra ex Vene-
rabilis Cleri parte adiuncta est fideli nostro Magni-
fico Thomae Schmidegg, tanquam ad similem Com-
missionem deputatus. Qua de causa Dominationi

Vestrae praesentibus intimare volumus: ut sepositis omnibus aliis negotiis, sine mora associet se illis, ut secundum Instructionem datam, dexteritati Dominationum Vestrarum commissa opera, quam primum finem sortiatur; neve detur occasio aliis, absentiam Dominationis Vestrae, se excusandi de neglecta Mandati nostri executione. Caeterum eandem feliciter valere desiderantes. Datum ex Castris nostris, ad Strigonium positis, die 8. Mensis Septembris 1707.“

P. Franciscus Rakoczy. m. p.

Franciscus Aszalay. m. p.

(Magyarból latinra fordított Példányból, mel találtatik Kaprinai István kézirati között.)

Ezek szerint a lefolt Században tartott Ország Gyűlésein is, csak úgy szavazott, és határozott az Egyházi Fő Rend, mint a Nemesi Státus; megmaradván Szavazatának gyakorlatában még az 17 $\frac{2}{7}$ 172 $\frac{5}{7}$. 1729. 1741. 1751. 176 $\frac{4}{7}$. és 179 $\frac{0}{7}$. évi Naplók szerint is. Nem is hozatott kétségbe e Joga, hanem csak 1825-ben, mi onnand is bizonyos, mert az 179 $\frac{0}{7}$ Országos kiküldöttségnek Munkálataiban egyedül a curatus Clérus kéré magának, mintszinte Státusnak, vissza adadni törvényes szavazati, s választási Jussát a Restaurációkon; pedig ha már 179 $\frac{0}{7}$. meg támadtatott volna a nagyobb Clérusnak egyenkénti Szavazati Joga, kétségen kívül ő is föl szólal, s Jussának megbolgatását el nem tűri vala.

Ezt igazolják maguk az 1765. évi Ország Gyűlésen jelen volt Karok és Rendek eme Fölrírásukban:
„Sacratissima Caesareo Regia et Apostolica Maiestas, Domina Domina Clementissima!

Sacrae Coronae Regni Conservatoratus munere, per intervenientem Comitum olim Josephi Keg-

levich nuperrime ad id electi mortem; denuo vacante; pro eodem, hac adhuc Diaeta stante sup-
plendo, expeditum benignum Maiestatis Vestrae
Sacratissimae Decretum, in profunda homagiali
submission percipientes: ex ibidem clementer pro-
positis candidatis Comitibus: Ioanne Csáky, et
Georgio Aponyi, dictum Comitem Ioannem Csáky,
concordibus Votis, et Suffragiis elegi-
mus. Pro cuius benigna confirmatione, et conse-
quenter etiam admittenda Inarticulatione, circa
Iuramenti quoque Depositionem, a clementissima
Maiestatis Vestrae Sacratissimae Dispositione
praestolantes; perquam demisse supplicamus.
Qui una Gratiis, et Clementiae Caesaris Regiae
Apostolicae humili devotione substernimur. Datur
ex Sessione Nostra Diaetali, Die 18. Mensis Fe-
bruarii 1765.⁶⁶

Humillimi Capellani, perpetuoque
Fideles Subditi

C. Ludovicus de Batthyán. m. p.

Š a Közstátus Jog értelmében író hazafiak
név szerint:

Horváth Mihál Statistica Regni Hungariae.
Posonii 1802. 8. p. 297. „Status, et Ordines Regni,
Hungaria quatuor numerat: 1.) Clerum: 2.) Regni
Barones, et Proceres caeteros: 3.) Equestrem Or-
dinem: 4.) Liberas Regias Urbes; nec non Cuman-
nae, Jazygiae, ac Oppida Hajdonicalia, hi proir
sunt, quibuscum Maiestas Regia Legislatorium exer-
cet Potestatem in Comitibus, ceteraque, quae Salus
deposcit publica, in illis pertractat.

Cleri autem, hoc loco, veniunt nomine:
Archi Episcopi, et Episcopi tam Catholici, Ritus
utriusque, quam non Unitorum Metropolitana, et Archi

Episcopus, cum suis septem Suffraganeis, Antistitibus Hungariae; ad haec Praepositi, et Abbates Possessionati, nec non, Possessionata Capitula, verum haec non nisi per suos Oratores adsumt. sat.

A meg hivásról pedig így ír: „Quum autem Conventum Regni Ordinum agi, Leges volunt, is hodie a Regia Maiestate edicatur, missis ad eos, quos adesse oportet, Literis, quas nostri Regales vocant. Singularibus nominis huius, Literis invitantur ad Comitata Archi Episcopi, Episcopi, etiam Titulares, si eorum Episcopatus aliquando Iuris fuere Hungarici; Praepositi deinde, ac Abbates Possessionati; et speciatim Praepositus Maior Ecclesiae Zagrabiensis, tamquam Prioratus Auranae Gubernator. Singillatim etiam ad ea invitantur Regni Barones, et Proceres ceteri; in Corpore autem, Comitatus, Capitula Possessionata, Nobiles Campi Turopolia, lazyges, et Cumani, Oppida Hajdonicalia, LL. RR. Urbes.“

Az Egyházi Rend Jogainak fejtegetése után, magyarázzuk meg a Szabad Királi Városokét is.

12. §.

Az 1608. évi I. Törvény Tzikk Értelmének
valóságos magyarázata a Szabad Királi
Városokra nézve.

Mivel e Törvény Tzikknek 10. §. egyenesen
csak az 1514. évi 3. Tzikkben megnevezett Sza-
bad Királi Városokra hivatkozik, a 11. §. pedig a
többieket szavazati Jogának eldöntését jövő Ország
Gyűlésre halasztá: „*Liberas Civitates (quae iuxta
Vladislai Regis Decret VII. Art. 3. ordine recen-
sentur) quod concernit; ut eae quoque, in suis
privilegiis, et numero Statuum, et Ordinum
conserventur; dignum iudicant Regnicolae; qua-
rum Nuncii, ut inter Regnicolas, Locum, et Vo-
ta habeant, dignum quoque censent Regnicolae.*

§. 11. *Reliquarum Civitatum Liberarum, quae
ibi comprehensae non essent; Status reiicitur
ad emendationem Decretorum.*“ —

E Határozatból a Szabad Királi Városokra
nézve ol mostoha vélemény keletkezett, mintha
csak II. Ulászló királynak idézett Törvényében meg-
nevezett Szabad Királi Városok élhetnének Széki,
és Szavazati Jussal. Holott e Törvénynek homályos
értelmét a bétsi Frigykötésnek Ötödik Pontja vi-

lágosan megfejt: §. 6. „Et quia cum appendice, in hoc Articulo Oppidorum Modor, S. Georgii, et Bozin mentio fit, utrum, nimirum ipsi, inter Praelatos, Magnates, Nobiles Status, et Ordines assidere, Votaque habere possint; pro ulteriori deliberatione, et resolutione Suae Maiestatis, ac Statuum, et Ordinum Regni, ad proxime futuram Diaetam horum quoque totum negotium reicitur.“

Azért hozatott pedig e Királi Várasokra nézve jelen határozat, mert mielőtt még Szabad Királi Várasok Szabadságait megnyerték, s betzikkeleztettek, volna, már is Ország Gyűléseire meghivattak, mire bizonyosságunk II. Rudolf tsászár és királ jelen Óklevelé:

Prudentibus, et Circumspectis, Iudici, et Iuratis, caeterisque universis Civibus, Civitatis nostrae Bartphensis, etc. Fidelibus Nobis dilectis.

Rudolphus Secundus, Dei gratia, Electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, etc. Rex.

Prudentes, et Circumspecti, fideles nobis dilecti. Memoria recenti vos etiamnum tenere, benigne arbitramur, quanta iniuria fideles nostri Prudentes, et Circumspecti, universi Cives Oppidi Nostri Modor, Anno proxime praeterito, Sexcentesimo supra Millesimum, in Generali Diaeta Poseniensi affecti sint, et quanto cum dedecore ac ignominia, Nuncii illorum ex Congregatione, et Conventu Fidelium nostrorum Regnicolarum, eo non curato, quod instar aliarum Civitatum nostrarum Liberarum, per Literas nostras Regales, ipsi quoque per Nos, ad praefatam Generalem Diaetam clementer citati et conscripti fuerint; ad quorundam Suggestionem, et Instigationem eiecti, exclusisque extiterint. Quod quidem indignum fa-

cinus, sicut non sine magna displicentia intelleximus, et permolestè ferimus: ita etiam nequaquam omittere possumus, quin pro tuenda, et conservanda, tum Sacratissimi quondam Imperatoris Maximiliani, Domini Genitoris nostri charissimi, felicissimæ memoriæ, tum nostræ quoque Regiæ Dignitate et Authoritate, hoc ipsum negotium Iuris Revisioni submittamus, et contra huius Rei Auctores debitis modis procedamus. Cum autem dictos Cives nostros *Mödrenses*, in Privilegiis, Immunitatibus, ac Libertatibus ipsorum, instar aliarum Liberarum Civitatum nostrarum, ab omnibus Statibus, et Ordinibus dieti Regni nostri Hungariæ, inviolate conservari velimus. Ideo Fidelitati Vestrae, et Vestrum singulis, harum serie clementer, ac firmissime committimus et mandamus, aliud habere nolentes: ut sæpe fatos Cives Nostros *Mödrenses*, sine ulla difficultate, renitentia, contradictione, et exceptione, non solum in præmissis ipsorum Privilegiis, ac Libertatibus, per praelibatum quondam Dominum Genitorem nostrum ipsis gratiosè collatis, et per Nostram quoque Maiestatem benigne confirmatis, quovis tempore indemnes conservare: verum etiam deinceps Nuncios illorum in hac, et aliis futuris Generalibus Dietis, e Coetu et Congregatione Vestra Generali, nequaquam eiicere, et excludere; sed illis quoque, inter alias Civitates Nostras Regias, competentem Locum tribuere, et assignare, eorumque Vota suscipere, et admittere, omnimodè debeatis et teneamini. Secus nullatenus facturi. Datum in Arce Nostra Regia Pragensi, Decima Nona Die Mensis Februarii, Anno Domini 1601.

Rudolphus. m. p.

Himelreich. m. p.

(Kaprinai István Kéziratiból B. in 4. Tom. XI.)

E Királi Parantsnak következtében történt az 1608. évi Koronázat előtt hozatott 6. Törvény Tzikknek 3. §.-ban olvasható Határozat: „Verum, quoad Civitates, et Oppida, quae ad Coronam Regni non spectant, quaeve etiam in Decretis Regni minime sunt specificatae; utpote Modor, Bozin, Sancti Georgii, et aliae similes, utrum in coetu Statuum, et Ordinum Regni, Locum, et Vota habere debeant; Regnum, cum Regia Sua Maiestate, statim post Coronationem, ex Consilio Ungarico deliberabit.“ —

Noha Modor mező Várasa Gúti Ország nemzetségnek magva szakattával még 1567. visza szálott Szent Koronánkra, s Miksa Királtól ol Szabadságot is nyert, hogy többé tőle elne idegenitessék; mind az által eléb Szabad Királi Várasok közé kellett fölvenni, a mi 1607. és 1609. megis történt; azért az Ország részéről is tsak 1609. vetetett föl töbi Státusok közé, s akkor nyert Széki, és Szavazati Jogot, mint jelen Rizonyság igénli:

„Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Nono, in Festo Sanctorum Innocentium, exhibitum, et praesentatum est hoc Privilegium Regiae, Liberaeque Civitatis Modrensis, ac per Nos Comitem Georgium Thurzo de Bethlemlalwa, Regni Hungariae Palatinum, Iudicem Cumanorum, nec non de Arwa, et eiusdem Comitatus Perpetuum Comitem, Sacrae Regiae Maiestatis Consiliarium, et per Hungariam Locumtenentem, coram Statibus, et Ordinibus Regni, in Publica, ac Generali Congregatione Universorum Dominorum Regnicolarum, ad Primum Diem proxime evoluti Mensis Novembris indicta, et hic Posonii celebrata publicatum, et communi Suffragio acceptatum. Actum, Loco, Anno, et Die, ut supra.
Comes Georgius Thurzo. m. p.

Bozin, és Szent György Városok pedig 1638. nyertek Széki és Szavazati Jogot azon évi 63. Törvény Tzikk szerint; föl vételök pedig amaz okokra nézve halasztatott el il nagy időre, meleket Bel Mátyás Notitia Hungariae Novae Tomo II. Bozin Városának Leirásában III. §, 116—118. lapokon emleget.

Ez lévén tehát az 1608. évi Koronázat után Törvénybe iratott I. Tzikknek valóságos értelme, egészen más színben tűnik föl az 1687-ki reá épített 17. Tzikk is; azért e két Törvénynek megszorító erejét töbi Szabad Királi Városokra kiterjeszteni nem lehet, anál kevesebé alkalmazhatók a már betzikkelezettek; de még azokra sem terjed erejük, melek II. Ulászló Királ VII. Decrétumának 3. Tzikkében meg nem neveztetnek; jelesen nem a Szlavóniai Városokra, ugy mint: *Zágrábra, Varasdra, Kőrösre, és Kaprontzára*; mert ezeket az 1608. Koronázat utáni 13. Törvény Tzikk nyilván Szabad Királi Városoknak nevezi: „in Regiis, ac Liberis Civitatibus, etiam Montanis, et Slavonicis.“ akor a mái Horvát Ország még Szlavonia volt. Károl-Várára sem; mert ez sokkal későbbi Szabad Királi Város. — Nem alkalmazhatni Korpona Városára sem; mert ez, mint hajdan Rézbánya Város, II. Ulászló Királ VII. Decrétumának 3. Tzikkében az 5. §. a töbi Bánya Városok közé számítatik Zóloommal együtt, noha név szerint meg emlelve nintsen; de tsak ugyan, ha Réz Bányákat sem mivelte volna is hajdanában, Korpona régi Szabad Királi Város; reá tehát épen nem illenek a Kérdéses Törvény Tzikkék. — Nem végre Trentsén Városára sem; mert II. Rudolf Királ 1600. midón Trentsén Várát örökösen oda ajándékozta volna Illésházi Istvánnak, azon évi Február 21. kélt Adomány Levelében különö-

sen ki kötő ezeket: „Censuque consveto et ordinario Civitatis Nostrae Liberae Trenchinien-
sis, qui Census annuus pro Festo Divi Georgii,
et Divi Michaëlis praestari solet, et in singulis his
terminis, Quinquaginta Duos Florenos Hungarica-
les, Triginta Tres Denarios, hoc est, in universum:
Centum et Quatvor Florenos Hungaricales, Sex-
ginta Sex Denarios per Anni spatium constituit
(értsd reá, oda ajándékozzuk) alioquin ab om-
nibus Oneribus, et Gravaminibus, instar
aliarum Liberarum Civitatum Nostra-
rum, iuxta Privilegium Civium Civitatis eiusdem,
immunis, ac exemptae.“ —

II. Mátyás Királ is il értelembe szól 1618.
évi Levelében, midőn Szabad Királi Városoktól
diaetai Taxákat kívánt volna; „Cum igitur Nos
superinde benigne resolverimus, et omnino veli-
mus: ut pro Taxa per Civitatem Poseniensem
Decies mille floreni; per Tyrnaviensem Quinquies
mille; per Soproniensem Sex mille floreni Hun-
garicales numerentur. Montanae vero Civitates, li-
cet iuxta Limitationem ipsis ante hac indulserimus, ut
per Triennium Taxae nomine annuatim nonnisi
Bis mille florenos solvant, iam pro hac vice Uno
mille plus, nempe Tria millia florenorum; et dein-
de Trinchiniensis Civitas Quadringentos;
Carponensis Quingentos; Zagrabiensis Sex-
centos; Varasdiensis Septingentos; Crisi-
ensis Ducentos; et Kapronchensis itidem Du-
centos florenos exolvant et deponant; atque ultra
hoc, Civitas Vetus-Zoliensis ad Trecentos —
taxetur.“ —

A többi Szabad királi Városok (ide nem ért-
vén Pétsét, Eszéket, és Aradot, noha Igazság
szerint, ezektől sem lehet többé a Széki és Sza-

vazati Jogot meg tagadni; azért is első alkalommal betzikkelezendők: mert már Szabad Királi Városok:) alkalmasint már mind vagy betzikkelelvék vagy pedig II. Ulászló királynak sokszor idézett VII. Decrétumában, vagy egyebütt más Törvény Tzikkeken meg emlétetnek. Ulászló Decrétumában meg nem nevezett Szabad királi Városok 1608. év után e renden szabadultak föl: 1834 Arad. 1647. Bozin. 1650. Breznó Bánya. 1693. Debretzen. 1809. Eszék. 1743. Győr. 1781. Károl Vár. 1655. Készmark. 1648. Kis-Márton. 1745. Komáron. 1648. Kőszeg. 1780. Péts. 1765. Posega. 1681. Ruszt. 1779. Szabadka. 1721. Szatmár Németi, 1647. Szent György. 1781. Temes Vár. 1748. Uj-Vidék. 1749. Zombor. Zeng a Magyar Királi Udvari Kamara keze alól 1752. juta az ugy nevezett ts. kir. Commercialis Directió alá. — Béla Bányát pedig II. József 1788. kaptsolá Selmetz — Bányához; az óta e két Városnak egy Tanátsa vagyon.

A töbi Városok pedig előttem esméretés Óklevelaik szerint e renden nyerték Szabadságaikat: Bartfa 1320. Besztertze-Bánya 1255. Buda tatár járás után ujra 1244. Eperjes 1324. Kaprontza 1355. Korpona 1244. ujra. Alsó és Fölső Körös 1252. és 1405. mel két Város 1752. egyesült. Körmözt Bánya 1328. Libet Bánya 1379. Nagy Bánya 1347. Nagy Szombat 1238. Pest 1244. ujra. Posen 1291. Sopron 1277. Szakolctza 1372. Kis-Szeben 1324. Székes-Fejér-Várat IV. Béla királynak 1237. évi Ókvevele után, Szent István királ szabaditá föl. Uj-Bánya 1355. Zólom 1244. ujra. Varasd 1209. Zagrab 1242. — Az itt meg nem nevezett Városok Privilégiumait nem olvasván, fölszabadulásuk feől bizonyosat nem mondhatok.

Törökök kiüzése után végre, e Városok nyerték vissza régi Szabadságaikat: Buda 1703. Eszter-

gam 1708. Pest 1703. Szeged 1719. Székes Fejér Vár 1703. — Sok Szabad Királi Város Ajándék, vagy Zálog által esettel ősi Szabadságaitól; mert már XI. és XII. Szazadbeli Oklevelekben is feles számmal találtnak.

Ezek szerint elő adván, s mint hiszük, be is bizonyítván a Magyar Négy Státusnak Széki, és egyenkénti Szavazati Jogát; berekesztésül mondjuk el az Ország Gyűlésnek rendes folását is, mi-kép tartassék az, és miként menjen véghez?

13. §.

Magyar Ország Köz Gyűléseinek rövid Vázlata.

Az Országos Dolgok föl vételét 1764. évi September 3-kán tartott 26. Ülésben e renden találom megírva: „Proposuit Sua Excellentia Baro Personalis (Koller Ferentz) cognitum esse Inclytis Statibus Regni, Diaetam a Benignis Propositionibus Regiis initium accipere. Quoniam vero Diaeta, singulare Gravaminum Remedium sit, dederunt eatenus Operam Inclyti Status: ut Gravamina Regni, cum primis Circulariter, dein Deputationaliter, ac demum in Pleno quoque, per Concertationem, tamdiu examinarentur, donec in eum adducta sunt statum, in quo utraque Tabula conquievit.“

Mel Köz-Gyűlések tartása, Kaprinai István-nál Historia Diplom. temporibus Mathiae de Hungar. Regis Hung. P. I. Vindob. 1767. 4. p. 311—317. e kép adatik elő: „Fit tamen non raro, ut graviori difficiliorique negotio obveniente, consulandi tempus et mora expetatur, et tunc Quattor Regni Partes, sive Districtus, sua privatim Conventicula, quae Circulos com-

pellant, extra Regni Domum, et publici Consensus tempora, agere solent, in quibus, de re in examen vocata, diligenter consultant, ut proxima consequente Regni Sessione, parati in rem disserere possint.“

„Deputationes in publico non nisi Consensu decernuntur, in quo ad Gravamina Regni, aut Capitulorum, vel Comitatum, aut Civitatum pervidenda, vel ad Reformationem Legum, aut supplices Privatorum Libellos (quas Instantias vocant) examinandos, alii et alii e Magnatum, ac Statuum Coetu (innend neveztetnek Mixtae Sessiones) determinantur, ubique Protonotario quopiam, Acta in Scripta adversaria redigente; quorum dein Sententia, et Opinio primum Statibus, postea Magnatibus proponitur ad confirmandum.“

Ezen ősi szokást megemlétve találom az 1751. évi Augustus 24-kén tartott Köz Gyűlés Ülésében is: „Capto demum, ad gratiosam Domini Comitis Palatini Denunciationem, Civitatum per Suam Maiestatem Sacratissimam privilegiatarum negotio; urgebat quidam: ut illud — ad futuram Diaetam relegaretur.

Quoniam tamem Dominus Praeses Inclytos Status, et Ordines incitabat, referendo nomine Domini Comitis Palatini, die hesterna eidem, Dominum Comitem Palatinum specialiter in commissis dedisse: ut Negotium Civitatum, et Indigenarum revideretur.

Agnovere Inclyti Status, et Ordines necessitatem illius; repetita tamen Memoria praeteritorum Temporum, et quidem Anni 1723. solitum Morem esse, referunt: ut post singulorum, omniumque publicorum Regni Negotiorum Pertractationem, Deputatio quaedam, similibus terminandis, ordinaretur.“

A Kerületi, s Vegyes Ülésekben eldöntött Or-

szágos Dolgok Köz-Gyűlésekben vetetnek föl, mint Kaprinaihoz írott Levél tartja: „Si quid communi Statuum, Procerumque Consensione constituitur; illud confestim in Scriptum redigitur, et publico in Consessu, ex omnibus Statibus, et Ordinibus in unum confluentibus, coacto, palam praelegitur, a Palatino, et Primate subscribitur, ac consignatur, tandemque Regiae Maiestati per aulicum Cursorem transmittitur; nisi rei gravitate ita exigente, per Nuncios ab Ordinibus deputatos, id esset significandum, perferendumque.“

Az Országos Dolgoknak ezen előre botosított gondos meghányatásából következtethetni, hogy az il minden oldalról megvizsgált, s kellő kép eldöntött Tárgyak, a Köz Gyűlésekben több már nem igen botosítatnak egyenkénti Szavazatokra; hanem mind a Négy Státusból jeleseb szónoklatu Férfiak mondják el a Köz-Akaratot.

Kaprinaihoz küldött Levélnek Írója is e nyomon beszél: „Dum Propositiones discutiuntur, uni cuique ex Nunciis, integrum est, suam libere promere Sententiam. Rarissime ad Vota, imo fere nunquam proceditur; sed quo potior Nunciorum Pars discedit, eo reliqui etiam inclinantur.“ — Ezeket az 1708. évi Ország Gyűlés e kép magyarázza: „potiorumque non numero, sed valore, et pondere Vota consistunt.“

„Caeterum, folytatja tovább idézett Levél Írója, si inter ipsos, id est, Status, aliqua Controversia oriretur, quae non facile componi posset, Lege Uladislai II. Decr. II. Art. 25. cautum est: ut Ianitorum Regalium Magister, imposito omnibus silentio, Singulorum Suffragia exquirat, ut vel sic, per Sententiam Partis Sanioris, ad Unionem, et Concordiam reducantur.“

E renden tartattak és mentek végbe közelebi időkben is az Ország Gyűlései, mint Horváth Mi-

hál 1802. évi Statisticájában a 307—308. lapokon emlékezetben hagyta: „*Vota singillatim vix, aut ne vix quidem exquiruntur; tametsi iam vetustis temporibus sancitum, ut si Ordinum studia in contraria scindantur, neque in unum coalescere possint, Magister lanitorum Regalium, Vota Singulorum singillatim exquirat Art. 25. An. 1495. Verum id, quod Statibus pluribus placuit, etiam refraganti placeat, oportet, ad occupanda graviora mala; nec unquam in Hungaria, ad Legem ferendam, sive quid aliud constituendum Vota unanimitate fuere necessaria.*“ — Mert a Közgyűlésekben, a Kerületi, s Vegyes Üléseknek közakarrattal történt Végzései vetetnek föl, melekbe mindnyájuk, vagy nagyobb része, már ez előtt beleegyeztek.

Egyenkénti Szavazásra régenten is csak nem kizárólag s egyedül Nádor választáskor szoktanak menni; de ezt is csak akkor vevék elő, midőn bizonyosan tudni, vagy előre látni nem lehetett, kik legyenek a kijelelték, és párt felek mutatkoztak, mint Kazi Ferentznél *Historia Regni Hungariae* följegyezve találjuk; mikor pártok magukat nem jelengették, a Nádor választás is köz-fölkiáltással történt, mint már oda föl emlétők.

Miután az előadattak szerint, az Ország Gyűlésein fölvetett Tárgyakba s Törvény-hozásba, a Közstátus Jog, és Rendszer értelmében, fejenként befoltanak, s befolniok is kell mind a Négy Kar Egyházi Világi Tagainak, méltán bámulnunk kell azokat, kik az Alsó Táblánál ülő Egyházi Rendnek, és Szabad Királi Városoknak Szavazati Jogát hol Kerületi, hol pedig Vegyes Ülésekre szorítanak! Régi mesze látó Apáink, e Hazának mindenkori körülállásaiban úgy vigyáztak, hogy sem magukat megne foszszak Szabadságaiktól, sem többi Státus Honfiakat, a Köz-Jó kárára, megne dön-

tsék. Ők a nagy, s a szónak teljes értelmében, nemes Lelküek, az Egyesség föntartására s erősségére, mel nélkül egy Ország sem állandó, még a jövevény Polgárokat is hét Századdal hamaráb méltatták egész Státusi Állapatra, mint az elenyészett német romai Birodalom, mel rokony nyelvü Városainak tsak 1707. engedett határozó Szavazatot, mert az előtt tsupán tanakodó s nem eldöntő Voksuk vala; mel megszorított Állapatukra nézve, nem egész, hanem tsak fél Státust tettek. — Valóban szomorú eset volna, ha a Magyar a már elhatalmazott Egyenletlenség Lelke, melnek bár soha hírét se halotta volna, ara vinné, hogy az Alsó Táblánál ülő Egyházi Rendet, és Szabad Királi Városokat Tizenkilentzedik Században hadja e leverő és zsibasztó Állapatban! Vagy őt, a gondatlant, a tulzó utánzások veszél teljes szele oda hajtaná, hogy akor bontsa föl nagy szerü, s hasonlithatatlan Constitutióját, midőn nintsen külső Ellensége.

14. §.

Az egész Könyv Tartalmának rövid kivonata.

A vitázott Tárgyaknak érdekében állott, hogy nagyobb hitelnél okáért erősségekül fölhordott Bizonyosságok eredeti nyelven közöltessenek; mi az egész Előadást igen tarkává teszi, s talán azoknak unalmas is volt, kik röviden szeretik meg érteni, s tudni e könyv velejét. Ez okért öszve húzom itt egy tsumóba mind azokat, miket eddig elmondotam, noha igen röviden, nem is azon a renden.

Elsőben is, egykoru hiteles Tanuk, s hazai Koriratok után állítám: hogy vitéz Apáink már a Köz-Társaságban tartottak Gyűléseket; s hogy már akkor is meg volt náluk, független Nemes és Szabad Nemzetnél, a Szabad, de nem féketlen, Szólás, mel a Státusi Jusnak egyik főb disze; az az: hogy már akkor éltek Státusi Állapotban. A következő Szakaszban fejtegetem a Státusi Állapotot. Harmadikban, Negyedikben s Ötödikben elmondom: Kik legyenek nálunk a Státusok? ugy mint: a Prelátusok, Ország Nagyai, vagy az Úri FőRendek, a Nemesség, s a Szabad Királi Várasok. E Négyes Karban levőknek, mindnyájuknak vagyon Státusuk, mel ol Állapot, hogy egyéb nemesi Jusaikon kívül, Személők elsőbségénél fogva, tör-

vényes hatalommal, s meg győződésük szerint, szabadon szólhatnak az Ország minden Dolgaihoz; ezekről, a köz-jó előmozdítása okáért vitázhatnak, felülök köz akarattal, s egyező elmével, vagy ha egy értelmén nem volnának, nyomosab okoknál fegyva határozhatnak: s végre, a Fejedelem bele egyezésével, végezhetnek is. Mel képes Tehetség, Törvényhozásnak neveztetik, s ehez mind a Négy Magyar Státusnak egyenlő Jussa vagyon.

Noha ez volna mind a Négy Karban levő Státusoknak törvényes Jussok; mind az által az Egyházi Rendnek némel Tagai, de kivált a Szabad Királi Városok 1608. év óta ezen Státusi Jogaikban nagy rövidséget szenvednek; mert egyenként kellő szabad Szavazatra nem botsátatnak. Ezen tetemes Sértések tekintetéből, a Tizennegyedik, és Tizenötödik Szakaszokban megmutatom: hogy az 1608. évi koronázat utáni I. és az 1687-ki XVII. Törvény Tzikkék, őket Szavazati Jussaik gyakorlatában semmi oknál fogva sem gátolhatják; mert az egész törvénytelen Megszorítás nem tsak a bevett Köz-Státus Rendszer ellenére vagyon: hanem a Szabad Királi Városokra nézve az idézett 1608. évi félre értett Magyarázaton alapszik; ő nékiek is tehát, mint valóságos Státusoknak, kiknek királság óta, az Ország Gyűléseken mindenkör Székök, és Szavuk volt, mint az Ötödik, és Tizedik Szakaszokból világos, a Nyoltzadik Szakaszban elő adott nyomos okokra nézve, vissza kell adni szabad és törvényes Szavazati Jogukat; különben nem mondhatni: hogy a Törvények az egész Ország hírével, s köz akarattal hozatnak.

Teszek a Fölső, s Alsó Táblák viszonyairól is valami emlétést a Hatodik Szakaszban. A Hedikben futólag s röviden esmértetem meg a Rendeket. Szóllok ott a Magyar Job-ágak képviseléséről, s enek következtében, a Svétziai gyűléses

Parasztokról is, kik eredetükre nem Pórok, hanem Szabadosok. Kilentzedik Szakaszban fölhozott Óklevelék szerint, a Magyar Karok, és Rendek, hajdanában Hirdetések, s nem királi Levelék által hivattak öszve Ország Gyűlésekre, ezért az Egyházi, s Világi Fő Rendek 1495. évet meg előző korból nem igen mutathatnak meghívó királi Leveléket; de eben is a társ Országokra nézve, kivétel divatozott. Végre, a Tizenharmadik Szakaszban közlök ol hiteles Iratokat, melek után anak is nyomába mehetünk, mi renden tartatnak nálunk az Országos, vagy Köz Gyűlések.

Felsőbb engedelemmel fogva kinyomathatik.
Pest, December 11-kén 1846.

(P. H.) Csery József,
királyi Könyvbíráló.

Vezető, vagy Mutató Tábla.

A.

	<i>Lap.</i>
Adót (házi) régenten is fizetett a Nemesség .	32
Adóval (házi) közigazság szerint most is tartozik	34
Alkatmány (Magyar) Megtámadói ellen védetik	65
Alkatmányunk örök időkre szereztetett .	66. 143
Alsó Táblánál ülő Egyházi Rendnek, és Szabad Királi Várasoknak fölvetett Ügyök	9
Apátok szinte Prelátusok	21. 22
Arszág hajdanában Királt is jelentett	17
Arszlán (bölts) görög tsászár tanutétele, Magyar Nemzet Gyűlései felől	1
Arszlán (bölts) görög tsászár szerint, Nemes, és Szabad Nemzet a Magyar	7
Ausztriai (Fölséges) országló Házhoz igaz tekkélletes hűséggel ragzkodott az Egyházi Rend	20
Ausztriai (Fölséges) Ház örökös Országlásának megállítást elősegítette	20

B.

Bárók természetesek, s hivatalbeliek	59. 82. 83
Batthyáni Ignázt Grófnak és Erdeli Püspöknek magyarázata	101
Benedek (Szent) Szerzetének Érdeme	98. 100
Berzevitzy Györgynek Magyar Státus Rendszer felől hibás értelme megtzáfoltatik	65
Botskay Istvánt kik indították hadakozásra	108

Berzevitzy György külföldön is gyaláztatta Alkatmányunkat	65
Birtok (szabad) megkivántatott Széki és Szavazati Jog adásra	30
Borsod Vármegye Levél Tárára, melben Szatmári Király József volt első Al-Ispán, mostani Fő Ispán Heltartója engedelmével Ókiratokat másolt a Szerző, töb helen hivatkozik.	
Borsod Vármegyének lelkes Karai, és Rendei Házi Adót fizettek	32
Borsod Vármegye Karai, és Rendei, adózni nem akaró Nemesség ellen szigoru Végezeseket hoztak	32. 33
Borsod Megye Ispánságát I. Rákótzty György Erdeli Fejedelem 1645. óta haláláig viselé .	26

C.

Cancar név magyarázata	36
Cancellár hajdanában petsétes királi Levél mellett Hirdetők által kurjongattatta ki az Ország Gyűléseket	90
Cedrenus György szerint is Szabad Nemzet a Magyar	7
Corteskedésekkel egészen el allasodik a vagyomatlanab Nemesség	50
Csáky Imre Kalotsai Érsek és Bíbornok ígéréoda Nemzet nevében III. Károl leány Ágának az Országot	20
Család szó jelentése, lásd az Előljáró Beszédet.	

D.

Dankovszky György magyarázata	8
Debretzen Várasának Szabad Leveléből fölhozott Tzikk	45
Ditmarus ditséri Szent István Királt	63

E.

	<i>Lap.</i>
Egyesség nélkül egy Ország sem állandó	52. 56. 57. 143.
Egyházi (egész) Rend Státus	19. 22. 26. 27. 97. 111. első 15. 24. 95
Egyházi Rendnek jótékony befolása a Köz Jó- ra	19. 25
Egyházi Rendet Törvényeink Nemes Rendhez egyenlővé teszik	24. 96.
Egyházi Rendet köz Tiszteletben kell tartani, miért?	25
Egyházi Rend külön Státus	26
Egyházi Rendet Nemesség Követeknek is elvá- lasztotta	26
Egyházi Rend Tagai is választottak Törvény Székes Biráknak	27
Egyházi Örökségek, nem Koronai Jószágok	28
Egyházi Rend Tizedével, Kilentzednek is meg kellene szünnie	28
Egyházi Rendnek Széki, és Szavazati Joga meg- támadtatik	96 108. 110. 111. 112. 115. 118. 121
Egyházi Jószágokból jöttek létre, a Magyar Királi Egyetem, Tanulmányi, s Religiói Ala- pítványok	100
Egyházi Rendet Széki, és Szavati Jogában az 1608. évi koronázat utáni I. Törvény Tzikk is meg erősíti	112
Egyházi Rendet nem az egészet, hanem csak né- mel Tagait, különösen a Jesuitákat korlátozá az 1608. évi koronázat utáni I. Törvény Tzikk	112
Egyházi Rend öszve szövetkezik az 1608. évi Ország Gyűlésen	118
Egyházi Rend, Státusa ellen hozandó Törvé- nyek ellen Ovást teszen	121

Egyházi Rendre nézve az 1608. évi koronázat utáni I. Törvény Tzikk soha sem mehetett foganatba	115. 124
Esztergami Érsek Fejedelem, és első Királi Fő-titok Tanáts	58. 84
Eszterházy Imre Primás ajánlá Mária There- ziának Királi Méltósága, és Széke fönrtartá- sára Nemzetünk Életét, s Véréét az 1741. évi Ország Gyűlésen	20
Etel hajdanában Vízét jelentett	36

F.

Fej, az az: Szabadság	11. 13
Fejedelmek (Principes)	82. 83
Fej-vesztésre nem következett mindenkor ha- lál	11. 12
Fejér-Vári (Székes) Polgárokat Szent István Kiráal szabadította föl az ottani Vár szolgálat- nak teher viselése alól	39
Fejér-Vár (Székes) lett első Szabad Királi Vá- ras	39
Fejér-Vár (Székes) volt az Ország Fő-Várasa	39
Fejér-Vári (Székes) Polgárok Szabadságaira, mint valami Köz-Szabálra, hivatkoznak Tör- vényeink, s régi Szabad Királi Várasok Sza- bad Leveli	39
Forgach Sigmond Fő-Ispán, Egri Káptalan Ta- gára bizá Borsod Megye Székének Ujítását	27
Földes Úr (mindenik) Gyám-Attya, s Oltalma Job-ágainak, e tisztére nézve fönlevő szoros Kötelességei	87

G.

Gellért (Szent) első Tsnáli Püspök, magyar Ka- nonokaival Megyéjét Kereszténségre térítette	98. 99
--	--------

	<i>Lap.</i>
Cosztón (Szent) Püspöknek Jeles-Mondása	47
Gyámság (Úri)	64

II.

Hazafüsitottak Széki, és Szavazati Joguk iránt szóba hozott Tervezés	30
Hazánk Megmaradásáért régenten is imádkoztatott a Romai Katholika Magyar Anyaszentegyház	19
Házi Adóból saját erszényére is vállalt a Nemes-ség	32
Házi Adóval Köz-Igazság szerint, most is tartozik	34
Herrtags Bauern	64

I.

István (Szent) Királlal, s nem Almus Vezérrel szerződött a Magyar Nemzet	6
István (Szent) Királ alatt már léteztek Szabad Királi Városok	39
István (Szent) Székes Fejér Vári Polgárságot Szabadságra botsátá, az az: Státus Állapatra emelé	39
István (Szent) megtiltá született Magyar Szolgaságra vetni	61
István (Szent) kegyes Élete, meel minden nemü Köz-Jóhoz inditatott, az Apostoli Szent Széket figyelemre gerjeszté	62
István (Szent) Magyar Nemzet Apostola	62
István (Szent) Apostoli Szent Széknek Követe	30. 62
Istvánnak (Szent) Europai hirü Kegyessége	63
István Zágrábi Püspök Apostoli Férfiu, Híveinek boldogításában jutalmasan fáradozott	25

J.

	<i>Lap,</i>
Job-ágság (Magyar) képviseltetik az Ország Gyűlésein	63. 65.
Job-ágság kötelességei, melekkel Földes Urának tartozik	64
Job-ágság, ha képviselheti maga magát az Ország Gyűlésein, vetessék föl a Státusba	65.

K.

Kamarának (Magyar Királi Udvari) Elnöke, Fő Tárnok Mester után ülő Ország Bárója, mit, ha e könvben lett volna hele, töb rendbeli Óklevellel bebizonyíthat vala a Szerző	82
Kanonokok szinte Prelátusok	21. 22
Karok, és Rendek kérelme, hogy az Egyházi Rendnek Elsősége Szent István Királ Törvénye szerint, figyelemre méltassék	24
Karok, és Rendek vonakodtak Szabadság rontó Terheket magukra, s maradékaikra vállalni	31
Kereskedők már Köz-Társaságban léteztek	36. 37
Kereskedés tsak frígyes Országokkal üzetett	37
Kereskedők tsak Városokon telepedtekle	38
Kereskedő Népet szennyeiért meg róttá a Régiség.	49
Kereszt (kettős) Keresztenség fölvétele óta, Országunk Tzimere	16. 97
Kész Markiak Szabad Levelök	46
Kézai Simon tanutétele Magyar Nemzet Gyűlései felől	2
Kézai Simon egy értelemben ír Koszta görög tsászárral	7
Kilentzed Hadakozásra adatott a Nemességnek	28
Királ név eredete	17
Királért hajdanában is imádkoztatott a Romai kátholika Magyar Anyaszentegyház	19

Lap.

Királi Főlség ellen Támadókat Anyaszentegyház Gyülekezetéből kitiltá	19
Koronánk (Szent) romaiból, s görögből egyesült	16
Koszta keleti tsászár közelebről esmérte Arpád Magyarait, s Magyarok viselt Dolgait	6. 8. 36

II.

Lajos (nagy) mi végre adá Nemességnek a Ki- lentedet?	28
Lajos (II.) Rendelése szerint, Ország Nádora tsak a Karok, és Rendek beleegyezésével fosztathatik meg Tiszti Hivatalától	72
Lajos (II.) megtiltá Nagy Hatvani Gyűlés Tar- tását	73
Lajos (II.) rakontzátlan Nemesség ellen ez egy- szer győzedelmeskedett	75

III.

Magnások (tsak birtokos) hivattak Ország Gyű- léseire	31
Magyar Nemzet Köz-Társaságban is Gyűléseket tartott	1. 6
Magyar Nemzetnek Köz Gyűlésein mindenkor Szabad Szólása volt	8. 9. 11
Magyar Nemzetnél, most is Szabad Szólásban áll a Szavazati Jog	9
Magyar Nemzet senkinek sem hódolt meg	7. 8
Magyar Nemzet Szabadság nélkül élni sem akart	7
Magyar Nemzet Köz-Társaságban a Köz-Jót min- dig magány érdek elébe tette	8
Magyar Nemzet Szabadságai iránt nem Almus Vezérrel, hanem Szent Istvánnal szerződött	6
Magyar Nemzet befolásával szabott Szent Ist- ván királ Törvényeket	16. 17

	<i>Lap.</i>
Magyar Nemesség Örökségei Szabadok	31
Magyar Nyelvnek szélszerű Terjesztése, s Oktatása Egyességre vezérli a Honfiakat	47
Magyar Nyelvet soha sem gátolák a Romai katolika Anyaszentegyháznak latán Szerartásai	99
Mária Therézia fájlalta az által a fölszabadított Városoknak Széki, és Szavazati Joguk megtagadását	53
Mező Város elnevezés honnan eredett?	38
Mester Emberek miért állottak Tzébe?	49
Mester Emberek felől nem sok ditséreteset hagyott emlékezetben az 1722. évi Ország Gyűlés	49
Mester Emberek (minők) kívánatosak	51

N.

Nádor Választás	79. 81. 142
Nagy Bányaiaknak már 1472. volt Kövezetők	51
Nemesi Rend (egész) Státus	29
Nemes lelkű, Nemes gondolkozású Szójárások eredete	50
Nemességnek magához kell békétenie a Polgárságot	51
Nemesség, kivált 1608. év óta szeretné igába vetni a töbi Státusokat	52. 56
Nemesség mel uton juthatna töb Vokshoz?	57
Nemesség (kényen futó) Keresztül Kasul gázolván Hazánk törvényes Szabadságait, okot adott az egyben háborodásra	73. 75
Nemesség méltatlan garázdát indítván, töbi Státusokat alatonan gúnyolja, és szidalmazza	74
Nemesség gondatlanul gyengéti az Ország legfőb sarkalatos Törvényeit	76
Nemzete Betsületének sértegetését akár minél inkább bánnya a Magyar	15

Nemzetünk Alkatmánya Megtámadói ellen vé-	
detik	65
Nyelvek különbsége elidegenítő, eben való-	
ságot bizonyít Szent Goszton Püspök	47

O.

Óklevelék, melek egész terjedelmökben közöl-	
tetnek VI. VIII. 13. 14. 68. 70. 73. 75. 76. 78.	
79. 87. 88. 109. 112. 117. 118. 121. 131. 133	
Ország régenten Királt is jelentett	17
Ország Gyűlési Vitatkozások Szabad Királi Vá-	
rasok Széki, és Szavazati Joga fölött 52. 53.	
	54. 55. 56
Országló (Fölséges) Ház Tagainak Tzime	84
Ország Gyűlés hirdettetése kiket illet?	91
Ország Gyűléseink régenten népesek voltak 91. 92	

Ö.

Örökségek (nemes) Szabadok	17
Örökségek szabad bírása más Nemzeteknél is	
meg kívántatott Státus Állapatra	29
Örökségek Birtokához vala kötve nálunk is a	
Szavazati Jog	30
Örökségeikre Szabadság bontó Terheket föl	
venni vonakodtak az 1723. évi Országos Ka-	
rok, és Rendek	31
Örökségek (egyházi, nemesi és városi) Királi	
Jussal biratnak	32

P.

Pappá szabadságtalan nem lehetett	22
Pázmán Péter Esztergami Érseknek jó Emlé-	
kezete	20, 116

	<i>Lap.</i>
Polgár névnek eredete	38
Polgárságnak is találjuk valami nyomát már a Köz-Társaságban	35
Polgárságot Szent István Királ emelé Státus Állapatra 15. 30. 41. 42. 44. 45. 46.	47
Polgárság Korona Taga	40. 78
Polgárság Szabad Személ	41
Polgárság mindig befolt Fejedelem Válasz- tásba	41. 43
Polgárság Udvari Hivatalokat viselt	43
Polgárság tisztelkedésének különös neme a Fejedelemnél	43
Polgárság Szabad Királi Városokban szabad Örökségeket bir	44
Polgárság Ország Gyűléseire rendszeren meg- hivatott	45. 47
Polgárság Testülete, egy Szabad Királi Város- ban Nemes Számban vetetik	45. 46
Polgárság mint Nemes Testület, Nemességgel mindenkor együtt értetik	46
Polgárság (Magyar Királházi) előb emeltetett Státus Állapatra, mint az elenyészett ro- mai német birodalombeli	47
Polgárság Magyarosodásának régenten sem lát- tuk szaporáját	48
Polgárság meghidegedetségének sűrő példáit adta hajdanában is	47. 48
Polgárságnak épen nem köszönheti tsinosulását a Magyar Nemzet	48. 49
Polgárság felől mint itélt a Régiség	48
Polgárság tsinosulását Kiknek, s minek tulaj- doníthatja	49
Prelátusok alatt Kik értetnek?	21. 22
Prelátusok Szolga Népek sanyaru sorsán kön- nyétettek	62

Lap.

Prelátusok Robert Károl Királ ellen hazafiui indulattal védették az Ország Szabadságait .	90
Prépostok szinte Prelátusok	21. 22

R.

Rákótz György (öregelik) erdeli Fejedelem 1645. év óta Borsod Megye Ispánságát is viselé	26
Rákótz Györgynek (öregelik) Egyházi Rend Széki, és Szavazati Jogát erősítő Bizonyítványa	124
Reformok tételében Külföldtől ne igén példázzon a Magyar	66
Reichsfreye Bauern	64
Romai Cúria inté megtért Apáinkat, törvénytelen hatalmaskodásokban ne követnék pogány Őseiket	62
Romai Cúria nagyot könnyétett a keresztén Rabok terhes sorsán	62

S.

Schedel Ferentz k. könyvtárnok sat. engedelmével használá Szerző Kaprainai István, és Hevenesi Gábor Kézíratait, melekre hivatkozik.	
Secta, Kaland, Társ, Tzimborá	5
Státus, az az: Szabadság leírása	11. 14
Státus Állapat megvolt már a Köz-Társaságban	14. 16
Státus Rendszert szerződésnél fogva főntartá magának Szent István Királ alatt is a Magyar Nemzet	16
Státus Négyes Karból áll e Magyar Hazában	15. 19. 29 35. 95

Státusok csak azok, kiknek Ország Gyűlésein	
Székök, és Szavuk nagyon	30
Státusok (Fő) Elsősége honnan származott?	58
Státusok midőn egymás Szabadságait séritgetik,	
a Köz-Jót ássák alá	57
Státusoknak be kell folniok a Törvényhozásba	68.
70. 71. 72. 73. 76. 81	
Státusoknak (négyes) egyetemi Jelenléte, s Vok-	
solása még kisebb Gyűléseken is megkíván-	
tatik	77
Svétziai Ország gyűlése Job-ágak, eredetükre	
nem Pórok, hanem Szabadosok	63. 64
Szavazati Jog miben áll	9. 81
Sylvester (II.) Romai Pápának Áldomás Leve-	
léről Hartvic emlékezik	16
Sylvester (II.) Romai Pápa Szent Istvánt Ma-	
gyar Nemzet Apostolának nevezé	62

Sz.

Szabadság, Státus jelentéssel bir	11. 14
Szabadság Vesztés	12
Szegedy Ferentz Vátzi Püspöknek, s Cancellár-	
nak Szabad Királi Városok Ügyében kelt ne-	
vezetes Ókvele	78
Szerzet legtekéltebb Állapotnak tartatik	23
Szerzetek miért nyertek e Hazában kedvességet	100
Szerző Szabad Királi Városoknak Ókveleik	
közlését hasznukra fordításával hálálja meg	136
Szolga Népek szabadságtalan igája a Köz - Tár-	
saságban	4. 6. 10
Szolga Népek királság alatt elviselhetőb Állapat-	
ra jutnak	10. 13. 14. 61. 63
Szolga Népek hűséges szolgálatukért Szabadság-	
ra, sőt Nemességre is fölkaphattak	10. 13. 14
Szolgaságra büntelen Magyar Születést vetni nem	
volt szabad	61

Szolgaság (örökös) eltörlése óta Job-ágaink sor- sa nem ol sanyaru Állapat, mint a Tulzók rebesgetik	64
--	----

T.

Tiszt Választáskor tsak Érdemre, s Vagyomra volt régenten Tekéntet	50
Tized is tsak olan Jövedelem, mint akár mi- tsoda másnak Haszonvétele	82
Tized eltörlésével Kilentzednek is megkell szünnie	28
Törvényeknek tsak Vallás adhat elégséges erőt	25
Törvényeket (homálos) tsak Történetek nyo- mán lehet fölvilágosítani	109
Törvényeink homálos Szerkezetéből káros félre értések, magyarázatok, s törvényhozások ke- letkeztek Szabad Királi Várasaink ellen	109
Törvényeink azoknak, kiknek Ország Gyüle- sein Székek vagyon, Szavazati Jogot is tu- lajdonítanak	111
Trussa (Drusza) Tréfa üzö Tzimbora	5
Tzéhek azért keletkeztek, kogy adás vevésben az álnakoskodásnak terjedése megfogódhas- sék	49
Tziméres Levelek mi okért olvastatnak föl a Vármegyék Gyűlésein ?	14

U.

Úri Rendek	59
Úri Rendek tanátsival élt a Fejedelem, mig a Fő Kórmány Székek föl nem állottak	59

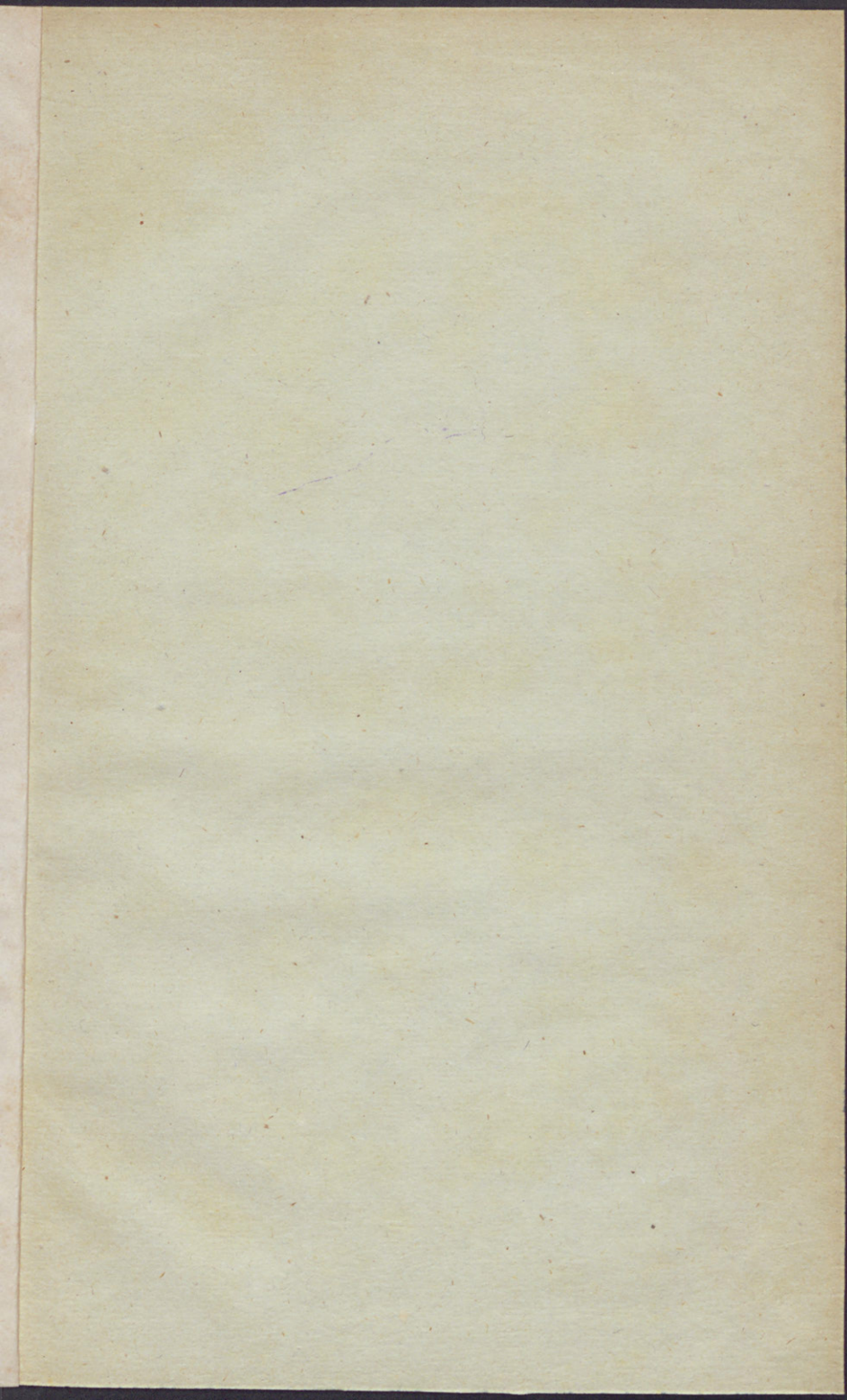
V.

Várasok eredete	38
Várasokon mint Szabad Heleken telepedtektle	

a Kereskedő Népek, s elegy idegen nemzetbeli Mester Emberek	38
Városok (királháziak) Státusok 35. 44. 45.	111
Városok(királházi) mindegyike Nemeshez számi- tattak régenten, ez okra nézve nem külön- böztetnek meg a Nemessegtől	41. 45. 46
Városok (Királháziak) Fejedelem Választásba, és Törvényhozásba mindig be foltak	41. 42. 47
Városok (Királháziak) Koronáziókra minden- kor meghivattak	43
Városok tsinosulásukat kiknek, s minek kö- szönhetik	49. 51
Városok (régiek) mind Német eredetűek	101
Városi Követek Státusuk kárával hatalmaskod- tak az 1600. évi Ország Gyűlésen	131
Városi Követeknek ezen hatalmaskodásukra nézve is hozattak ama félre magyarázott Tör- vények, melekkel villongó Széki, és Szava- zati Jogaik megtámadtának	134
Városok (mel) végett hozatott az 1608. évi Koronázat utáni I. Törvény Tzikk?	130. 133
Városok melek, mikor szabadulának föl	136
Vásárok már Köz-Társaságban tartattak	38
Vásár Tartásról elnevezett Helek	38

Z.

Zágrábi Káptalan Préposta mint Auranai Perjel ül a Fő Rendekkel	120
Zastid Székes Fejér Vári Biró tanu kép lép föl a Demesi Prépostság Alapító Levelében	43
Zeer Monostra miről hires?	2
Zent Lázár Ziginy	5

756192

756192

756192

